

Lelkipásztor

Evangélikus
Lelkészi Szakfolyóirat

73. évfolyam
1998/2.

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSÉS A TE IGÉD

<i>Csepregi Zoltán: Szócsaládszótár</i>	41
<i>Veöreös Imre: Meghiusult álmok</i>	42

TANULMÁNYOK

<i>Hézszer Gábor: Az öregek hite néha hihetetlen I.</i>	43
<i>Dobrovits Mihály - Óze Sándor:</i> <i>Melanchthon és a hódoltsági reformáció iszlámképe I.</i>	46

KITEKINTÉS

<i>Nagy Gyula: Egyházi világhíradó</i>	50
<i>Konrad Raiser: A globalizáció kihívása (főtitkári jelentés részlete)</i> <i>(Fordította: Kuntz Nóra)</i>	55
<i>Pángyánszky Ágnes: Felsőoktatás a XXI. században</i> <i>(beszámoló egy konferencia eredményeiről)</i>	56

FIGYELŐ

<i>Szűcs Ferenc: A teológus élete mint Krisztus szolgálatának illusztrációja</i> <i>(Évnyitó csendesnap az evangélikus teológusok számára Piliscsabán</i> <i>1997 szeptember 21.-én)</i>	58
<i>Kiss Miklós: Drogveszélyben a fiatalok (Beszélgetés Topolánszky Ákossal)</i>	62
<i>Bakay Tímea - Szűcs Petra: Beszámoló a Greifswaldi Nyári Akadémiáról</i>	63

FÓRUM

<i>Frenkl Róbert: Zsinati konfliktusok</i>	65
<i>Sztruhár András: Mit vár a gyülekezet a lelkésztől?</i> <i>(Hozzászólás az Óvás a lelkészi pályától című cikkhez)</i>	68
<i>Trajtler Gábor: Levél templomtervező mérnökeinkhez</i>	69
<i>Wagner Szilárd: Műemlékorgonák nyomában</i>	70

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

<i>Szabóné Mátrai Marianna - Solymár Péter: Böjt első vasárnapja</i>	72
<i>Bácskai Károly - Gyarmati István: Böjt második vasárnapja</i>	73
<i>Gerőfi Gyuláné - Rác Miklós: Böjt harmadik vasárnapja</i>	74
<i>Holeczka Anikó - Koczor György: Böjt negyedik vasárnapja</i>	75
<i>Smidéliusz András - Sággy András: Böjt ötödik vasárnapja</i>	76
<i>Gabnai Sándor - Némethné Tóth Ildikó: Böjt hatodik vasárnapja</i>	77
<i>Az egyházi esztendő heti énekkrendje</i>	78

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkeszi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, Rózsavölgyi köz 3. Tel:3636-451

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 117-1108; 117-547

Felelős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály

Készült: a CREA - PRINT gondozásával

Tördelés: ifj. Fülöp Attila

Egy szám ára: 290,- Ft. Előfizetési díj fél évre: 1900,- Ft. egy évre: 3800,- Ft. (3.480 Ft.+mellékletek).
Nyugdíjas lelkészek és teológiai hallgatók fele árat fizetnek.

Külföldi előfizetések: Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 5.100,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 6.600,Ft. / 42 USD vagy 60 DEM postaköltséggel

A címlapon: Pilarik István úrvacsorai kannájának részlete. Az Evangélikus Múzeum bocsátotta rendelkezésünkre.
A fotót Molnár Géza készítette. A borítót: ifj. Harmati Béla tervezte.

M É C S E S T E I G É D

Szócsaládszótár

„A szálláson nem volt számukra hely.” Lk 2,7b

Ádventi áhitat – nemcsak ádventi használatra.

Elhangzott az Evangélikus Hittudományi Egyetem reggeli áhitatán.

A feleségem szócsaládszótárát ír. Családokba rendezi az egyes alapszavakból levezethető származékokat, összetételeket, képződményeket. Ilyenkor otthon a konyhában is igekötők és képzők röpködnek. Ebben a légkörben nem csoda, hogy érzékennyé váltam arra a szójátékra, amit János evangélista rendez az evangélium prológosában a *lambanó* ígével és igekötős változataival: *katelaben, parelabon, elabon*. A magyar fordításban ezek különbsége sajnos elvész: egyformán *“befogadták”*. Pedig a magyar nyelv sem alkalmatlan effajta játszadozásra, amint azt mindjárt látni fogjuk.

A következőkben hadd keressek egyik korálunk kérdésére választ: “Mint fogadjalak téged?” (141) Valakit *fogadni* legalább annyiféle módon lehet, ahogy azt János evangélista a görög igekötőkkel megkülönbözteti.

Fogadhatlak vörös szőnyeggel, fogadóbizottság kiküldésével, katonai tiszteletadással, esetleg egy százszemélyes fogadás megrendezésével.

Vagy éppen ellenkezőleg lehet ez a fogadtatás hűvös, ahogy az iskolai *fogadóórákról* ismerjük: Pistike megint betört a vécében egy ablakot, és amúgy is rosszul áll matekból. Míg a reptéren tömegek szoronganak, hogy fogadhassák a vendégeket, addig az ajtó előtt szorongó szülők itt – szorongva – arra várnak, hogy őket fogadják.

Innen már csak egy ugrás az a betlehemi *fogadós*, aki a Halott filiszteushoz címzett vendégfogadó ablakán kikönyökölve unottan bámulja az utcán hömpölygő utasokat:

Ott az a szekercéjét lóbáló legény talán épp munkát keres. Lesz-e vajon, aki *megfogadja*. Az

építőipar tudvalevőleg pang, kegyet gyakorol minden ácsmester, aki ma új segédet *fogad föl*.

Hát én sem vagyok abban a helyzetben, hogy *felfogadjalak*. Akkor inkább *elfogadlak*. Húsz éve itt a tolerancia azt jelentette, hogy nem volt szabad ellógni a novheteket. Tisztelni illett a többiek meggyőződéses ünneplését. “Ez egy toleráns iskola!” – kiabált az igazgatóhelyettes a szökevények arcába. Most keresek egy *elfogadó* légkörű iskolát a gyerekeknek, ahol következmények nélkül rombolhat, és leckét sem kell írni. A toleráns szellem – mint tudjuk – nem kötelez semmire. *Elfogadlak* olyannak, amilyen vagy, de te se próbálj változtatni rajtam. Az elfogadás a legjobb esetben sem megy túl az *elismerésen*, nem lesz *megismeréssé*. Ígérem, nem húzom el az orrom rongyos pólyáidat látva, de hogy ezek mit takarnak, az maradjon a magánygyed.

De talán mégis *befogadlak*. Egy formális befogadó nyilatkozaton túl is nyújtok neked fedelet és asztalt. – De mit is mondok, hiszen te vagy birtokon belül, valójában te vagy a házigazda. Miután *befogadtam* ígédet, ráébredtem, hogy mindenem a tiéd. Te vendégelsz meg minket, te készítesz hajlékot nekünk.

Fogadj vissza bennünket magadhoz!

Jézus, örömmel fogadlak, áldott légy, hogy eljöttél. Hittet téged megragadlak, hogy Megváltómmá lettél. Már többé el nem eresztelek, szállásra veszlek, hozzád köt a szeretet mindörökké engemet.

Ámen.

Csepregi Zoltán

Meghiusult álmok

Erőről ritkán beszélsz, Testvér. Inkább csak a feleségednek vagy legbizalmasabb barátodnak mondd, akivel együtt szenveded életednek ezt a szomorúságát. Nekem sem említetted, amikor a lámpafény csendesen bejárta a szobát, odakint néha megcsikordult a fagyos föld egy-egy későn hazatérő férfi lépésétől s szemben ültünk egymással. De a hangod rezgése sokat elárult, amikor beszéltél multadról és régi-régi terveidről. Csalódásodban sok szolgatárs fájdalomát éreztem át.

Városi lelkészség, vagy szép, tágas, jövedelmező falusi paróchia, a szív mélyén többször rejtegetve mintsem gondolnánk: egyetemi katedra — valamikor így képzelted a jövődet. Akkor, amikor az élet még előtted volt s fiatalos lendülettel indultál a lelkeszi pályának.

Azután múltak az évek. Lassan sűrűsödtek a ráncok homlokodon, cseperedtek a gyermekek, megcsillantak az első ősz szálak. A keserűség olykor-olykor összeszorította szívedet, amikor régi évfolyamtársad vagy egy-egy fiatalabb szolgatárs megelőzött s azt kellett érezned, hogy megint lemaradtál. Oh, nem vagy még idős, de fiatalos álmódosodást már régen felváltotta a férfikor józan mérlegelése és tudod, halálos biztonsággal tudod, hogy te már csak itt ragadtál ebben a sáros kis faluban, messze a várostól, s ez a hely marad lassan lepergő életednek végső színhelye. Mindegy is a színhely, hiszen rajtad keresztül sok lelkésztestvérrrel beszélgetek: mások a külső körülmények, de a lelkükben feszülő hangulat ugyanaz. Talán szétzilált nagyvárosi hitoktatásban öröklődik az egyikünk s keserűen nézi, hogyan foglalják el mások a megüresedő paróchusi helyeket. De ismétlem, nem lényeges most a külső élethelyzet, csak az egyik örök lelkeszi probléma: a meghiusult álmok.

Tudom, hogy életednek — akivel most beszélgetek — nem állandó terhe, de időnkint rádnehezedik s belsőleg fojtogat, bénít, gyötör. Néha feleségednek elejtett szava vagy merő véletlen gondolat-társítás szítja fel a régi parazsat, s akkor újra fájni kezd. Végzed ugyan a munkádat, de úgy érzed, hogy többre hivattattál, s én megértem, hogy ez fáj.

Nincs jogom beszélgetni erről a kérdésről — gondolod s talán igazad van. Még fiatal vagyok s nem kerültem a reménységek romjai közé örökre eltemetve. De ha már én kerültem Veled szembe ebben a beszélgetésben, fogadj el mégis társnak. Kettőnk csendes beszélgetésén át megszólalhat az Isten, ha neki úgy tetszik, s beszélhet mindkettőnkhez.

Néhány névre gondolok, akiket te is ismersz a paptársak közül. Voltak-e valaha nagy álmok a tarsolyukban? — nem tudom. Azt tudom csak, hogy most nagyon szürke kis papi állás az életük kerete. De mintha csak királyi birodalmuk volna, szépen, örömmel és végtelen hűséggel gondolják azt a kis lelki kertcskét, amit az Úristen rájuk bízott. Könnyű jelentős állásoknak állandó elismertetést és közfigyelmet kiváltó szolgálatában meg nem fáradni! Könnyű kimagasló városi szószékeken frissen beszélni s illatos hölgyek lelki hódolatában, komoly urak értékében fűrödni! A lankadatlan munkának ilyen esetekben öntudatlanul is nagyon sok emberi hajtórúgója van. De eldugott kis helyeken, elismertetés nélkül, szürke munkakörökben rendületlenül dolgozni: ez papi hősi

éposz. Jó lenne rájuk hasonlítani! Jó lenne megérezni a hősi ízet az eltemetkező papi életeknek!

Igaz, nem tudhatjuk, hogy belülről ők hogyan vannak. Nem csak tunyaság-e sok esetben, vagy igénytelenség, kisvonalúság és filiszterség, hogy nincsenek meghiusult álmaik? Próbáljuk hát élő példák után csendes beszélgetésünkben a belső fölébekerkedést megkeresni a meghiusult álmok esetére. Már mondd is: megnyugvás az Isten akaratában. Nekünk papoknak nagy előnyünk, de talán nagy veszélyünk is, hogy a jó orvos módjára kitűnően tudjuk a vény szövegét. De sokszor rossz betegek vagyunk, akik nem akarják bevenni a keserű orvosságot. Így indukálódnak a gondolatok: a keserű orvosságról eszembe jut a „keserű pohár”. Jézus Urunk tusakodott ezzel a Gecsemánéban. „Ne az én akaratom, hanem a Tiéd legyen, Atyám!” Ő az Isten akaratának vállalásáért vívott harcban nekünk lelkészeknek is testvérünké lett.

Isten szándéka sokszor emberi álmok romjain épül fel, Testvér. Úgy látszik, Ő akarta, hogy ide kerülj s itt maradj. Isten végzéseit lehet lázadozva hordozni, de lehet boldog engedelmességgel is. Amikor majd ebből a kis templomból — még a sötétben is idelátszik az ablakon át a körvonala — utolsó útjára indul a gyülekezet lelkipásztora, vajjon önként vagy nagy ellenkezéssel behullott élet lesz-e Istennek ezen a kis elhagyott lelki szántóföldjén?!

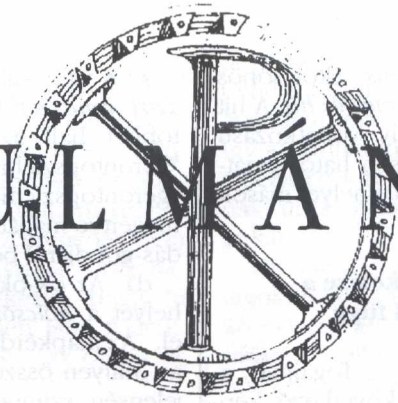
Zuglódásunk most egyszerre elcsitul, mert jönnek a vádak. Önvádak is, a gyülekezet vádjai is, mindezen át és túl az Isten vádjai. Szaladtunk álmok, hiábavaló álmok után s közben nem vettük észre, hogy elrohant az élet s elsuhanak az elmulasztott, lehetőségként soha vissza nem térő, de egyszer vádként ellenünk forduló szolgálati alkalmak. Nem úgy vagyunk és voltunk-e, mint a gyermek, aki szalad a pillangó után s közben nem veszi észre, hogy rátapos kedves virágokra s nem nyúl a töröttlábú lezuhant kismadár után?! Nem vesszük észre, hogy míg álmokat kergetünk, közben magvetőre várt hiába a földünk.

De már éjfélre jár az idő. Az Írást azért meg vegyük elő. Máté 16, 25: „Aki meg akarja tartani az ő életét, elveszti azt; aki pedig elveszti az ő életét énérétem, megtalálja azt.” Nem régeből valahol arról beszélgetünk, hogy miként lehet az élet elvesztésének ezt a nagy, kemény parancsát aprópénzre felváltani. Nehezen találtunk akkor rá konkrétumokat. Most viszont beszélgetésünkben — észre sem vettük — nagyon megvilágosodott ez az ige. Lehet-e ennek az igének szebb papi illusztrációja, mintha valaki karrierigény helyett odaadja Istennek az életét, szolgálatát?! Vesse el Ő ott, ahol akarja. Lám, a fiatal szolgatársnak is volt a beszélgetésből tanulnivalója. Mert az álmok nemcsak akkor terhek, ha már meghiusultak, hanem akkor is, ha még előtűntünk vannak.

Most imádkozzunk együtt, Testvér. Van nagyon sok köszönnivalónk azért a szolgálati helyért, amelyet Urunk nekünk személy szerint kijelölt s azért is, hogy ezen a helyen még most is, annyi mulasztás után, ad új kegyelmi időt — a szolgálatra.

Veörcös Imre

A Lelkipásztor 1947. januári számából

HÉZSER GÁBOR

Az öregek hite néha hihetetlen... I.

Pasztorálpszichológiai, gerontológiai és geriátriai szempontok és gyakorlati lehetőségek az öregek lelkigondozásához*

„Az öregek hite néha hihetetlen“, panaszkodott egy szeretetotthon fiatal munkatársa. Kérdéseket vet fel, nem csak a fiatalok számára, például: hogyan segítheti a hit az idős ember életben való eligazodását? Mi rejtőzhet „hitbeni zavarai“ mögött és mikor válnak azok gerontopszichiátriai értelemben vett kóros jelenséggé? „Ki“ zavarja össze az öregek hitét? És ki dönti el, hogy mi az „egészséges“ és mi a „lelki-beteg“ hit, - és hol a kettő között a határ?

A következőkben az öregek gyülekezeti, intézeti és kórházi lelkigondozásának néhány pasztorálpszichológiai aspektusával és gyakorlati lehetőségével annak reményében foglalkozunk, hogy ezek a kérdések új összefüggésbe kerülnek.

1. „Ki“ zavarja össze az öregek hitét?

A személyes hit, attól függően, hogy a környezet (az ún. külső vonatkoztatási rendszer) hogyan értékeli azt, egyaránt lehet az életben való tájékozódás segítője és minősülhet „zavarodottságnak“. Ez a jelenség egyaránt vonatkozik minden korosztályra, hogy hogyan jelentkezhet egy öregotthon lakójánál, arra a következő példa:

Egy nagy diakóniai intézet egyik öregotthonában kezdtem lelkigondozói pályafutásomat. Már az első napon felhívták a dolgozók a figyelmemet arra az idős hölgyre, aki egy ideje állandóan a következő mondatot ismételte: „Istenem, Istenem, nem leszek ott a feltámadásnál...“

Az orvos, pszichiátriai vonatkoztatási rendszerének megfelelően reagált és neurotikus bűntudatot tételezett fel.

A dolgozók tanácstalanok voltak, de érdeklődtek is az osztályukon szokatlan „eset“ iránt: végre egy új, érdekes téma az osztályon! - Több részletes eset-megbeszélést tartottak, amelyek egzisztenciális eszmecsereikkel gazdagították a szürke hétköznapokat. - Egyesek úgy vélték, hogy „ez a feltámadás-dolog ma már teljesen elavult, az öregkori zavarodottság jele“; vagy igazolva látták meggyőződésüket: ezek a „vallási dolgok“ csak felesle-

gesen felizgatják az öregeket. Másokat a téma kimondottan érdekelt.

Az idős lakótársak közül egyeseknek az „ideigeire ment ez a feltámadás-probléma“, mások aggódva és sutogva beszélgettek bizalmas ismerőseikkel arról, hogy „hogyan is van ez a dolog tulajdonképpen“. Tény, hogy nem lehetett ráismerni az egyébként csendesen szunyókáló osztályra, - pezsgett a szellemi élet.

A dolgozók hamarosan úgy találták, hogy a „feltámadás-ügy“ túlságosan felzaklatja a lakókat, és megpróbálták elterelni a figyelmüket - több diasorozatot mutattak be a Szentföldről, - kevés sikerrel.

Az új lelkészt megkérték, hogy „űzze ki az öreg hölgy fejéből ezeket a gondolatokat. Így egyben megmutathatja azt is, hogy mit tud...“ Több lelkigondozói beszélgetés során a következők derültek ki: Az idős hölgy 30 éve, mióta férje meghalt, arra vágyott, hogy egykor majd a férje mellé temessék. De a családi sírban már nem volt elég hely koporsó, hanem csak egy urna számára.

Ebben a személyes vonatkoztatási rendszerben állott a hölgy kijelentése. Néhány héttel ezelőtt meglátogatta legrégebb barátnője, egy nyugdíjas hitoktató. A látogatás során, „csak úgy mellékesen és általánosságban“, megkérdezte, hogy mit gondol az az urnás temetésről? Barátnője a kérdést a maga vonatkoztatási rendszerében értelmezve válaszolta meg: ő, mivel vallja a „test feltámadását“ az ilyen temetkezési formát elutasítja. „Ez, az idős hölgy hitvilága szempontjából idegen elem, pánikot váltott ki, ún. ambivalencia-konfliktusba került: vagy a feltámadást kockáztatja, vagy lemond leghőbb vágyáról, arról, hogy legalább a sírban újra együtt legyen korán elhunyt férjével. - Szégyellte is magát, hogy a földi szerelem és a hit, az Isten szeretete számára egyenrangúan fontossá vált.“

Az orvos és a dolgozók, ezt a biográfiai háttérrel nem ismerve, a maguk vonatkoztatási rendszerének megfelelően reagáltak: az idős hölgy progrediáló időskori zavarodottságot mutat, ami vallásos formában fejeződik ki...

* Az Öregek Lelkigondozásának 2. Nemzetközi szimpóziumán, 1996-ban Bielefeldben „Glauben-Verwirrung- Orientierung“ címen elhangzott előadás átdolgozott szövege.

A példa mutatja: milyen *interdependens* (kölsönös függőségi) viszonyban jelenik meg a *személyes hit*. A hit a lét specifikus individuális és kollektív vonatkozású jelensége, amely különböző, de együttesen ható vonatkoztatási rendszerek befolyása alatt áll, és amelyet mások ezeknek megfelelően értelmeznek.

2. A személyes hit külső értékelése a vonatkoztatási rendszertől függ

Az ún. vonatkoztatási rendszer fogalma a rendszerszemléletből¹ ered, lényegét a következő kép érzékelteti: egy országról készíthetünk hely- és vízrajzi, politikai, néprajzi, ipari, közúti, történelmi, stb. térképet. A maga nemében valamennyi „jó” és „igaz”, de különböző, speciális igényeket elégít ki. Zavar akkor támad, ha valaki pl. egy néprajzi térképpel akar Bielefeldből Bécsbe eljutni. Egy önmagában intakt tájékozódási rendszer (néprajzi térkép) más területen (más vonatkozásban, vonatkoztatási rendszerben) használva dia-bolikusan (összezavarólag) hat.

A fenti esetleírásban az érintettek különböző vonatkoztatási rendszereiknek megfelelően reagáltak ugyanarra a jelenségre: az orvos a gerontopszichiatriai vonatkoztatási rendszerből indult ki; a dolgozók a társadalmilag aktuális, vagy individuálisan kialakított „vallás-térképeket” alkalmazták, a nyugdíjas vallásnő személyes hitének és professzionális teóriájának megfelelően reagált. Az idős hölgy a maga vallási és biográfiai vonatkoztatási rendszeréből indult ki. A rendszerszemlélet nyelvhasználata szerint: Valamennyien a „valóság egy részletét” tartották szem előtt és így olyan mértékű redukcionizmust alkalmaztak, amely zavart keltett. Nem az idős asszony szenvedett „öregkori zavarodottságban”, hanem az egész értelmezési rendszer. Valamennyi szemléletnek, mint résznek, önmagában igaza van, konstruktívan azonban csak akkor hathatnak, ha integratívan és összehatásukban konstruktívak.

Hogyan lehet egyáltalán tájékozódni, eligazodni a kölsönös függőségek között? Megszokott, ún. *okozati* gondolkodásmódunk, kevés eséllyel alkalmazható („az asszony életkora okozza a zavarodottságot”).

Jobb tájékozódási lehetőséget nyújt az ún. rendszer-szemléleti eljárás.

3. A rendszerszemlélet mint tájékozódási lehetőség az interdependenciák szövevényében

Ennek a tájékozódásmódnak, amely nem az okozati gondolkodásmódból indul ki, hanem a *kölsönhatásokra* koncentrál, néhány alapeleme a következő:

a) Amit mi „a” valóságnak tartunk, az mindig *konstruált valóság* - a valóságról általunk alkotott kép - mások ugyanarról más képet alkotnának. Így például különböző foglalkozási ágakhoz tartozó szakemberek különböző professzionális valóság-szemlélettel rendelkezhetnek.

b) A különböző valóság-szemléletek, különböző ún. *interakciós mintákkal* járnak: az orvos és az idős hölgy interakciója például a gerontopszichiatriai minta szerint alakul (gyógyszeres kezelés, esetleg néhány beszélgetés az „agykori leépülési folyamatok” csökkentésére).

c) A valóságkonstrukciók és az interakciós minták ún. *zárt rendszer* formájában erősíthetik egymást: minél többet hall az orvos a „feltámadás-mániáról”, annál „gerontopszichiatriában” reagál; - és minél „gerontopszichiatriában” reagál, annál kevésbé érzi megértve magát a paciens és annál többet kell a feltámadás-gondjáról beszélnie...

d) Az ok-okozati összefüggésben való gondolkodás helyét a *kölsönhatásokban* való gondolkodás foglalja el. Az alapkérdés nem a „miért? milyen okból?” hanem a „milyen összefüggésben?": - milyen szerepet játszik a jelenség, szimptóma, stb. az egész [rendszer] szempontjából értelmezve? - milyen funkciót tölt be abban? (Példánkban a "feltámadás-ügy", egyebek között, sikeresen megelevenítette az osztály minden dolgozójának és lakójának az életét...)

A következőkben ebből a gondolkodásmódból kiindulva vizsgáljuk az öregség jelenségét és lelkipozíciós problémáit.

4. Az öregezés mint változási folyamat

Változási folyamatok értelmezése

A rendszerszemlélet szerint akkor következik be *változás*, ha egy folyamatban (egy vagy több) új elem jelenik meg. Ennek megfelelően az öregezés az életfolyamat során megjelenő, új, addig ismeretlen pszichikai, fizikai és szociális faktorok által bekövetkező változás. Ezek a faktorok nem önmagukban, hanem *kölsönhatásukban* idézik elő az öregezés jelenségét.

Mindenki, öreg és fiatal, minden „új dologra” először a „régire”, bevált megoldási tapasztalatait alkalmazza. A változásokra az első, természetes reakció a *korábbi* megoldási minták újraalkalmazása. Ha ezek eredménytelenek maradnak, akkor az emberben a bizonytalanság, elbizonytalanodás, *zavar* érzése és állapota lép fel. Új, számára eddig ismeretlen megoldásokat kell keresnie. Ezek lehetnek *destruktív*ak, azaz látszattmegoldások: például, ha a fizikai-pszichikai-szociális képességek és lehetőségek változására nem új, azoknak megfelelő célok, feladatok keresésével reagál az idősödő ember, hanem „már semmire sem vagyok képes” beállítottsággal. Ez regresszióhoz vagy a pszichoszomatikus szimptómaképződéshez vezet.

A „jó” megoldások *innovatív-konstruktív*ak: új, a változásnak megfelelő célok és feladatok keresése és felfedezése. Így új élet-megoldások, új életszemlélet és életgyakorlat válik lehetővé².

Ebben a komplex összefüggésben áll a *hit* is: az új élethelyzet és életérzés a hit és a vallásosság változásához is vezet³.

²Részletesen foglalkozik ezekkel az összefüggésekkel és az azokra vonatkozó kutatások eredményeivel E.H. Erikson, Identitát und

Lebenszyklus, 1980⁶; Kindheit und Gesellschaft, 1961; v.ö. E. Hall, Der Lebenszyklus und die neue Identität der Menschheit (Im Gespräch: E.H. Erikson), a Psychologie heute folyóiratban, 1983/10 28 kk

³J.W. Fowler, Stages of Faith and Adults' Life Cycles, in: Stokes, Faith development in the Adult Life Cycle, 1982, p178kk

~, Stages of Faith. The Psychology of Human Development and the Quest of Meaning, 1981 (németül: Stufen des Glaubens, 1991)

~, Faith Development and Pastoral Care, 1987 (németül: Glaubensentwicklung, 1989)

~, Theologie und Psychologie in der Erforschung der Glaubensentwicklung, in: Concilium 1982/18 p444kk;

¹A rendszerszemlélethez részletesen ld. Hézser Gábor, Miért? Kálvin Kiadó Buapest, 1996

Melanchthon és a hódoltsági reformáció iszlámképe I.

"Kétségtelen, hogy nemcsak Magyarország, de Németország is nagy veszedelemben van, helyes dolog tehát minden hívőnek könyörögnie, hogy Isten oltalmazza meg a szegény egyházat és őrizze meg a török ellen"¹ -írja 1541-ben Melanchthon, aki magyar tanítványaitól gyorsan értesült Magyarország veszedelmes helyzetéről, és azzal a legmélyebb szolidáris viszonyban is állt.² Ugyanakkor nagyon hamar egy másik jelenségre is fel kellett figyelnie a törökkel kapcsolatban.

1543-ban Batizi András arról értesíti, hogy a török alatt békében él a protestáns egyház.³ 1544. május 31-én írt levelében Melanchthon megemlékezik a török előjárókról, akik megengedik Magyarország népének, hogy saját tetszésük szerint hívjanak lelkipásztort és sok olyat hívnak, akik tisztán hirdetik az evangéliumot és az előjárók azoknak biztonságot ígérnek.⁴ 1550. szeptember 29-én pedig arról ír, hogy magában Budán is népes evangélikus gyülekezet van.⁵ Gyalui Torda Zsigmond Melanchthonhoz írt híradásai 1546-ból⁶ és 1551-ből⁷ szintén ismertek, melyekben leírja, hogy a török nemcsak eltűri a katolikus uralkodóval szemben a protestáns igehirdetőket, de maga a budai basa szándékozik prédikátorokat toborozni területére, hogy ne oszoljon el a föld népe onnan, mivel az odavándorol, ahol lelki vezetői vannak. A török itt is őket támogatja a katolicizmussal szemben. Sőt feltételezi, hogy a pogány az ő vallásukra fog áttérni a közeljövőben.

Melanchthon 1541. szeptember 6-i levelében közli: "Az evangéliumnak egy kegyes tanítója több keresztyénnel megfogadták, hogy a török istentelenségére nem térnek át, ugyanis azt tanította, hogy milyen az igazi egyház és az államtól elkülönítette az igazi egyházat, s midőn a keresztyén tudomány többi pontjairól helyesen tanított, akkor a polgárokat arra is bízta, hogy engedelmeskedjenek a jelenlegi hatalmasságnak és ne szítsanak forradalmat. Ezt a prédikátort a török basa magához hívatta és megparancsolta, mondja el, hogy mit tanít, az az evangélium tartalmát előadta, megmutatta az egyház és állam közti különbséget. Szólt arról is, hogy nem szabad lázadást szítani.

A török basának ennyi elég volt, hogy ezt mondja. Ha ilyenek lettek volna ezelőtt a keresztyének papjai, a

török hatalom nem növekedett volna meg ennyire. Menjen el és óvakodjék a papok (katolikus) társaságától. Így bocsátotta el sértetlenül"⁸

A levél keltezési időpontját Zoványi Jenő egyháztörténeti monográfiája óta megkérdőjelezzük, a benne foglalt adatokat későbbieknek ítéljük, kétségbe vonjuk, hogy "ilyen kicsinyes dolgokkal foglalatzkodott volna a győzelem mámorában" a kereszténység dolgai iránt egyébként is közömbös török.⁹

Melanchthon levelezése bővelkedik magyarországi adatokban. Magyar tanítványainak, ismerőseinek információit továbbította németföldön. Érdekes, hogy ezek a levelek főleg 1540-1550 között terjednek el. A magyar hódoltsági protestáns egyházak állapotáról tudósítanak Melanchthon mellett más külföldi, főleg svájci teológusok is.

A híradásoknak egy másik csoportja az 1550-es és 60-as évek fordulójára tehető, ahol egy, a török közigazgatásnak a protestáns felekezetekkel szembeni megváltozott álláspontjáról adnak számot. Bár a szakirodalom régóta ismeri az adatokat, érdekes módon mégsem vetette fel a kérdést: Mi okozhatta a viselkedésváltozást a török álláspontjában? Zoványi monográfiája óta a két időszak különböző előjelű hódoltságbeli török intézkedései összekeveredtek, vagy szakmai óvatosságból nem vállalkoztak következtetések levonására.

Melanchthon fent idézett szövege számunkra nem elsősorban a teológus törökkel szembeni állásfoglalása szempontjából érdekes, hanem arra keressük a választ, hogy a változó török magatartásnak mik lehettek a helyi okai és ezeket hogyan befolyásolhatta Melanchthonnak a törökről alkotott, az évek során amúgy is mozgó véleménye. Nem célunk azonban a wittenbergi teológusok, sem Melanchthon álláspontjai változásának regisztrálása. Tanulmányunk kifejezetten Magyarország hódoltsági területével kíván foglalkozni az 1526-1566 közötti időszakban.

A kereszténységgel szembeni muszlim tolerancia

Egyáltalán nem tarthatjuk meglepőnek, hogy a török a győzelmi mámor helyett egy számára nagyrészt ismeretlen kultúra vallási képviselőjével foglalkozik. Hiszen a protestáns pap hajlandó elismerni a török főségét és az iszlám hatalmát az ország frissen elfoglalt fővárosában, és kárhóztatja az ellenállást. Ha ehhez hozzávesszük még a tényt, hogy Buda védelmi övezete még nem épült ki és a friss szerzemény elszigetelten, több napi járőföldre áll a militarizált török területektől, amelyeknek északi határa a Szerémség és Bosznia, valamint azt, hogy pontosan egy év múlva, 1542-ben a századnak a 15 éves háborúig legnagyobb és

¹ J. Bretschneider: Philipp Melanchthonis opera omnia. 1834. IV. 155. Továbbiakban MOO, idézi: Zoványi J.: A reformáció Magyarországon 1565-ig. 1921. 210. Földvári Antal: A Magyar Református Egyház és a török. Budapest 1940. 59.

² Fraknói Vilmos: Melanchthons Beziehungen in Ungarn. Budapest 1874, Stomp L.: Magyarország és Melanchthon Ösvény, 1917/1920 97-114. Solyom Jenő: Luther és Magyarország. Budapest 1933.

³ Karácsonyi J.: Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából. Továbbiakban ETE, IV (1542-1547), Budapest 1909, 356. (=MOO V 375.)

⁴ ETE VI. 361.

⁵ ETE V. 405.

⁶ ETE IV. 448-453.

⁷ ETE V. 569.

⁸ ETE V. 596. Szakály Ferenc: Türkenherrschaft und Reformation in Ungarn um die Mitte des 16. Jahrhunderts. In: Etudes historiques hongroises 1985.437-459. A tanulmány egyebek mellett tárgyalja eddig felsorolt adatainkat.

⁹ Zoványi im 210. Földvári im. 167.

legmodernebb keresztény serege próbálja visszafoglalni a várost, akkor nem lehet kétségbe vonni az információ hitelét.

Közhelyként emlegetik már abban a korban is, hogy az iszlám tolerálja a kereszténységet. Az iszlám elfogadja a zsidóságot és a kereszténységet előképeinek, azonban úgy tekinti ezeket a vallásokat, mint amelyek az idők folyamán elveszítették eredeti tisztaságukat, bár híveik tovább vallják és gyakorolják jóhiszeműen azt.

Alapvető kérdés az iszlám számára, hogy mindezekhez képest minden isteni megnyilvánulás és prófétai tevékenység lezárulása Mohamed próféta működése. Mohamed kapta meg a Koránt. Az iszlám szerint ez a kinyilatkoztatás öröktől fogva van, örökérvényű, változathatatlanul áll fenn arab nyelven. Maga a próféta közönséges emberi lény, csak úgy kiválasztott, hogy az ő szájába adja Dzsabráil, azaz Gábiel arkangyal, akit a Szentlélekkel azonosítanak, a szent szöveget.¹⁰

Innen ered az iszlám viszonya a kereszténységhez és a zsidósághoz.

Megtűri a területén őket, azzal a feltétellel, hogy elismerik főségét, átadják a politikai képviseletüket az igazhívőknek, ők zárványként tovább gyakorolhatják a vallásukat, azon feltétellel, hogy ők már nem téríthetnek. Aki tehát zsidóként vagy keresztényként elfogadja az iszlám főségét, az már mintegy részévé válik a „Dáru-izlámnak”, az iszlám világnak, és ezzel a lépésével mintegy potenciálisan már be is következett a térítés, mivel az iszlám világhatalmi törekvései már érvényre jutottak.

Lényeges azonban, hogy az iszlám főséget elfogadó zsidó vagy keresztény nem egyenrangú a muszlimmal. Őket a zimmi fogalommal jelölik, akiket kifelé az iszlám képvisel. Belülről megtarthatnak bizonyos fokú autonómiát.

Mindaddig élhetnek vele, amíg nem kerülnek összeütközésbe muszlim hívővel, a saját törvényeiknek vannak alávetve. Amint azonban keresztény és muszlim, vagy keresztény és más felekezeti keresztény, vagy egyéb vallásúak között lép fel ellentét, attól kezdve az iszlám jog, a Saría a mértékadó, és a megfelelő iszlám hatóságok, a kádik fogják az igazságot szolgáltatni.¹¹

Itt azonban a keresztény és zsidó számára kiderül, hogy ő csak abban az esetben jogképes, ha ügyét muszlim tudja képviselni, legalábbis muszlimokkal szemben. Miközben egy muszlim férfival szemben

¹⁰Glodziher Ignác: Az iszlám, Budapest 1980., Klein, F.A.: The Religion of Islam, London 1906, pp. 5-8, Parrinder Geoffrey: Jesus in the Qur'án. Oxford 1996.

¹¹Bosworth, C.E. The Concept of *Dhimma* in Early Islam, in: Braude, B.-Lewis, B.: Christians and Jews in the Ottoman Empire I. pp. 37-51., megtűrt jogállásuk különösen p. 49., Konkrét hódoltságbeli adatokat ld.: Fekete Lajos: Bevezetés a hódoltság török diplomatikájába, Budapest 1926, No: 5: A budai kádi 1550-ben tiltakozik a keresztény tanúk ellen ("teftiše ōuru ve műbāšeret olundukta Budun kadűsű gazaba gelűp műslűman űzerine Hristiyan űhűhid dutmazűn [!] deyűp ve dűne da'vet edűp ol sebepten teftiš avk olundű") Amikor a vizsgálathoz kezdtek, a budai kádi megdűhűdvűn azt mondta, hogy keresztény tanút ne hozzanak muszlim ellen és az [igaz] hitre hűvta űket.p. 16). Őrdekes párhuzamot hoz a törökűl írű űrműny szerzű, Eremija Cselebi Kűműrdzsiján is, akinűl a szultáni hatalom egy a keresztények és a zsidók kűzűtti perben űppen űzűrt nem szolgált az igazságot a zsidóknak, mert azok nem tudnak muszlim tanút állítani (Sanjian, A.K.-Tietze, A. Eremija Cselebi Kűműrjűn's Armeno-Turkish Poem "The Jewish Bride", Budapest 1981, p. 154). A helyzet hitese voltát - a poéma erűsen ponyvalzű volta ellenűre sem tudjuk kétségbe vonni.

elegendű két muszlim nű tanúsága, addig egy keresztény semmilyen kűrűlműnyek kűzűtt nem tanuskodhat muszlim ellen. A tolerancia tehát befelű értelmezett, amely kifelű már elszigeteli a „Dáru-izlám” hatalma alá kerűletet.

Jűl alátámasztja az elmondottakat egy, a vaskaszentmártoni hitvitát elbeszűlű korabeli híradás:

"A pápistaság napról napra hanyatlik: mi pedig gyakran álltunk tisztségviselűk, bűgek, vajdák és kádik elűtt, hogy megvédjűk a mennyei tant s ezek részben segítenek is bennűnket abban, hogy a pápizmust legyűzzűk mert bár űk minket, az igaz kereszténység miatt sem űldűznek, sem nem támogatnak, mégiscsak szívesen látnák, ha mindenki teljesen szembe fordulna a pápizmussal, mivel a pápisták a hűsevűt tiltják, a papi nűtlenséget, illetve szűzességet pedig a természet törvénye ellenűre is kűtelezűvé teszik. Ezűrt adta ki Dervis bűg, Pécs és az ahhoz tartozű szandzsák helytartűja, az elű rendeletet, amelyben mindkűt fél papjait Vaskaszentmártonba idűzte.

Miután ott összejűttünk és szerény tehetségűnk szerint vitáztunk az ellenpárttal és szerény tehetségűnk szerint bizonyoságot tettünk Krisztusrűl, mivel a misés papok ezt nem tették, legyűzettek, mindannyian elhagyták tehát a pápista hitet, kezűket a Bibliára téve eskűvel fogadták, hogy ezentűl a kereszténységet igyeksenek plántálni.

Ha pedig ezt a jűvűben nem tennűk minden jűszágjuk mellett, még a nyelvűktűl is megfosztják űket. Mert mikor a vitának vége volt, a vajda és a kádi űr nyilvánosan kihirdettette, hogy ha valaki a Biblia tanításának ellentmond, annak le kell vágni a nyelvét, mivel a bibliai írásokat tartalmazű könyvet az Isten adta az űgbűl a kersztényeknek. Mint ahogy a görűgűknek az "Alfurcant"- ahogy űk nevezik, a hűbereknek a "Hebront", a törűkűknek pedig az Alkoránt, űk azt akarják tehát, hogy az emberi nemzetség ezt a négy könyvet tartsa a legnagyobb tiszteletben....Ezeknek senki sem mondjon ellent, hanem amelyiket ezek kűzűl kiválasztja magának, annak tanítását kell neki a maga hitében - amint űk mondják - állhatatosan megvallani és attűl sohasem szabad eltántorodnia....A tévelygűst tehát meg kell büntetni, nem hallgatűlagosan eltűrni."¹²

Meg is torolták azokon, akik a szandzsák katolikus papságából a vita után a falvakban mindenhol aláírt reverzális ellenűre tovább hirdették a vallást- ahogy errűl a levél megemlékezik a továbbiakban.

Itt tehát a törűk nem kűzűmbűs alattvalűi vallásával szemben és nem is politikai okokra hivatkozik a katolikusok űldűzésénűl, mint ahogy azt eddig sokan feltételezték.

A szűveg tartalmát az alábbiak alapján értelmezhetjűk:

Az iszlám szerint Isten a világot kezdetűl fogva számos prófétát és számos könyvet küldűtt, ezek kűzűl a legkiemelkedűbbek: Mózes (*Műszá*) kapta a Tűrát (*Taurát*), Dávid (*Dáud*) a zsoltárokat, a (Zaburt), Jézus (*Iszá*) az Evangéliumot (*Indzsiil*) és végűl Mohamed, aki a Koránt.

A kádi, a jogtudűs és vallási vezetű, itt az iszlám ezen álláspontját fejtű ki, és a katolikus szent hagyományt tévelygűsnek minűsíti. Megpróbálja a hagyományos

¹² Thury Etele Az 1550. űvi vaskaszentmártoni zsinat. Protestáns Szemle , 25 1913, 425-439.és 475-487.Wolfgang Muskulus Magyar kapcsolatainak dokumentumai. Bevezeti és kűzli Zsindely Endre. 969-1005. Mi az ű fordítását használjuk, idűzetűnk a 989-990. oldalról valű. in: Studia et Acta Ecclesiastica 3. Szerk.: Bartha Tibor

iszlám jogi sémába, vallási-nemzeti keretbe elhelyezni a vita résztvevőit. Az égből kapott könyvekkel a hagyományos, muszlim millet rendszerre céloz, ahol az iszlám jog örmény, zsidó és ortodox alattvalóit részleges autonómiával bíró vallási korpuszokba tömörítve igazgatta. Ezekbe viszont nem illeszthetők be a katolikusok.

A 14. század óta anarchikus Balkánon egy erős katonai hatalom rendet tesz és az ezután fellépő halálos nyugalmat nevezik Pax Turcicának is. A török nem zaklatja a balkáni falvakat, hagyja őket termelni, megmaradhatnak a saját ortodox vallásukban. Itt azonban egy olyan egyházzól van szó, amely azért találja meg a hangot az oszmánokkal, mert el akarja kerülni az uniót a katolicizmussal. Ez döntő különbség Magyarországgal szemben.

Azonban ebben az esetben is megvannak az eszközök a lakosság megosztására. Ilyen először is a városok muszlim népességgel való betelepítése, amely főleg a határterületekre és az igazgatási központokra érvényes. Gondoljunk akárcsak Bosznia mai etnikai képére, ahol a városi lakosság nagyrészt mohamedán. Az akindzsikból és egyéb pásztozelemekből pedig létrejön egy muzulmán paraszti lakosság. Így alakul ki a sajátos balkáni sakktabla, a politikailag és katonailag privilegizált kisebbség megosztja az egy tömbben élő pravoszláv parasztságot. A sakktabla a 16. század második felére Magyarországon is felállt, amelyet a mohamedán lakosság mellett egy törökhöz hű pravoszláv-délszláv betelepült réteg is színezt.

Szintén fontos, hogy az adóztatási rend arra szorítja a keresztényeket, hogy térjenek át, mivel a muzulmán kevesebb adót köteles fizetni. Ugyanilyen a „devsirme”, a gyermektized rendszere, amely alól a keresztények közül csak a görög és a magyar részek voltak mentesek, mint önként meghódolt alattvalók. Fontos még, hogy tudatosan igyekeznek keverni az etnikumokat, görög városokba zsidókat, örményeket telepítenek konkurencia létrehozása céljából.

Az Oszmán Birodalom tehát a lehető legkevésbé sem passzív, de sem vallási alapállásából kifolyólag, sem gazdasági megfontolásból nem alkalmaz olyan kényszerterítést, mint amilyen például Spanyolországban történt. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a birodalom nem érdeklődne az alattvalói vallása iránt, és azt sem, hogy ne érzékelné az etnikai különbözőségeket, pontosan tudja és kezeli azt.

A korszakot két eltérő időtartamra oszthatjuk a török és a protestantizmus kapcsolatának szempontjából. Az egyik a Mohácstól, vagy inkább Buda elesztétől az 50-es évek végéig terjedő időszak. Az első időben a török hatóságok az új tartomány vallási helyzetében való tájékozatlanságuk miatt a vallásukhoz konfesszionálisan közelebb eső, megjelenő reformációs áramlatokat támogatták. Ezek azonban nem mentek tovább a török álláspontja szerint, és nem váltak mohamedánná, így amikor a terület, különösen a török szempontjából fontos városi lakosság túlnyomórészt protestánssá vált, álláspontjukban változás következett be. Thuri körlevele már ezt a megváltozott helyzetet rögzíti.

Természetesen szoros egymásrahatásként kell értelmeznünk a török közigazgatás és a wittenbergi reformációs központ vezetőinek, így Luther halála után a legnevesebbnek, Melanchthonnak az ítéleteit.

Érdekes felfigyelnünk két Tolnán keltezett levélre, két ott működő protestáns lelkész tollából, amely 10 év

különbséggel íródott a török által megszállt városban, az egyik Eszéki Zigerius Imre 1549-ből¹³, a másik Thuri Farkas Pál levele¹⁴ 1559-ből.

Eszéki a hagyományos törökkel szembeni álláspontot ismerteti. A török nemhogy közömbös lett volna a felekezetekkel szemben, de megvédte a katolikus bírói hatalommal és vádaskodással szemben az evangélikusokat. Sőt a budai pasa hajsza hűján lenyakoztatta a bírót, és az evangélikus hitet ítélte igaz keresztény vallásnak. Itt ugyan nem kell áttérni a város katolikus lakosságának, mint a vaskaszentmártoni esetben, de itt sem politikai döntésről van szó, ezt az is mutatja, hogy - azt írja - "különösen pedig a jogtudósait, akiket kádinak neveznek, minket pártfogolnak."¹⁵

Az ellentétek kiéleződése

1559-ben az egy vallásúvá vált protestáns Tolnán már más a helyzet. Thuri erőszakos térítéssel vádolja a törököt, amelynek négy fokozatát különbözteti meg. Az elsőben a török, hogy megtévessze a lakosságot, kihirdeti, hogy ha az adójukat megfizetik, szabadon gyakorolhatják vallásukat.

A második fokozatban megbontja a település autonómiáját, vagy legalábbis afölé saját tisztviselőit rendeli, kiépítve az iszlám jog szerint működő bürokráciát.

A harmadik fokozatban mohamedán betelepülőkkel osztja meg a város közösségét, gazdasági kedvezményeket ad azok számára, akik áttérnek, a két népesség közötti jogi összeütközésben a mohamedánnak ad igazat. A régi közösség irritálására, azok vallási vezetőinek megalázására, tőrbe csalására és erőszakos áttérítésére, üldözésére példák sorát hozza.

A negyedik fok, amelyben a Balkán népessége is él, a drávántúli magyar területek már ilyenek - ahol gyermektizedet szednek, egész falvak, rokonságok áttelepíthetők más területre, és már a keresztény imádságokat is elfelejtették.

Az európai apokaliptikus keresztény hagyományból eredő mohamedán kép, amely a végítélet Antikrisztusaként jeleníti meg a törököt, doktrinális szempontból alkalmas Melanchthonnak a kettős Antikrisztus kép kialakításához.¹⁶ A magyar területen

¹³Bevezető tanulmánnyal közli Kathona Géza: Fejezetek a hódoltsági reformáció történetéből. Budapest 1974. 45-51. Humanizmus és Reformáció 4.

¹⁴U.o. 51-60.

¹⁵U.o. 45-51.

¹⁶Az Antikrisztus irodalomra: Eckhardt Sándor: Az Antikrisztus legendája. Katholikus Szemle 50 (1936), Tarnai Andor, a magyar nyelvet írni kezdik. Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon. Budapest, 1984.109-115., Bernard McGinn: Az Antikrisztus, Az emberiség kétezer éve a gonosz bűvöletében. Budapest 1995., A törökkel kapcsolatos apokaliptikára: Fodor Pál: Az apokaliptikus hagyomány és az 'aranyalma' legendája. A török a 15-16. századi magyar közvéleményben. Történelmi Szemle 1997. 21-49., Melanchthon kettős Antikrisztus tanára és Wittenbergi török álláspontjának változására néhány fontosabb tanulmány: Kathona Géza: Károlyi Gáspár Történelmi világképe. Tanulmány a 16. századi protestáns Apokaliptika köréből. Budapest 1943., Botta István: Luther Antikrisztus fogalmának hatása a magyar reformátorok társadalomszemléletére. in: szerk.: Fabiny Tibor: Tanulmányok a lutheri reformáció történetéből. Budapest 1984. 51-65., Imre Mihály: 'Magyarország panasza'. A Querela Hungariae toposz a XVI-XVII. század irodalmában. Debrecen, 1995. (Csokonai Könyvtár, Bibliotheka Studiorum Litterarium, 5. szerk. Bitskey István és Görömbei András)

megjelenő török idegen kultúrája miatt is érvényes ez a megítélés. Azonban a 30-as, 40-es évek éppen a hódoltságból származó hírei azok, amelyek ezt a doktrinális álláspontot, ha nem is módosítják, de legalábbis mozgóvá teszik Wittenberg és Melanchthon számára.

Nagy valószínűség szerint a reformáció és annak terjedésében tevékeny részt vállaló végvári katonaság szoros kapcsolata miatt van visszahatás a török álláspontban. Ugyanis ők azok, akiknek szükségük van hivatásuk miatt a merev elhatárolódásra a töröktől.¹⁷

Szegedi Kis István története példázza a megváltozott viszonyt a hódoltságban. Az 1550-es évektől a Dél-Magyarországon ígét hirdető jónévű protestáns teológust a török 1561-ben fogságra veti és évekig börtönben tartja.¹⁸ Neves egyházi és világi személyek, köztük az erdélyi fejedelem közbenjárására hajlandó csak magas váltságdíjért szabadon bocsájtani.

A legérdekesebb az ügyben az, hogy a váltságdíj fejében az ellenséges töröknek szállítandó fegyvert három, a királyi Magyarországhoz tartozó végvári kapitány szervezi meg. Kerecsényi László, az Alsórézsek főkapitánya, Perneszi Farkas babócsai kapitány és Horváth Márk, Szigetvár parancsnoka.

A szakirodalom mindhárom kapitányról igyekezett kimutatni, hogy a terjedő reformáció híve volt. Perneszi Farkasról sok adatunk nem maradt fenn ebben a vonatkozásban. Még legjobban Kerecsényi esetében találhatunk ilyen irányú említést. Róla ugyanis Gyulára való bevonulásakor 1561-ben azt állítják a város lakói, hogy evangélikus.¹⁹ Horváth Márkról viszont Szakály Ferenc bizonyította, hogy bár fia, Horváth Gergely később tudós képviselője lesz az evangélikus tanoknak, ő azonban éppen Szegedi Szigetvár melletti működése idején katolikus szertartás szerint köti második házasságát.²⁰ Mindez azonban nem kérdőjelezi meg az életrajzírója állítását, hogy Horváth főpapjaként kezelte Szegedit és ügyeit megtanácskozta vele.²¹ Ezt az adat világítja meg legjobban, amely elmondja, hogy a szigeti katonák csapatosan jártak ki Kálmáncsehíbe, Szegedi állomáshelyére a vasárnapi prédikációra, kitéve magukat a török hírszerzés és támadás veszélyének.²²

Tehát nem Horváth Márk kapitány, hanem katonái és Szegedi között feszült közös vallási kötelék. Horváthnak ezért kellett kapcsolatot fenntartania vele. (Bornemisza Benedek²³ gyulai kapitánynak és Becse István szenyéri

kapitánynak,²⁴ akik katolikusok voltak, éppen a protestáns katonákkal való nézeteltérésük miatt kell távozni az 1550-es - 60-as évek fordulóján posztjukról.)

Nem valószínű, hogy a kapitány hírszerzésre kényszerítette volna a nagyhatású és köztiszteletnek örvendő papját, aki képes volt lelki szálakkal a vár katonaságát és a környék népességét összefűzni. A török is ez utóbbival hibáztatja, és nem a kémkedéssel, amelyet a szakirodalom is feltételez.

Nem tarthatjuk elegendő indoknak az életrajzíró vélekedését sem, aki szerint egy, a felesége vélt kigúnyolása miatt dühöngő kereskedő hecceli fel Szegedi ellen a törököket, jó váltságdíjat remélve érte. Nem tudjuk elképzelni, hogy ilyen nagy formátumú, nagy területre hatást gyakorló egyházi vezetőt csak tisztán nyereségvágyból fogtak volna el a török tisztviselők, veszélyeztetve ezzel a saját hatalmuk alá tartozó terület békéjét, lojalitását. Ráadásul ez a térség határzóna volt, amelyet a török sosem tudott teljesen pacifizálni. Így a fennhatóságot egy állandóan izzó, minden pillanatban folyó háború döntötte el. A háború pedig a hírszerzésre alapozódott és nem volt közömbös, hogy melyik félhez húz a lakosság.

A töröknek sem tetszik, hogy Antikrisztusnak nevezik. A közös ellenség, a katolicizmus visszaszorulása után a 50-es évek fordulójára a kölcsönös várakozás, hogy áttérnek a másik hitére, megszűnik. Mindkét fél türelmetlenné válik. Az álláspontok megmerevednek, ellenségessé válnak. A Wittenbergből hazatérők, mint Szegedi, Thuri, Melius Juhász Péter, már a kettős Antikrisztus tanát hozzák Melanchthon 1556-tól folyó világtörténet-előadásairól, ahol a török egyértelműen a végítélet népét jelenti. Hazaérkezve itthon is ugyanezt tapasztalják: a török levetette álarcát. Ők is a sajátjukat.

¹⁷ A katonák vallási igényére és a reformáció kapcsolatára: Óze Sándor: Szegedi Kis István és a Medve (Két végvár és a környező lakosság kapcsolata a reformáció elterjedésének idején.) Folia Historica 1992. 19-42.

¹⁸Skarica Máté Szegedi Kis István életrajzát közli Kathona im.: 81-117., Szegedi Kis-ről áttekintő feldolgozást uo. 147-233., Földvári László: Szegedi Kis István élete, és a Tisza -Duna mellékiek reformációja Budapest 1894., A történetet elemzi Zoványi J. im. A medve-históriát a kémkedés vádjával együtt említi Zsilinszki Mihály: A Magyarhoni Protestáns Egyház története. Budapest ,1907.55. Payr Antal: A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület története. Sopron 1924., Révész Imre: A Magyar Református egyház története. Debrecen 1938. 74., Óze im., legújabban Szakály Ferenc: Mezőváros és reformáció. Budapest 1995.92-171. Humanizmus és Reformáció 23.

¹⁹ Esze Tamás: Sztárai Gyulán. Könyv és könyvtár (9) 1973. 168.

²⁰Szakály : im.

²¹Kathona im.

²²Uo.

²³ Csányi Dezső: Hevesi Bornemisza Benedek gyulai kapitánysága. In. Békés Vármegye Régészeti és Művészettörténeti Emlékkönyve. 1881-82. 72-73.

²⁴Óze Sándor: 500 magyar levél, Csányi Ákos levelei Nádasdy Tamáshoz 1549-1551. Budapest 1996. Bevezetés

K I T E K I N T É S

NAGY GYULA:

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

IX. ÉVFOLYAM 2. szám

— 1997. december —

Az elmúlt év utolsó hónapjának néhány, figyelmünkre bizonyára érdemes híreről és eseményéről kívánunk beszámolni a legújabb Egyházi Világhíradóban. Az egyházi sajtószolgálatok és az elektronikus világ-kommunikáció egyházi hírei ezúttal különösen is sokszínűek és gazdagok voltak, karácsony ünnepére való tekintettel. Nagyon jól mutatják az egyház belső életének széles területét és szolgálatának sokoldalúságát a társadalmak és az egész embervilág életében!

Beszámolunk többek között az ENSZ klímaváltozási világkonferenciája és az egyházak viszonyáról; a Lutheránus Világszövetség év végi, legújabb döntéseiről a nyári ázsiai nagygyűlés után; a jezsuita rend római vezetőjének értékeléséről a Nyugat egyházai és a kelet-európai ortodox egyházak között támadt feszültségek súlyos veszélyeiről; az Európai Egyházak Konferenciája élén bekövetkezett, legújabb változásról; a Bűnbánati Nap állami újraelismerése körüli heves vitáról Németországban; a világon első baptista női szuperintendensről Nagybritanniában; a kommunizmus 70 éve alatt végbement, véres vallásüldözés igazi méreteiről Oroszországban; az észak-amerikai Missouri Synod egyházának folytatódó, fundamentalista irányáról; a keresztyénség új helyzetéről Japán szigetországában; végül a kiengesztelődés folyamatáról Dél-Afrika egyházainak és társadalmának életében.

Ezek a hírek is „fényjelek” arról, milyen irányú események és változások mennek ma végbe hazai egyházaink életének szűk határain túl, a világkeresztyénség életében, kevéssel a keresztyénség harmadik évezredének beköszöntése előtt.

(A híryanag lezárása: 1997. december 31.)

I. Egyházi Világszervezetek

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

A Föld éghajlata megváltozásának súlyos veszélyei gyorsan növekedni fognak mindaddig, amíg a világ gyökeresen meg nem változtatja értékrendszerét és „a sokak életét és jólétét nem helyezi a kevesek haszná, fényűzése elé” — mondta David Hallmann, az Egyházak Világtanácsa genfi klímaváltozási szakértője, Kyotóban, az Egyesült Nemzetek december eleji, a klímaváltozással foglalkozó világkonferenciájának megnyitása előtt.

Az ENSZ egyik legnagyobb világkonferenciájára több mint 160 ország 1500 hivatalos

delegátusa és 5 ezer szakértője érkezett Japán régi fővárosába, és több mint 10 ezer látogató jelent meg azon az öt világrészből. A világkonferencia elhúzódó, sikertelennek látszó tárgyalásai főleg arra irányultak, hogy a legfejlettebb ipari országok legalább 15 százalékkal csökkentsék 2015-ig a klímaváltozásokat előidéző ipari tevékenységi águkat. Ismeretes, hogy a legfejlettebb ipari országok képviselőinek ellenállása miatt végül is csak jóval szerényebb eredményt tudtak elérni a hivatalos küldöttek, mint az eredeti célkitűzés.

Az Egyházak Világtanácsa 13 tagú egyházi delegációt küldött Kyotóba, akik mint egy „nem-kormány szervezet” (NGO) képviselői a hivatalos delegátusok között megbeszéléseikkel, intervencióik-

kal próbálták elősegíteni a világunk jövőjére kedvező végső döntések kialakítását. Az egyházak küldöttei a tárgyalások alatt *éles kritikát gyakoroltak* a fejlett ipari országok és multinacionális világ-cégek korlátlan ipari növekedésre irányuló törekvései fölött. Ismételten kifejezték: a Föld már jelentkező éghajlat-változásai és még nagyobb veszélyei *mélyrehatóan spirituális és etikai kérdéseket vetnek föl* a gazdagokkal és a hatalom birtokosaival szemben, a Föld szegény népeinek és a természet világának kizsákmányolása miatt. „Azt valljuk, Isten arra szólít föl minket, hogy az igazságosság és a harmónia viszonyában éljünk egymással és a természeti világgal” (D. Hallmann).

ENI

Dr. Konrad Raiser, az Egyházak Világtanácsa főtitkára, az ismert német evangélikus teológus, legutóbb az egyházi világszervezetek genfi központjában a sajtó képviselői előtt nyilatkozott azokról a vádakról, hogy a legnagyobb ökumenikus világszervezet a „hidegháború” évtizedeiben nem adott elég támogatást a „vasfüggöny” mögötti egyházaknak Közép- és Kelet-Európában.

Kijelentette, hogy a múlt önkritikus vizsgálata kétségtelenül szükséges az Egyházak Világtanácsa számára is. De határozottan elutasította az „általánosító ítéletet” ebben a vonatkozásban. „Minden apológia nélkül továbbra is védelmezni kívánjuk mindazt, amit Kelet-Európa egyházainak az ökumenikus mozgalomba való bevonásáért tettünk, jól ismerve helyzetük korlátait, hogy kiemeljük őket elszigeteltségükből ... és elfogadva azt is, hogy ezt csak bizonyos szűk korlátok közt tehetjük meg. Ezeket a határokat belül azonban oly sokat tettünk értük, amennyi csak lehetséges volt” — mondta az Egyházak Világtanácsa genfi vezetője.

ENI

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

Első karácsonyi üzenetében Dr. Christian Krause püspök, a Világszövetség új elnöke, megismételte a nyári világgyűlés tanúságtételét. „Isten a Krisztus-hitben arra hív el minket, hogy végezzük a gyógyítás, a népek és az egyházak közötti kiengesztelés, az élet védelme szolgálatait a halál erői között ... Az a reménységem ezen a Karácsonyon, hogy mi, evangélikusok is személy szerint beleépülünk az Egyház világméretű közösségébe, „Krisztus testébe”, hogy bizonyosságot tegyünk Isten kegyelméről minden ember iránt” — hangzik a megválasztott új elnök karácsonyi üzenetében.

Iwi de — ENI

A Lutheránus Világszövetség újonnan választott Végrehajtó Bizottsága a nyári nagygyűlés után első ülését tartotta Genfben. Ezen meghozta a Világszövetség követ-

kező időszakára szóló, legfontosabb személyi döntéseket. A Végrehajtó Bizottság új vezetője Dr. Harmati Béla püspök. Az ülésen megválasztották a hét programbizottság (Teológia és Tanulmányok, Misszió és Fejlődés, Világszolgálat, Pénzügyek és Adminisztráció, Kommunikáció, Nemzetközi Ügyek és Emberi jogok, végül az Ökumenikus Ügyek Bizottsága) új tagjait. A 23 állandó bizottsági tag közé választották Pángyánszky Ágnes lelkésznőt, aki a Misszió és Fejlődés Bizottság tagja lett.

A genfi központ új tisztségviselői közé választották új Európa-titkárként Dr. Olli Pekke Lassila finn lelkészt, Dr. Görög Tibor utódaként, új Ázsia-titkárként Ginda Hararap lelkésznőt (Indonézia) és Hans Polakot (Németország), a Világsegély osztály új ökológiai titkárát.

A Végrehajtó Bizottság csökkentett és kiegyensúlyozott költségvetést fogadott el 1998-ra a központi genfi kiadásokra, 15 millió svájci frank összegben.

Iwi de

Ismételten beszámoltunk az LVSZ és a Vatikán között a megigazulás centrális teológiai kérdésében létrejött Közös Nyilatkozat aláírásának világméretű előkészítő folyamatáról az evangélikus egyházakban (vö. Egyházi Világhíradó IX. 1.).

A legújabb híradás arról szól, hogy Linzben — mindössze egy tartózkodással — az Osztrák Evangélikus Egyház zsinata is elfogadta a történelmi jelentőségű Nyilatkozat aláírását. J. Dantine professzor a Közös Nyilatkozatot „kis előrelépésnek” mondta, „korszakalkotó következményekkel”. H. Sturm osztrák püspök azt a „reformáció áttörésének” nevezte, mivel „egyetlen más ökumenikus szöveg sem helyezte Jézus Krisztust ilyen világosan a megváltás középpontjába”.

A Világszövetség tagegyházainak május végéig kell meghozniuk döntésüket ebben a fontos kérdésben. Az LVSZ Tanácsa pedig legközelebbi ülésén (június 8–17) Genfben hozza meg végső döntését a Közös Nyilatkozat aláírásáról, majd a Vatikánnal való közös alá-

írás ünnepélyes formájáról.

Iwi de

VATIKÁN

„Egy magyar püspök, akit szovjet katonák lőttek agyon 1945-ben, lett a kommunista korszak első római katolikus mártírja, akit II. János Pál boldoggá avatott Rómában” — erről számol be a genfi Nemzetközi Ökumenikus Sajtószolgálat (ENI), ismertetve Apor Vilmos győri püspök „halálig hűséges bizonyágtételét”. Az ENI szól Apor püspök életútjáról és az 1945 Nagypéntekjén történt eseményről, amikor a Püspökvár légoltalmi pincéjében oltalmat kereső leányok és asszonyok védelmében egy szovjet tiszt géppisztolyától súlyos sebeket kapott és három nappal később belehalt sebeibe. Legkevesebb 50 magyar pap halt meg ezen a tavaszon a Vörös Hadsereg katonáinak fegyvereitől a nők védelmében — idézi a genfi sajtószolgálat Lukács László, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia szövivője nyilatkozatát, aki azt is megemlíti, hogy Közép- és Kelet-Európából 6 bíborost, 20 püspököt és 12 papot terjesztettek még föl boldoggá-avatásra. Külön is kiemeli közülük Mindszenty József bíborost és Márton Áron erdélyi püspököt. „Nem szabad azt sem elfelejteni, hogy sokan, akik átéltek ezt az időt, drágán megfizettek hitükért és megérdemlik, hogy őket is mártiroknak nevezék” — írja az ENI ökumenikus sajtószolgálat.

ENI

P. V. Kolvenbach, a jezsuita rend Rómában székelő generálisa, egy Budapesten tartott nemzetközi egyházi konferencián övta Európa egyházait egy új „vallási vasfüggöny” keletkezésének súlyos veszélyeitől, a megszünt ideológiai-politikai „vasfüggöny” helyén.

Nyilatkozata szerint a Nyugat római katolikus és protestáns egyházai, valamint a kelet-európai ortodox egyházak közt támadt feszültségek növekedtek az elmúlt esztendőben. A II. Vatikáni Zsinat elismerte az ökumenikus mozgalmat mint Krisztus akaratát. De amíg a római katolikus és a protestáns egyházak között

folytatott mai dialógus „a különbségek kölcsönös elfogadására utal”, addig Kelet-Európa ortodox egyházaiban a gyanú és bizalmatlanság jelentkezik a római katolikus és a protestáns egyházak iránt. *„Mi azonban el vagyunk kötelezve az ökumenikus kiengesztelődésre egymás iránt és Európa kulturális egységének helyreállítására. Megpróbáljuk legyőzni azt a tengert, amely elválaszt bennünket egymástól”* — mondotta a jezsuita rend legfőbb vezetője Budapesten.

ENI

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

Miután a múlt év elején új genfi főtítkárt választott Európa legnagyobb ökumenikus szervezete, Központi Bizottságának ülése (november 12–19, Morges – Svájc) John Arnold anglikán dékán után új elnököt választott a szervezet élére Jérémie Caliorgis ortodox metropolita személyében. Ugyanakkor megválasztotta alelnökévé Ruth Rohrandt német egyházfőtanácsost (EKD) és ennek helyettesévé Jean-Marc Prieur francia református teológiai professzort.

Jérémie metropolita görög származású, de egyházi szolgálata legnagyobb részét Nyugat-Európában töltötte és jelenleg a Konstantinápolyi Ortodox Patriarchátus Párizsban székelő, nyugat-európai exarchája, az egyik legismertebb ökumenikus egyházi vezető az ortodox egyházak területén. 1992–1997 között az EEK helyettes elnöke volt.

Jérémie metropolita megválasztása megfelel az EEK általános ökumenikus irányvonalának. Európa reformációi és ortodox egyházai — mint lélekszámban — a vezetésben is egyenlő arányban legyenek képviselve a 124 európai egyházat átfogó szervezetben. Ezért érthető, hogy Keith Clements baptista főtítkár megválasztása után egy ortodox egyházi vezető került az elnökség élére. Ettől csak az elmúlt tíz évben tért el az európai szervezet, amikor rendhagyó módon egy anglikán elnök (John Arnold) és egy francia főtítkár (Jean Fischer) állt a szervezet élén, mindkettő a nyugat-európai protestáns egyházakból.

Az EEK 40 tagú vezető testülete egyúttal új tagegyházként fölvette tagjai közé Luxemburg Protestáns Egyházsövetségét, és a tagegyházak száma ezzel 124-re növekedett.

ENI — CEC MONITOR

II. A Világ Egyházai

NÉMETORSZÁG

A legutóbbi hónapok egyik legtöbb figyelmet keltő eseménye volt a német reformációi egyházak erőteljes megmozdulása a „Bűnbánati Napnak” mint államilag is elismert ünnepnapnak a visszaállításáért. A német kormány nemrég a munkanélküliség és más pénzügyi gondok miatt döntött egyoldalúan ennek a hagyományos protestáns ünnepnek (november 19.) a megszüntetése mellett.

Az idén az evangélikus, uniált és református hívők és tartományi egyházak erőteljesen követelték a „Buss- und Bettag” állami ünnepjellegének a visszaállítását. *Bonnban* istentiszteleteken és tiltakozó fölvonuláson adtak hangot a reformációi egyházak követelésének. A német protestáns egyházak évi nagygyűlésein (EKD, VELKD stb.) külön határozatokban követelték a protestánsok államilag elismert ünnepének a visszaállítását. Manfred Kock, az EKD új elnökpüspöke kijelentette a sajtó előtt: a német protestánsok nem nyugszanak bele a protestáns állami ünnep eltörlésébe. *Schleswig-Holstein* evangélikus tartományi egyháza a német tartományok közül elsőként népszavazást tartott ebben a kérdésben. A novemberi népszavazáson ugyan a Bűnbánati Nap újrabevetéséhez szükséges szavazatok aránya nem érte el a szükséges százalékot. De a reformáció egyházai folytatni kívánják küzdelmüket az évszázados protestáns ünnepnap állami újraelismeréséért Németországban.

ENI — epd-w

A német egyházi sajtóban továbbra is élénken foglalkoznak a Német Protestáns Egyházsövetség (EKD) új elnökének megválasztásával. Az evangélikus egyházi

sajtó egyik vezető folyóirata, a *Lutherische Monatshefte*, legújabb számában nagy cikkben foglalkozik a választás eredményével. A német protestantizmus mai helyzetét elemző cikk ezt a címet viseli: „A kiegyenlítés embere került megválasztásra”. Kifejti, hogy bár az EKD egyházsövetségében az evangélikus tartományi egyházak és hívők jelentik a többséget, a választás is jelzi, hogy a három egyháztípus (evangélikus, uniált és református tartományi egyházak) között „kiegyenlítődesre” van szükség, főleg az EKD reformja és a túlzott szervezeti megosztottság elkerülése irányában. Ez a törekvés irányította az EKD új elnökének megválasztását a következő hatévi időszakra.

LM

A Bensheimben működő neves *Felekezettudományi Intézet* az ősszel ünnepelte meg fönállása félszázados jubileumát. Az ünnepi ülésen Dr. Reinhard Frieling, az Intézet igazgatója 17 tézisben terjesztette elő jelentését a mai német egyházi helyzetről.

A nagy érdeklődést kiváltott, külön kiadásban is megjelent jelentés (*Bekennen und Versöhnen — Hitvallás és kiengesztelődés*, 1997/6.) főleg három fő kérdést tárgyal meg. Az első négy tézis a német evangélikus és uniált, illetve református tartományi egyházak „egyházközösségével” foglalkozik. Szükségesnek tartja, hogy ezek szövetségét (EKD) pusztán szövetség helyett egyháznak ismerjék el és annak vezető szervei minden tagegyház számára irányadó döntéseket hozhassanak. A jövőben a reformáció egyházainak egységét elsőrendű föladatnak kell elismernünk — vallja a Felekezettudományi Intézet vezetője.

A következő hét tézise erőteljes hitvallás a németországi egyházak ökumenikus elkötelezettsége és törekvései mellett. Nagyobb és szélesebb körű együttműködést kíván valamennyi német egyház között a jövőben. Javasolja az eddigi külön Egyházi Napok helyett az Ökumenikus Egyházi Napok bevezetését, minden egyház részvételével. Követeli a sokkal aktívabb részvételt az európai és a

vilgméretű ökumenikus egyházi szervezetek munkájában.

A befejező hat tézis *az ökumenikus kérdéskörön belül is kiemelten foglalkozik a római katolikus egyházhoz való viszonyal.* Első részében támogatja a Vatikán és a Lutheránus Világszövetség Közös Nyilatkozatának elfogadását és a vilgméretű, elkötelezett teológiai dialógus folytatását. Síkra száll valamennyi egyház „konciliáris közösségének” megvalósítása mellett, ezen belül is a római katolikus egyházzal való „konciliáris közösség” kölcsönös elfogadásáért, „együtt a pápával, de nem a pápa alatt”. Ez a tézise megjelöli, miben látja a jövő évezred keresztyén egységének az útját: „A pápa, mint a legnagyobb keresztyén egyház feje, kezdeményezéseket tehet az egész egyház számára és rendkívüli helyzetekben, a többi egyházzal való megegyezéssel, szólhat az egész keresztyénség nevében is. A nem-római katolikus egyházak azt remélik, hogy a pápa az egyház egysége érdekében lemond a történetileg kialakult előjogokról és ezzel olyan ökumenikus továbbfejlődést indít el, amelyben a nem-római katolikus egyházaktól nem kívánja többé a csatlakozhatatlansági dogma és az egyházi jogi primátus elismerését.”

A téziseknek ez a legnagyobb figyelmet keltő, befejező része egyúttal javasolja, hogy *a katolikus és a reformációi egyházak egymást kölcsönösen ismerjék el Krisztus egyházaként; lépjenek közösségre egymással az Úr szent vacsorájában; ismerjék el egymás egyházi szolgálatát és hivatalainak (Amt) érvényét, így egymás esketési, temetési cselekményeit is, valamint működjenek együtt az egyházi szolgálatok széles területein.*

MD 97/6.

NORVÉGIA

Dr. Andreas Aarflot, 1977 óta Oslo püspöke és a Norvég Evangélikus Egyház érseke, idén júliusban, 69 éves korában nyugalomba vonult. Utódjának megválasztása és kinevezése január végéig történik meg, a kinevezés a király és a kormány részéről. A püspöki-érseki tisztségre öt jelölt van, közöttük Dr. Gunnar Stalsett oslói teológiai rektor, a LVSZ volt főtitkára,

Anne-Lise Brodtkorb, Asker és Baerum női dékánja, valamint Odd Bonnevik, Moere püspöke.

Iwi de

NAGYBRITANNIA

Új, tradicionális „harmadik egyházi provincia” megszervezését javasolta a szigetország anglikán egyházában John Brodhurst London – Fulham püspöke. Jelenleg Nagybritanniában két egyházi provincia van: a canterbury-i és a yorki érsekség.

Brodhurst püspök a nők fölszentelését bevezető zsinati döntés öt éves évfordulóján tette közzé javaslatát. Bejelentette, hogy a brit szigeteken több mint ezer azoknak a tradicionalista lelkészeknek a száma, akik ma sem tudják elfogadni a zsinat döntését. Hozzátette azt is, hogy a 18.500 gyülekezet közül 900 ma sem ismeri el a női lelkészek szolgálatát. Ezek egy autonóm egyházi provincia föllállítását kívánják, amely nem ismeri el a nők lelkészé szentelését.

A szigetország anglikán egyháza eddig nem választott női püspököt, de az Európán kívüli anglikán egyházak közül több, így legutóbb az USA chicagói egyházkerülete, nőket is fölszentelt a püspöki szolgálatra.

ENI

HOLLANDIA

Hollandiában az ország három protestáns egyháza 1960 óta folytat tárgyalásokat az egyházi unióról. November közepén Alphenben ült össze a Reformált (Hervormd), az Újrareformált (Gereformeerd) és az Evangélikus Egyház közös zsinata. Ezen döntést hoztak az egyesülő új egyház elnevezéséről. Neve ez lesz: *Holland Egyesült Protestáns Egyház.* A leendő, mintegy 3 millió hívőt számláló új egyház alkotmányáról is tárgyaltak, de számos kérdésben — így a házasság és a homoszexualitás kérdéseiben — még nem jutottak megegyezésre. Az egyesülési folyamat befejezését és az uniált egyház tényleges megalakulását csak 2000 után, egyesek 2010-ig várják.

ENI — Iwi de

OROSZORSZÁG

Egyre több részlet válik ismertté a világgözüvélemény előtt *a minden képzeletet fölülműló, véres vallásüldözésről Lenin és Sztálin ateista diktatúrája alatt.* Legújabbban Szentpétervártól északra, Sandomarch erdeiben fedeztek és tártak föl egy hatalmas tömegsír, több mint 1100 kivégzett maradványaival. Közöttük azonosították egy római katolikus püspök és 31 pap holttestét, akiket 1937-ben öltek itt meg Sztálin parancsára.

Egy orosz kormánybizottság 1995-ben közzétett jelentése szerint 1920 és 1930 között több mint 200 ezer papot és szerzetest végeztek ki és mintegy félmilliót deportáltak koncentrációs táborokba az orosz egyházakból, ahol nagyrészt elpusztultak. Kelet- és Közép-Európa kommunista uralom alá került országaiban a 70 év alatt végbement vallásüldözés a legvéresebb volt az egyháztörténelemben és messzemenően túltett a többévszázados, véres keresztyénüldözéseken a Római Birodalomban.

ENI

Az Oroszországból érkezett legújabb hírek szerint *a pápa és II. Alekszjij moszkvai pátriárka közötti, már két ízben lemondott találkozás föltétele* az lenne, hogy a római katolikus egyház „mondjon le missziói tevékenységéről Oroszországban” és más szláv államokban. A Patriarchátus és a Vatikán közötti feszültségek másik oka az a már elfogadott és Jelcin elnök által is aláírt, új vallásügyi törvény, amely korlátozza a „nem-tradicionális vallási közösségek” — így a római katolikus egyház — tevékenységét Oroszországban.

epd-w

TÖRÖKORSZÁG

Újabb bombamerényletet követek el december elején Konstantinápolyban az Ortodox Ökumenikus Patriarchátus székhelye ellen. A bomba robbanása megromgálta a Patriarchátus templomát, hivatalát,

megsebesítette Nektarios diakónust. A genfi egyházi világszervezetek kifejezték együttérzésüket a patriarchátussal „a minden Istenhívőt mélyen sértő, erőszakos cselekedet miatt” és tiltakoztak a török kormánynál a bombamerénylet ellen.

ENI

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

A *Missouri Synod Evangélikus Egyház* (LCMS) elnöke, *A. L. Barry*, elítélte az *Amerikai Evangélikus Egyház (ELCA) ökumenikus zsinati döntését* az USA három református egyházával való „egyházközösség” elismeréséről, valamint kinyilvánított szándékát hasonló közösségre az USA Episzkopális (Anglikán) Egyházával (vö. Egyházi Világhíradó VIII. 11. Szám).

A 2,6 millió egyháztagot számláló, kisebb evangélikus egyház elnöke szerint az 5,2 milliós, nagyobbik evangélikus egyház lépése „jelentős eltávolodást jelent a történelmi lutheranizmustól”, mivel az említett egyházak álláspontja tanításbeli és etikai kérdésekben világosan ellentétes a Szentírással és az evangélikus hitvallásokkal. A Missouri Synod elnökének legújabb nyilatkozata megerősíti, hogy a kisebbik amerikai evangélikus egyház továbbra sem hajlandó az ökumenikus közeledésre a világ többi egyházához.

Iwi de

JAPÁN

A széles körben ismert japán evangélikus teológiai professzor, *Dr. Yoshiro Ishida*, aki évtizedeken keresztül végzett teológiai szolgálatot a Lutheránus Világszövetség genfi központjában, majd az Amerikai Evangélikus

Egyházban (ELCA), nemrég végleg hazatért Japánba. Hazatérése után megszervezte a Kyushu Evangélikus Kollégiumot, amelynek elnöke lett.

A neves japán teológus most érdekes nyilatkozatot adott a genfi ökumenikus sajtószolgálatnak (ENI) *Japán és a keresztyénség viszonyáról a XX. század végén*. Mint elmondta, 1928-ban egy buddhista családban született. A keresztyénséggel csak ifjúkorában ismerkedett meg, amikor egy Bibliát talált nagybátyja buddhista templomában és annak tanulmányozása után 1946-ban áttért a keresztyénségre. Teológiai tanulmányokra jelentkezett és a kis Japán Evangélikus Egyház lelkésze lett.

A II. Világháború után egy évtizeddel hazájában sokan tértek át a keresztyén egyházakba. De ez az időszak rövid ideig tartott. A nagy gazdasági fellendülés és a nyugati stílusú jólét került a japán élet középpontjába.

Legújabban azonban a jólét és az anyagiasság varázsa „mint buborék pattant szét” és a japán társadalom addigi alapjai rendültek meg. Míg Luther korában Európában, *a hit és az evangélium üzenete utáni éhség új hulláma jelentkezett sok emberben és sokan váltak nyitottá a keresztyénség előtt*.

Egyik jele ennek a változásnak az is, hogy a múlt év tavaszán Kyushu-ban megnyílt, új Evangélikus Kollégium első évfolyamára 195 hallgató jelentkezett. Valamennyi hallgató japán, de Ishida professzor a jövőben Koreából is vár jelentkezőket a keresztyén főiskolára. A Kollégium egyik fő célkitűzése az interkulturális világméretű kapcsolatok kialakítása a keresztyén hit alapján. Ebben a munkában segítőtársa amerikai származású felesége, aki előzőleg misszionáriusnő volt Japánban, most pedig a Kollégium nemzet-

közi nevelési csereprogramjának vezetője.

ENI

DÉL-ÁFRIKAI KÖZTÁRSASÁG

Előző számunkban hírt adtunk róla, hogy egy neves dél-afrikai teológiai professzor kétségbevonta az ott élő fehér protestáns lelkészek jelentős részének őszinte csatlakozását a „faji kiengesztelődés” keresztyén mozgalmához (EVH IX. 1. szám).

Újabb jelentős fordulat ebben a vonatkozásban, hogy november közepén megkezdődött *Desmond Tutu* Nobel-békedíjas fekete anglikán érsek vezetésével az *Igazság és Kiengesztelődés Állami Bizottságának munkája az „apartheid” társadalmi és vallási háttérének részletes feltárása céljával*. A vizsgálati folyamat első szakaszában a keresztyén egyházak és a többi vallások (zsidók, hinduk és mohamedánok) képviselői beszámoltak magatartásukról a múltban és a jelenben.

A november 19-i nyilvános ülésen a *Holland Református Egyház* (Dutch Reformed Church), a legnagyobb lélekszámú fehér egyház moderátora kijelentette: „Mi előzőleg valóban arra tanítottuk híveinket, hogy a faji megkülönböztetésnek (apartheid) bibliai alapjai vannak. Egyházunknak meg kell változnia, mert vétkezett ebben”. A fehér egyházi vezető bűnvallására Desmond Tutu érsek, a Bizottság elnöke, így válaszolt: „Titeket a mi oldalunkon látni hatalmas dolog, amiért hálát adunk Istennek. Örülünk, hogy ti is részei vagytok a gyógyulási folyamatnak országunkban!” Az érsek egyúttal a keresztyén egyházak nevében bocsánatot kért a többi vallások képviselőitől a múltban ellenük elkövetett bűnökért a keresztyének részéről.

A globalizáció kihívása

főtitkári jelentés részlete

Elhangzott az EVT KB ülésén Genfben, 1997 szeptemberében

A "globalizáció" fogalma még mindig aránylag új, de olyan változásokra vonatkozik, amelyek már több, mint húsz éve érzékelhetőek. Legalább három olyan tényező van, amely átformálja az üzlet növekvő nemzetek-fölöttiségét és a társadalmak egymástól való függőségét a globalizáció mai formájában: (1) az ökológiai fenyegetettség globális karakterének tudatosulása; (2) az elektronikus forradalom és ennek kihatása a kommunikáció, a közlekedés, produktivitás és pénzügy területeire; és (3) a kommunista világ szétesése, a hidegháborús konfrontáció vége, a nyugati kapitalizmus maradványai mint a globális uralom egyetlen lehetősége. Ezek a folyamatok olyan tényleges változásra utalnak, melyek magyarázatot és választ igényelnek, mivel hosszú távú kihatásai még nem világosak.

A "globalizáció"-nak, mint korunk változásait leíró fogalomnak, sok ellentmondásos tulajdonsága van. Beszélhetünk a média, az elektronikus kommunikáció globalizációjáról és a menekültek vagy kivándorolt munkások mozgásának globalizációjáról. Tanúi vagyunk a kereskedelem és a pénzügyek globalizációjának és az ökológiai pusztulás globalizációjának. A globalizáció egyrészt alkalmat ad az együttműködésre és részvételre, másrészt előmozdítja a marginalizációt és kirekesztést. Mint a történelmi változás legtöbb jelenségénél, itt is beszélhetünk győztesekről és vesztesekről. Ezért feladatunk van: politikai szinten javító intézkedéseket tenni, mindannyiunk közös érdekeit tartva szem előtt.

Mindez azok felé a kihívások felé fordít bennünket, melyek abból a tényből erednek, hogy a globalizáció fokozottan a politikai projektekbe fordul át. Valójában a globalizáció mai kiterjedtsége nem a történelmi szükségszerűség egyszerű megnyilvánulása, hanem a kormányok felszabadító döntéseinek következménye, amely összefügg a neo-liberális ökonómiai elmélettel. A piacok globalizációjára való törekvés egyre inkább a világközösség életképes rendezésének helyére lép. A kapitalizációs mozgalmak szabaddá tételére, a szociális és ökonómiai rendszerek nem szabályok által való irányítottságára és privatizációjára, és a szabad kereskedelem kiterjesztésére való felszólítás a nemzeti és helyi szinteken történő folyamatok egyetlen lehetséges válaszát veszi figyelembe. Ennek a projektnek a megkérdőjelezetlen igazságát a nemzetközi pénzügyi és ökonómiai intézmények - azaz a Nemzetközi Valuta Alap, a Világbank és a Világkereskedelmi Szervezet - politikája és tevékenysége adja meg. A franciák a globalizációnak ezt a jellemvonását *la pensée unique*-nek nevezik, a jelenlegi vitatott párbeszédek legtöbbje inkább úgy tekint a globalizációt, mint politikai ideológiát, nem pedig a történelmi jelenségek józan elemzését és értelmezését, melyre fentebb már utaltunk.

A globalizáció ilyen politikájának drámai és destruktív hatásai jól láthatóak: a hatalom és jólét egy kisebbség kezében való példátlan összpontosulásához vezettek, s ez tovább növeli a szakadékot gazdag és szegény közt, országokon belül és országok között. Mialatt a nemzetek és kultúrák közti hagyományos határokat és elválasztó vonalakat nem veszik figyelembe, a globalizáció életre hívta a marginalizációt, kirekesztést és szociális szétesést, mely erőszakban, korrupcióban és kábítószer forgalmazásban testesül meg. Ironikus módon a globalizáció - politikai projektként - a politikai szervezetek, illetve azok mind nemzeti, mind nemzetközi szinten való legitimitációjának gyengüléséhez vezetett. A közös javak védelmét, a környezet fennmaradása iránti aggodalmat, a demokratikus részvétel struktúrájának létrehozását, és a gyakorolt hatalom feletti ellenőrzést, azaz a nyilvános hely kialakításának felelősségét alárendelték a globális piac erejének és a verseny igényeinek.

Amíg az EVT és az ökumenikus mozgalom nem képes ellenszegülni a globalizációnak, mint ideológiai és politikai projektnek, képtelenek vagyunk könnyedén túljutni a globális kölcsönös függés történelmi dinamikáján és kétértelműségein. Túl erős volt a krisztocentrikus univerzalizmus hagyománya és az emberiség egységére való elkötelezettség, az EVT és az ökumenikus mozgalom túl mélyen beleavatkozott ebben az évszázadban a nemzetközi rend megfelelő szerkezetének és normáinak létrehozásába, különösen az Egyesült Nemzeteken keresztül, hogy most könnyedén támogathassa a globalizáció általános visszautasítását. Az ökumenikus mozgalom, támogatva a keresztény közösség egységét és a különböző felekezeti identitások átformálását, felismerte azt a szerepét, hogy beavatkozzon a mára kialakult globális helyzetbe. Miközben nem lehet egyszerűen visszautasítani a globalizáció politikai projektjét, el kell fogadnia a kihívást, hogy világosan megfogalmazza és megformálja a globalizáció alternatív értelmezését és elképzelését. Ezt a kihívást világosan felismerték a nemzetközi szervezetek korai ökumenikus párbeszédének kontextusában.

Két évvel ezelőtt, az Egyesült Nemzetek megalakulása 50. évfordulója alkalmából, az EVT Központi Bizottsága megerősítette az EVT elkötelezettségét az ENSZ Alapokmányában megfogalmazott igazságos és békés világrendért. Egy külön memorandumban megerősítettük "az Egyesült Nemzetek Szövetségének központi szerepét a nemzetközi kapcsolatokban, mely a törvény nemzetközi szerepét védelmezi és kidolgozza az uralkodó nemzetközi viselkedés normáit és standardját az egész emberiség és a globális környezet javára" (Központi Bizottság, Genf, 1995, 286). A memorandum külön visszatul az Egyesült Nemzetek Alapokmányának preambuluma,

mely ezekkel a szavakkal kezdődik: "Mi, az Egyesült Nemzetek népe...". Ez a globális valóság azon dimenziója, amely az emberek mindennapi életére és a civil társadalom szervezetére vonatkozik, mely ma megerősítésre szorul, amennyiben a globalizált gazdaság dominanciájának meg kell törnie és a politikai szervezetek legitimitását meg kell újítani.

A keresztény közösség megőrzi emlékezetében az ősegyháznak a hellén birodalom korai formában megjelenő globalizációjára adott választát. Az **oikumené** egész koncepciója a "globális" tudat kifejezése volt. A hellenisztikus **oikumené** az egység elvén alapult: egy Isten, egy császár, egy birodalom; egy nyelv, egy pénznem, egy állampolgárság, de ez az imperialista globalizáció megkérte az árát - úgy, ahogy az ma is van - a rabszolgák és a birodalom határai mögött élő barbár népek kizárásával. A korai keresztény közösség fejlődött és terjedt a kizárt népek között a birodalom peremén. Amikor az Újszövetség az **oikumenéről** beszél, a kritikai távolságtartás (distancia) álláspontja - figyelembe véve a kifejezés másodlagos politikai értelmét - még mindig érezhető néhány esetben, különösen a lukácsi iratokban (Lk 2,1; 4,5-7; ApCsel 17,6) és a Jelenések könyvében (különösen a 16,14-ben). A Zsidókhoz írt levél az **eljövendő oikumenére** utal, sugallva, hogy Isten eljövendő országának evangéliuma a globális valóság **oikumené**jének alternatív vízióját foglalja magába.

Az **oikumené** inspirálta a korai keresztény missziót, hogy használja a "globalizált" rendszer előnyeit. Ez kifejezést nyert az "ellen-kultúra", az inkluzív közösségek és a szegényekkel, illetve a birodalmi globalizáció áldozataival való szolidaritás alakjában. A

kormányzó birodalmi struktúrák ellen a korai egyház kialakította saját struktúráját a helyi egyházak közösségeiben, melyek elismerték egymást különbözőségükben is. Keresztény kiengesztelődés és békés kapcsolatok, melyek az eukarisztia ünneplésében gyökereztek, a globalizáció ilyen korai formájának kihívására adott válasz volt az egyház részéről. Természetesen - mi tudjuk, hogyan - a konstantinuszi szövetség egyházi kiengesztelődést, az egység gyakorlását és az **oikumené** értelmezését átvette és átalakította, s ezáltal sokat elvesztett annak kritikai erejéből. De az alternatív látás emléke tovább élt. Évszázadunk ökumenikus mozgalma ennek az örökébe lépett, legújabbán az igazságosság, béke és a teremtett világ kiengesztelődési folyamatába. Elkezdjük tisztábban látni, hogy a globalizáció kihívásának ökumenikus elkötelezettségünk újra-vizsgálásához kell vezetnie, felszabadítva a globális valóság alternatív elképzelésének kritikai erejét és ezáltal képessé kell válni arra, hogy a közösség újjáépítésének és az élet és remény kultúrájának megerősítő-inspiráló forrásává váljunk. Ez egy új felfogást jelent azzal kapcsolatban, hogy mit jelent egyháznak lenni, a tervek szerint ennek kidolgozására vállalkozik a hararei világgyűlés. A nagygyűlés témája arra hív minket, hogy "Istenhez térjünk és örvendezzünk reménységben". Pontosan ez a megtérésre való hívás, a remény látása lehet a válaszuk a globalizáció kihívására.

Fordította: Kuntz Nóra

Felsőoktatás a XXI. században

— beszámoló egy konferencia eredményeiről —

1997. szeptember 24. és 27. között tartotta az UNESCO európai konferenciáját Palermóban, Szicília fővárosában. A konferencia témája a felsőoktatás helyzetének megvitatása volt, már előtekintéssel a következő évszázadra.

Az UNESCO és rektori, főigazgatói testületeinek konferenciáin évről évre részt vesznek magyarországi egyetemek és főiskolák rektorai és igazgatói, most azonban ez a kör kibővült a felsőoktatás más, szélesebb körű szektoraiból érkezett képviselőkkel is. Így vettem részt ezen a konferencián a Keresztény Diákok Világszövetségének (World Student Christian Federation - WSCF) képviselőjeként. A felsőoktatás helyzetével egyházon belül is egyre érdemesebb foglalkozni, különösen is az egyetemisták és főiskolások gyülekezete, és az egyházunkban szerveződő főiskolai fakultások és más egyetemista és főiskolás körök miatt.

A konferenciára az UNESCO 1998-as Felsőoktatási Világkonferencia európai előkészítési fázisán belül került sor. A 400 résztvevő között ott voltak egyete-

mek, főiskolák vezetői, tanári és diákszervezetek képviselői, kormányképviselek és civil szervezetek képviselői. A konferencia előkészítése 20 egyetemről készült esettanulmány alapján történt, melyeket különböző régiókból és iskolatípusokból választottak ki és a következő megadott szempontok alapján ismertették felsőoktatási intézményüket: tanulás és tanítás; felkészülés a munka világára; a tudás fejlesztése a kutatáson keresztül és végül a kulturális értékek átadása európai és világméretű kontextusban.

A konferencia fő előadását Dr. Malcolm Webb, a Petrofina cég humán erőforrás osztályának igazgatója tartotta. Előadásában főleg azt vázolta fel, hogy milyen képzettségű diplomás emberekre lesz szükség a XXI. században.

Malcolm Webb elmondta, hogy a tudás társadalmában élünk. Ebben a társadalomban csak úgy lehet a versenyképességet megtartani, ha valaki „túlinnoválja” a versenyt. Az alkalmazottak egyéni és kollektív kompetens munkaképessége minden iparágak legfontosabb érdeke — a felsőoktatási

„iparágnak” is. Ha az európai szervezetek — függetlenül attól, melyik iparághoz tartoznak, biztosítani kívánják életképességüket, akkor mindegyiknek Tanuló Szerveztté kell válnia. A Tanuló Szervezet Webb szerint három alaptényre épül: (1) Elfogadja, hogy még sokat kell tanulnia, és bizonyos alázattal közeledik a tanulás folyamatához. A tanulás folyamatosan történik és nincs vége. (2) Sok szervezet hirdeti ma már, hogy legnagyobb értékének az embereket tekint. A tanulás csak emberek által történhet. A tanuló szervezet minden egyes dolgozója megtanulja, hogyan tudja magát és munkáját a változó piaci körülményekhez igazítani. (3) A célok elérése érdekében a tudást másokkal is meg kell osztani!

A mai világban az egész életen át tartó tanulás nem lehetőség, hanem szükségszerűség. A munkát adó iparágnak egyáltalán nem mindegy, milyen szakemberek kerülnek ki az egyetemekről és a főiskolákról. De melyek azok a megszerzett képességek és tulajdonságok, amelyekkel a diplomásoknak rendelkezniük kell? Malcolm Webb a következőket sorolta fel: komoly szóbeli és írásbeli kommunikációs képességek; az információs technológia alapos ismerete; kritikus gondolkodási képesség; kreativitás és kezdeményezőképeség; a folyamatos tanulás szükségszerűségének elismerése; önfegyelmzőképeség és a kemény munkavégzés bírása; egészséges versenyszellem; kulturális érzékenység; eredménycentrikusság és döntésképeség.

Ehhez érdemes hozzátenni, hogy természetesen olyan végzetekre van szükség, akik saját területükön maximálisan felkészült szakemberek. Azonban bármilyen szakember válik valakiből, sokkal nagyobb hátránnyal indul a modern iparban, ha nem tud team-ben dolgozni, és nem tudja tudását másokkal is megosztani.

A felsőoktatás sürgető feladata, hogy a kiegészítő képességek megszerzésének lehetőségét a diákok számára elérhetővé és lehetővé tegye. (Ez a megállapítás persze nagy vitát robbantott ki, hiszen csak az itthoni helyzetet ismerve is tudjuk, hogy a nyelvoktatás, a számítástechnika oktatása milyen anyagi terheket ró a felsőoktatási intézményekre.)

A felsőoktatásban is igen éles versenyhelyzet alakult ki a diákok, az intézmények és az egész társadalomban tapasztalhatóan. Ezért szólalhattak meg ezen a konferencián az egyetemi szektor mellett más csoportok képviselői is. A Keresztyén Diákok Világszövetsége európai tagozatának képviselőjében azt a feladatot kaptam, hogy elmondjam, egy keresztyén diákszervezet hogyan látja a diákok és az egyetem sokszínű kapcsolatát. A WSCF-nek több mint 80 csoportja/mozgalma van a világon (Magyarországon a KÖD – Keresztyén Ökumenikus Diákmozgalom a WSCF hivatalos tagszervezete). A WSCF 1895 óta vesz

részt az akadémikus közösség életében. A WSCF egyik célja, hogy társul szegődjön az akadémikus közösség mellé az igazság, az emberi jogok és a szabadság keresésében és megvalósításában. A felsőoktatás kérdései kapcsán 4 területen lát a WSCF fontos tennivalókat.

1. *Holisztikus oktatás.* A diákoknak olyan oktatásra van szükségük, amely egész emberként kezeli őket, nem pedig csak „agyként”, amely képes a tudás megszerzésére. A holisztikus oktatás felismeri és elemzi azt a környezetet, ahonnan a diákok jönnek és azt a társadalmat, ahol tevékenységüket fogják kifejezni.

2. *Az igazsághoz szorosan hozzá tartozó értékek elismerése.* A diákokat segíteni kell, hogy értékeljék az oktatást azért, ahogyan az életet gazdagítja, felszabadítja az embereket a tudatlanságból és képessé teszi őket arra, hogy kiteljesítsék emberi képességeiket és szolgálni tudják közösségeiket. Ez kizárja az igazság bármilyen szintű kisajátítását és az igazság iránti közömbösséget is.

3. *Közösségben való tanulás.* Mivel a tanulás legjobban közösségben valósítható meg, a diákoknak olyan tanuló környezetre van szükségük, ami támogatást, bátorítást, új gondolatok iránti nyitottságot, mások tiszteletét, bizalmat és egymásról való kölcsönös gondoskodást biztosít.

4. *Az igazságosság kérdése.* A diákoknak fel kell ismerniük az igazságtalanságot, bárhol is történjen az. Meg kell tanulniuk, hogy az analízisen túl erőfeszítéseket kell tenni az igazságtalanság megszüntetésére és minden emberrel való egyforma bánásmódra.

A konferencia záró ülésén Federico Mayor, az UNESCO főtitkára tartott beszédet. Hangsúlyozta, hogy nem a piacon, hanem az embereken múlik a felsőoktatást és az egész társadalmat érintő prioritások megállapítása. Piacgazdaságban élünk, de meg kell védenünk társadalmainkat, különösen is a hátrányos helyzetbe szorultakat.

A konferencia egyértelműen rámutatott az 1998-as felsőoktatási világkonferencia szükségességére, ahol ha nem is a konkrét vitáké lesz majd a főszerep, mégis az egymástól való tanulás segíthet minket a felsőoktatás helyzetének javításában.

Nagyra értékelem azt a lehetőséget, hogy az egyházak és a keresztyén diákszervezetek is megszólalhattak a felsőoktatás neves európai képviselői között. Ha ez a jövőben is így folytatódik, akkor közelebbi rálátásunk lesz a társadalom alakulásának eme műhelyére, és átélhetjük azt, hogy az akadémikus közösség a keresztyén értékeket figyelembe vevő és a keresztyén egyházakkal és szervezetekkel dialógust folytató közösség lesz.

Pángyánszky Ágnes

FIGYELŐ

A teológus élete mint Krisztus szolgálatának illusztrációja

(Évnyitó csendesnap az evangélikus teológusok számára
Piliscsabán 1997. szeptember 21.-én)

Hadd kezdjem egy teológiatörténeti megjegyzéssel. Az előadásra készülve, számomra érdekes felfedezés volt, hogy a reformáció mindkét ágában nagyobb hangsúly esett az egyházi szolgák elhívására, tanításának tisztaságára, mint személyes életszentségükre.

Ezt több közismert teológiai okkal is meg lehet magyarázni.

Mindenekelőtt a kegyelemtannak és a megigazulásnak azzal a megváltozott hangsúlyával, amely eleve kizárta a farizeusi moralizálást és megváltoztatta a szentségnek középkori felfogását. Ha az egyház úgy a szentek közössége, hogy egyúttal a megigazult bűnösök gyülekezete is, akkor ennek így kell lennie a lelkipásztorok esetében is. Valamennyi reformátor előtt követendő példa volt Augustinus harca a donatista ekkleziológiával, amely szerint az egyházi szolgálat hitelét és érvényességét nem képviselőinek feddhetetlensége garantálja. Ennek megfelelően tartott ki Luther pl. Bugenhagen ellenében is amellet, hogy Isten magának az egyházi szolgálatnak és Igéjének adja a hatalmat és ezért még a haszontalan szolgák által is munkálkodik.¹ Ezzel tökéletesen egybecseng a II. Helvét Hitvallás XVIII. fejezete is, amikor arról szól, hogy a rossz egyházi szolgákat is meg kell hallgatni, hiszen sem az Ige, sem a sákramentumok nem az ő jó, vagy gonosz életük szerint hatékony, vagy hatástalan.² Az évszázadokat átugorva kereshetünk mai analógiákat is természetesen és idézhetjük pl. annak az orvosnak esetét, aki a dohányzás ártalmairól tart előadást, de a szünetben maga rágyújt. Az előadás tartalmi és szakmai igazságából ez semmit nem von le, mégis igen súlyos ellentmondás ez, amely a szavak inflációját növeli. Gyermekek, fiatalok esetében pedig egyenesen megengedhetetlen az ilyen magatartás, hiszen ott az előadónak referencia személynek kell lennie, aki a gyakorlatban is bemutatja a hirdetett elvek igazságát. Ezzel valójában előadásunk főtémájához is érkezünk, amelyet semmiképpen sem szeretnék a példaadás olcsó moralizálásának szintjén kezelni majd.

Előbb azonban még egy reformátori örökségünkre is felhívom a figyelmet, amely szintén a bevezető állításun-

kat illusztrálja: s ez az egyetemes papságról szóló tanítás. Eltekintek most attól, mint református teológus, hogy ennek halvány értelmezési különbségeit vázoljam, alapvetően valamennyi reformátori tradícióban ugyanarról van szó: Isten egész népe részesedik Krisztus szolgálatában. Sőt még atekintetben is pontosítani kell, hogy ez nem is protestáns teológiai, hanem inkább közös nyugati örökségünk, amit római katolikus testvéreinkkel együtt vallunk, különösen is a II. Vatikáni Zsinat után, amely ezt külön hangsúlyozta. Mégis, a XVI. századi reformáció döntő fordulatot hozott ennek a Péter leveléből származó gondolatnak az értelmezésében. Megszüntette ugyanis azt az ún. „kettős erkölcsöt”, amely a klérust és a népet elválasztotta egymástól. A lelkipásztor nem úgy különleges ember, hogy tőle olyasmit várunk el, ami nem lenne érvényes a gyülekezet minden tagjára. Úgy gondolom, hogy az utóbbi években a közgondolkodás már nem követi ezt az elvet, hiszen gyülekezeteink többsége már csak a lelkipásztortól várja el, hogy szerény, önzetlen, lemondó, tiszta életet éljen, önmagával szemben ritkábban támasztja ezt az igényt. Természetesen nem akarom cáfolni azt a bibliai elvárást, amely az előjárótól joggal várja el, hogy „példányképe legyen a nyájnak”. Egyelőre azonban ne váltsunk át erre a síkra, hanem maradjunk meg annál, hogy egyetlen lelkipásztor sem vállalhatja magára a helyettes elégtételt. Nem ő az egyház és nem maga ábrázolja ki Krisztus arcát a világban. Ez a gyülekezet egészének megbízatása. Az egyetemes papságnak éppen ez a jelentése. Isten egész népe kell, hogy hirdesse annak hatalmas dolgait, aki a sötétségből az Ő csodálatos világosságára hívott el minket. Ha valahol, akkor itt van az „ein Mann System”-nek a tarthatatlansága teológiai értelemben. Hiszen nem a teológus, vagy a lelkipásztor a Krisztus szolgálatának kiábrázolója, hanem a gyülekezet, amely a páli értelmezésben a szolgálatok sokszínűségében élő Krisztus-test. Ebben fontos, ám nem az egyetlen szolgálat a lelkipásztoré. Értékrendjét a karizmák között az a hasznosság jelöli ki mégis, amely profétai és tanító szolgálatával sajátos módon építi az egész testet.

1) Ám, amint Goppelt megjegyzi, Pálnál az igehirdetés nem kizárólag verbális esemény, hanem maga az élet, amit ő különösen a mimészis és typosz szavakkal fejez ki.³

³ Leonhard Goppelt, *Az Újszövetség teológiája*, Budapest 1992. 101.

¹ Paul Althaus, *The Theology of Martin Luther*. Fortress P. Philadelphia, 1966. 437.

² A Magyarországi Református Egyház Hitvallási iratai, Budapest 1954. 170.

Az előbbieken tehát azt hangsúlyoztuk, hogy az evangélium több és más, mint a hirdetője. Ezért tudott örülni fogsága idején Pál annak az ígéhirdetésnek is, amely nem tiszta indulatokból, sőt egyenesen az íranta táplált ellenséges érzületből született (Fil 1,15–18). Itt azonban mindenképpen valami rendkívüli dologról van szó és nem annak igazolásáról, hogy „akár szívből, akár színből” hirdetjük az evangéliumot, az mindegy. Nem, hanem arról, hogy Isten a kövekből is támaszthat ígéhirdetőket, noha a rend mégis az, hogy ne a kövek, hanem az Ő választott eszközei hirdessék az evangéliumot. Olyan emberek, akiket magukat formál át először az üzenet.

Gondoljunk Pál fordulására. Az 1Tim 1,15–16. versek úgy hivatkoznak erre, mint amely hypotypos-ként szolgál majd a későbbi hitre jutóknak. Senki sem tagadhatja, hogy a teológus Pál — ahogy a Galata és a Római levelekben előttünk áll — kevésbé lenne érthető enélkül a személyes megtapasztalás nélkül. Az „igaz beszéd” — a piztosz ho logosz, így lehetett nemcsak az alétheia értelmében igazság, hanem hihető, azaz hiteles beszéd is, amelyet élete illusztrált. Tudjuk, hogy ez a sajátos apostoli hitelesség nála egyedülálló módon jelenik meg. Ő nem a történeti faktumok tanúja, hanem azé, ami benne és vele történt a Krisztussal való találkozáskor.

Nemcsak az újkor embere kéri hát számon *Nietzsche* módján a keresztyének megváltottságát, hanem ez a személyes hitelesség eredendően hozzátartozik a keresztyén ígéhirdetéshez az apostoli idők óta. *Harnack* nem véletlenül mondja, hogy a korabeli stóikus és a páli etika között végsősoron nem annyira a tartalmi kérdések döntöttek az utóbbi javára, hanem az, hogy ez megélt etika volt. *Seneca* elmélkedhetett pl. a rabszolgaság embertelen voltáról, köztudott volt, hogy esze ágában sincs bármit is tenni saját rabszolgáiért. *Pál* nem beszélt direkt módon a rabszolgaság ellen, de világos volt, hogy ő szabad testvérnek tekinti őket a Krisztusban, s ma már az is nyilvánvaló, hogy történetileg nézve ez a gyakorlati keresztyén etika verte a leghatékonyabb éket a rabszolgatartó társadalom falába.

2) Úgy gondolom, hogy teológus életünk, egzisztenciánk mai gyakorlati kérdései jelentik ezután az igazi problémát. Mit jelent a ma egyházi és világi kontextusában ez a fajta mimézisz, typosz, vagy modellé válás. Mit kell jelentenie annak a lelkipásztori bátorságnak, amely azzal az igénnyel mer hallgatói elé lépni, hogy „legyetek az én követőim, ... mert mi nektek példátok vagyunk” (Fil 3,17).

Remélem, senki nem receptet vár tőlem, hiszen ilyesmivel nem szolgálhatok. Amit megkísérek, az az őszinte töprengés, régi és kortárs teológusok társaságában, a személyes érintettség összefüggésében. Némi könnyítést jelenthet a hangvételben, hogy bizonyos értelemben kívülálló vagyok, bár problémáink aligha különböznek.

2.1. Egyelőre ne abból a komplex egyházi és társadalmi helyzetből induljunk ki, amely teológus és lelkipásztor szerepszemélyiségünkkel szemben elvárásokat támaszt. Később érdemes lesz ezt is érinteni, ha egzakt felméréseink magyar viszonylatban nincsenek is erről.

Kiindulópontként most a cím elejét vegyük: „*a teológus élete*”. Helyzetmeghatározónk tehát az, hogy teológusok vagyunk. Jó esetben ez nemcsak annyit jelent, hogy teológiát tanulunk, teológiai tárgyakkal foglalkozunk, abból vizsgázunk, hanem *Paul Tillich*

kifejezésével élve belekerülünk a „*teológiai körbe*”.⁴ Ezen ő valójában egy olyan életmozgást ért, amelynek egyetlen kritériuma az, hogy végsőleg meghatároz bennünket a keresztyén üzenet. Megvan a meggyőző jó oka rá, hogy ezt a meghatározottságot megkülönböztesse egy pusztán objektív tudományosságtól és a hit, vagy az újjászületés szubjektív kritériumaitól egyaránt. Ha ezt most valóban ábraként képzeljük magunk elé, kitűnik, hogy a kör egyetlen középpontra vonatkoztatva rajzolható csak fel. Ezzel *Tillich* érinti a protestáns „solus” „sola” partikulákat is. A keresztyén teológia és teológus lét nem a sokról szól, hanem az egyről. „Egyet cselekszem...” — mondja *Pál* (Fil 3,14). Bár nagyon sok mindent tett, az mégis az „egyetlenre” nézve történt. Nos, a teológiai kör ezért nem ellipszis (rendszerint a hereziseknek van két fókuszuk), hanem az egyetlen középpont körüli mozgás. Akörül, ami bennünket végsőképpen meghatároz. Ehhez képest már szinte lényegtelen, hogy mi mindent kell csinálnom, mert akkor is csak egyet cselekszem. Számomra a teológus lét itt kezdődik. Ennél az egyetlen végső meghatározottságnál, amit más bibliai képpel „megragadottságnak” is nevezhetnénk.

2.1.1. Megpróbáltam ezt az elvontnak tűnő tételt két gondolatban konkretizálni. Az egyik a nagy parancsolat első feléhez kötődik. „*Szeresd az Urat, a te Istenedet, teljes szívedből, teljes lelkedből, minden erődből és teljes elmédből.*” (*Lk 10,27*) Nos, itt a szeretet parancsa körül látjuk az előbbi koncentrációt. Ebből most az utolsó aspektust emelném ki: teljes elmédből. A teológus létnek különös sajátossága, hogy Isten szeretete az értelem és az intellektus teljességével is történik.

A teológus etikához alapvetően hozzátartozik tehát az intellektuális becsületesség. A skolasztika, de méginkább a felvilágosodás racionalizmusa eléggé gyanakvóvá tett bennünket protestánsokat a „szajha ésszel” szemben, — hogy *Luther* kifejezésével éljek. Ez az óvatosság azonban éppen nem annyit jelent, hogy elménk kikapcsolásával kellene szeretnünk Istent: ma sokszor azt tapasztalom, hogy teológiáinkon nem sok becsülete van a teológiai tudománynak. Kétségtelen, hogy a szív, a lobogás, a praxis elengedhetetlen feltételei mind a lelkesítő munkára való felkészülésnek, mind a szolgálatnak. De tudatában vagyunk-e annak, hogy mi elméleti munkánkkal, intellektuális küzdelmeinkkel is „szeretjük Istent”. A teológiai körben lenni annyit jelent, hogy a gondolataink is Krisztust szolgálják és hogy a minden értelmet felülhaladót nekünk mégis értelmesen kell megfogalmaznunk és továbbadnunk. Ez magyarul szólva annyit is jelent, hogy vissza kell adnunk teológiáinkon a tanulás és a tudás becsületét. Nem szabad megelégednünk annyival, hogy a dolgok lényegének minimumát vigyük csak magunkkal dióhéjban. Intellektuális igényesség nélkül nincs becsületes teológus lét.⁵

2.1.2. Ez annyit is jelent továbbá, hogy aki a teológiai körbe kerül, az jó társaságban van ettől kezdve. *Augustinus*, *Aquinói Tamás*, *Luther*, *Kálvin*, *Barth*, *Tillich*, *Bultmann* stb. közösségébe kerül. Nem feltétel nélkül a hatásuk alá, nem is úgy, hogy valamelyik követőjévé lesz, hanem úgy, hogy az egyház nagy tanítóival párbeszédre lesz képes. Szerintem ezt kell megtanulni és megtanítani a teológián. Az kevés, hogy tudjunk tőlük

⁴ *Paul Tillich*, *Rendszeres teológia*, Osiris, Budapest 1996. 27–29.

⁵ Jó összefoglalót a lelkesítő munka elméleti és gyakorlati részének egységéhez ld. *László Dezső*, *Elmélet és gyakorlat a lelkipásztor életében*, Grafica, Cluj 1935.

egy-egy idézetet, hanem azt, hogy teológiai gondolkodásunkat minél gazdagabb örökség csiszolja és tegye alkalmassá a jövő egyházának szolgálatára.

3. Kijelölt témánk azonban számos kikerülhetetlen ún. „kényes” gyakorlati kérdéssel is szembesít minket, ha arra gondolunk: teológus egzisztenciánkat *a ma egyházi és társadalmi szituációjában* kell megélnünk. Hogyan illusztrálhatja életünk annak a Krisztusnak szolgálatát, aki *tegnap, ma és örökké ugyanaz*.

Hozzátehetjük, hogy a tegnap, ma és holnap azonban nem ugyanaz. A világ elmúló ábrázata a teológust nem meglepetésként éri. Tudja, hogy nemcsak a divatok jönnek és múlnak el, hanem velük együtt sok minden abból az ordo-ból is, amely az egyház és társadalom arculatát jelentette.⁶ Belőle sok minden változik atekintetben is, ami a teológus, illetve lelkipásztori szolgálat képét évszázadokon át meghatározta. Ha a keresztyén etikákat áttekintjük, egyfajta zavarodottságot észlelünk az új keresztyén életstílussal kapcsolatban. A bizonytalanságok idején a szélsőségek szoktak megerősödni. Sematikusan egyszerűsítve napjainkban két etikai szélsőség kísért. Egyfelől egy *relativizmus és libertinizmus*, amely a szabadság (olykor keresztyén szabadság) nevében kérdőjelez meg hagyományos keresztyén értékeket, másfelől protestáns talajon egy *biblicista etika*. Szándékosan nem mondok most fundamentalizmust. Elég itt azokra a vitákra utalnom, amelyek északtól dél felé két szekértáborra osztották a keresztyén teológiát. Egészen közeli példára is hivatkozhatom éppen a lelkipásztori életstílussal kapcsolatban, Ausztriából. Tavaly zajlott a református gyülekezetekben az a vita, hogy a gyülekezetek elfogadják-e parókiáikon homoszexuális lelkész-párokat. (Érdekességként megjegyzem: a 9 megkérdezettből egyedül a félig magyar nyelvű Oberwart – Felsőőr presbitériuma válaszolt határozott nemmel.)

De mi a biblicista etika gyengéje ebben a relativizmusban? Az, hogy a Bibliát valamiféle örök erkölcsi kódexének tekinti, amiben minden mai esetre van valami analógia. Gyakorlatilag ennek a felfogásnak a lelkész-ideálja a XVII–XVIII. századi pietizmusban és puritanizmusban lelhető fel.

Milyen alternatívánk van hát? Úgy gondolom, a ma teológusa számára is a bibliai központi üzenet az egyetlen orientálódási pont: Jézus Krisztusban az Ige testté, valósággá lett és Isten akarata, kinyilatkoztatása egy konkrét történeti kontextusban megélt életben jelent meg.⁷ Mármost azokat, akik hozzá tartoztak, Ő „hegyen épített városnak, a föld sóinak, a világ világosságának” nevezte (Máté 5,13–16). Ebben az a rendkívül érdekes, hogy egyik sem utal valami külön programra. Mindegyik azzal hat, hogy van. Azáltal illusztráció, hogy úgy van, ahogy lennie kell. Vagyis maga a létezés, az Istennel és emberekkel megélt kapcsolat illusztrálja az evangéliumot. Amíg a biblicizmus valamiféle imitációt tételez fel akár Krisztus, akár valamely ősegyházi szituáció között, addig Jézus követésre hív. Péter a követés helyett egyszer utánaözni akarta Jézust. Majdnem a vízbe fulladt. (...) Az sem véletlen, hogy János evangéliumának szinte egyetlen etikai mondanivalója az, hogy „maradjatok én bennem” (Jn 15,4). És az sem véletlen, hogy ez az evangélium fejeződik be azzal a különös üzenettel, hogy Jézus cselekvésének nincs idő- és térbeli határa. „Ha egyenként megíratnának (ti. Jézus tettei), azt vélem,

maga a világ sem foghatná be a könyveket” (Jn 21,25). Nyilván nem a három esztendő eseményeiről van itt szó, hanem arról, hogy Krisztus története oly módon íratik meg, hogy egy páli képpel folytassuk — hogy a hit és szeretet krisztusi drámája folyamatosan zajlik a világ színpadán. Theátronja vagyunk a világnak — olvassuk az 1Kor 4,9-ben. Aki Szentendre felé utazik, ma is képet kaphat a hajdani páli metaforáról az aquincumi színház romjainál. Nem a nézőtérben ülünk hát, hanem az arénában gladiátorkodunk. Ma már ritkábban vetnek oroszlanok elé bennünket, de a küzdelem téje egy parókián, egy intézményben sem kisebb. Arról van szó, hogy az illusztráltak, vajon a Krisztus-ügy, az evangélium szolgálata eleve vesztes-e a világban.

Aki az arénába lép, ahhoz a régi intés üzenete szól először. A „hit bevezetőjére”, teleiotésére kell néznie. Nem feltétlenül a világ mulandó szkhémáihoz kell igazodnunk. Ez akkor lehetséges, ha szilárdak vagyunk atekintetben, hogy a beteljesítő, végső szó Jézusban már kimondatott. Ennek a végső textusnak, szövegnek az időleges illusztrációja a mi mindennapos küzdelmünk. Amelybe az az aszkézis is beletartozik, hogy öröklött hajlamaink, szokásaink stb. ellenére tudunk cselekedni. Ehhez már csak adalék a metafora másik jelentése: a lelátókon azért — hogy így mondjuk — a mi drukkerünk ülnek. Az ecclesia triumphans az angyalok seregeivel együtt. Nemcsak károgó varjak serege kíséri, hanem ha valami igazán jól sikerült, akkor olyan öröm van az Isten angyalainak színe előtt — bocsánat a kifejezésért —, mint amikor a Fradi gólt lő a hazai pályán. Barth a szószéket tartotta Isten arénájának. Azt gondolom, egész teológus életünk az, különösen az értelmetlennek látszó jóbi szituációk, amikre nincs is igazán magyarázat. Csúpan egy metafizikai kérdés áll a háttérben: „láttad az én szolgámat?” (Jób 1,8). Isten illusztrációjáról van itt szó, égi és földi hatalmakkal szemben. Arról van benne szó, hogy nem mi illusztráljuk valami módon Istent, hanem Ő használ fel bennünket transzparensnek emberek és angyalok számára.

Természetesen most nem csak a győztes teátronbeli szereplésünkről kell szót ejtenünk, hanem kudarcainkról is, azok okáról, s ha lehet, terápiájáról.

1. *Ha a teológus a szituációnak és nem Krisztus arcának visszatükrözője.* Milyen is ez a szituáció, az alkalmas, vagy alkalmatlan idő? Mindenekelőtt olyan, amelyben nem evidencia többé egyetlen keresztyén érték sem. Mégcsak arról sem beszélhetünk, hogy az euro-amerikai civilizációban számítani lehetne a keresztyén misszió tömeges sikereire. Sokakat frusztrálhat ez a felismerés. Magyarországon, illetve Kelet-Európában ehhez hozzájárulhat az a csalódás is, amelyet a rendszerváltozás óta élünk át. Nem történt meg egyházaink szellemi hatásának hatékony társadalmi áttörése. Gondolom, hamis illúzió is lenne a politikai rendszerváltozást a megújulással, reformációval összetéveszteni. Szabadabbak lettünk, kapuk nyíltak ki előttünk, de ez nem jelentette egyúttal azt is, hogy a szekularizáció folyamatai megálltak, vagy megfordultak volna. Eberhard Jüngel már az 1992-es Európai Protestáns Nagygyűlésen figyelmeztetett arra, hogy ne essünk áldozatul az újra keresztyénné váló Európa illúziójának. Az az Európa-ház, amelybe bebocsátást keresünk (noha soha nem léptünk ki belőle), semmilyen vonatkozásban nem a keresztyén atyai ház többé. Sőt arra is figyelmeztetett, hogy az egyház önmaga előtérbe állítása (Selbstdarstellung) helyett valójában Isten megje-

⁶ Vályi Nagy Ervin, Minden idők peremén, Basel/Budapest 1993. 100.

⁷ u.o. 181.

lenítéséről lenne szó a világban.⁸ A saját jelentéktelenségünk felismerése, s az előle való menekülés, az egzisztenciális bizonytalanság arra ösztönözheti a teológust, hogy valami divatképesebb dologgal tegye hasznossá magát. Most nem arra gondolok, hogy praktikus okokból újra lehetett „sátorponyva készítő” lelkipásztor valaki, hogy egy kicsi gyülekezet gondját így hordozza, hanem arra a menekülésre, amikor a teológuslét helyett valaki politikai, vagy kulturális program megvalósítójaként akar valakivé válni. Netán a hatalomba kerülni. (Az erszény és a kard már régi kísérője és kísértője tanítvány-ságunknak.) Újra hadd pontosítsak: nem arról van szó, hogy valaki teológusként ne tehetne sok mindent egy közösség kulturális vagy gazdasági felvirágoztatásáért. Erdélyben illyefalva a pozitív példa erre. De arra is, hogy aki ezt megálmodta, megvalósította, az teológus maradt végig és mindazt komolyan teológialag is végiggondolta. Arról beszélek, amire már a harmincas években nálunk reformátusoknál Ravasz László hívta fel a figyelmet, hogy a lelkési palást (Luther-kabát) sohasem lehet semmilyen csoportosulás, különösen pártok lobogója. De lényegében ugyanezt mondta Kapi Béla is: „az evangélikus lelkipásztor ma sem lehet egyéb, mint Isten örökkévaló tervének engedelmes végrehajtó-szolgája”.⁹ Akárhonnan is, csak Krisztust képviselheti. Ha ezt teszi, bármiben részt vehet, de ezt az alapvető kérdést el kell döntenie.

2. *Nagy vereségünk lehet a családi élet felemás igája.* Ha az alapvető célokban, s a szolgálatban nem igazán társunk a házastársunk, akkor bizonyos, hogy nagy nehézségekkel kell szembenéznünk. Jó azért tisztázni ezt az indulásnál.

Szoktuk mondogatni is, hogy a protestáns lelkipásztorok családos életformája nagy áldás és évszázados elvárás is gyülekezeteinkben. Ma a családi élet általános megrendülésének idején jó lenne változatlanul erős várni, modellnek tudni ezt. Sok példát tudnék arra nézve felhozni, hogy az ilyen lelkészcsaládok gyermekein keresztül mennyi válási árvát, csonka családban felnövő fiatal vonzottak maguk köré egyszerűen egy jó, nyitott családi légkörrel. Sajnos arra is van példa, hogy a megromlott lelkészházasságok mennyit romboltak. Lelkigondozói módon őszintén kellene ezekről a kérdésekről beszélni egyházainkban. Nem arra gondolok, hogy a törvényeskedés radikális szigorával lehetne eredményt elérni. A lelkipásztorok házassága is végképp tönkremehet — ne áltassuk magunkat. De bizonyos, hogy a felkészítésért, s a gyógyításukért lehetne tenni nemcsak egyénileg, hanem programszerűen is.

3. *Buktatóként és vereségforrásként említem a lelki higiénia, de elsősorban is az önismeret hiányát.* Sok feldolgozatlan lelki gubancunk metakommunikációja, illetve projekciója beszél hangosabban a szavainknál. Sokszor bizony nem hallják amit mondunk attól, akik vagyunk. Gyökössy Endre több tanulmányában, könyvében foglalkozott ezzel a problémával.¹⁰ Úgy gondolom, nem az én feladatom most az önismeretnek ezekről a pokoljárásairól részletesen szólni. De szeretném felhívni a figyelmet, hogy ezt egyikünk sem spórolhatja meg, ha valóban Isten szolgája akar lenni. A hajlamaink, tudatos és tudatalatti örökségünkkel való szembené-

zésünk nem jelenti azt, hogy a felfedezéstől már alkalmatlanoknak kellene éreznünk magunkat a szolgálatra. Hiszen a bonhoefferi kérdéssel szembesülve aligha juthatunk más következtetésre. „Ki vagyok én? — Mind-egy, akárki, tied vagyok, Te ismersz Istenem.”

Ettől kezdve azután már nem agresszív indulataimat, depressziómat, félelmeimet, vagy kisebbségi érzéseimet kell kivetítenem, vagy beteges módon megélnem, hanem azt a Krisztust, aki mindezekkel együtt felhasznál éppen a hasonló helyzetben lévők között. De lehetőségeimet és korlátaimat nekem kell megismernem. Ha pl. az igen ragaszkodó édesanyánktól a lelki köldökzsinórt el kell szakítani, ezt addig tegyük meg, amíg egy gyülekezet s mi magunk is tönkre nem megyünk bele. Szinte kitapinthatóan látom, hogy néhány alkoholizmusba fulladt, jobb sorsra érdemes lelkipásztori élet mögött ilyen „anyai szeretet” húzódik meg. Fontos azért, hogy még a teológus évek alatt az anyuka kicsi fiából, az apuka egyetlen lányából felnőtt ember váljék. Ha nem ismerjük meg önmagunkat, akkor egyik stresszből a másikba esünk s életünk végéig önmagunk felett vergődünk.¹¹

Ugyanakkor hadd szóljak a gyógyító terápia egyik biztató lehetőségéről. Velem együtt sok lelkipásztor bizonyosságot tehet arról, hogy a rendszeres igehirdetésre készülés, s maga a komolyan megharcolt igehirdetés a legjobb gyógyszer. Mert Isten Igéje önmagunk fölé emel. De ehhez az kell, hogy képmutatás, szenteskedés nélkül valóban a mi képmásunkkal álljunk szembe, akinek ábrázatát mi fedetlen arccal szemléljük és úgy változunk el. Vele azonossá formálódunk, ahogy Bonhoeffer mondja: „*Ez nem a mi erőfeszítésünk által megy végbe úgy, hogy Jézushoz hasonlónak válunk... hanem olymódon, hogy maga Jézus Krisztus alakja oly mértékben hat ránk, hogy Ő önalakját bennünk kiábrázolja (Gal 4,19). Ezáltal leszünk emberek.*”¹²

Azt jelenti ez, hogy ilyenkor szürke életünkön megcsillan a fény, amely már nem a miénk, hanem az övé. S a projekció helyett működni kezd a reflexió. Mindabban amiben örülünk, eszünk, iszunk, szórakozunk, vagy éppen gyászolunk.

Akkor és csak akkor van szabadságunk és jogunk arra is, hogy szakítsunk elavult magatartásformákkal, elköpött és érvénytelen viselkedési sablonokkal csak azért, mert minket ott olyannak szeretnének látni némelyek. Ott leszünk a konvenciók embereiből az előretörés emberei — ahogy Vályi Nagy Ervin nevezte ezt. Kísérlet lesz ez, „amely nem erkölcstelen könnyelműsködés, hanem olyan innováció, amelyet nem biztosítanak a verbálisan még érvényes konvenciók. A Krisztust felkelősen követő embernek eleve számolnia kell a kísérlet kudarcával, de abban a tudatban, hogy a kudarc nem isteni büntetés és nem tragédia. A tragikum sohasem lehet végső érvényű ott, ahol hisznek a bűnök bocsánatában és a test feltámadásában”.¹³

Ehhez a kísérlethez kívánok mindnyájuknak bátorságot és sikert, hiszen egyedül ez méltó a semper reformanda parancsához. Amely a teológus megújulására éppúgy vonatkozik, mint az egyház egészére.

Szűcs Ferenc

⁸ Eberhard Jüngel, Az evangélium és Európa protestáns egyházai, Egyház és Világ III. évf. (1992) 5. sz. 17. kk.

⁹ Kapi Béla, Papok a Főpap előtt, Győr 1942. 61.

¹⁰ Dr. Gyökössy Endre, Lélektani szempontok. In: „Hirdesd az Igét”, Igehirdetők kézikönyve, Budapest 1980. 299. kk.

¹¹ i. m. 305.

¹² Dietrich Bonhoeffer, Etika (Ford. Kalós Éva), Budapest 1983. 61.

¹³ Vályi i. m. 185.

Drogveszélyben a fiatalok

- Beszélgetés Topolánszky Ákossal-

A közelmúltban Mosonmagyaróváron járt Topolánszky Ákos református lelkipásztor, a Református Egyház Kallódó Ifjúságot Mentő Missziójának lelkésze, a Magyar Dropterápiás Intézetek szövetségének elnöke, a Ráckeresztúri Dropterápiás Otthon vezetője, aki élvezetes, figyelemfelkeltő és egyben döbbenetes előadást tartott a tragikussá vált hazai droghelyzetről, majd kötetlen beszélgetést folytatott a kérdéskör iránt érdeklődő fiatalokkal és felnőttekkel. A református lelkészt elkísérte három volt drogfüggő fiatal is, akik közül az egyik már elhagyta a dropterápiás otthont, a másik kettő pedig terápiás ideje végén van, róluk is jó reménységgel lehet mondani, hogy meggyógyultak. Topolánszky Ákossal az előadása előtt tudtunk szót váltani.

- Kérem, elsőként is szóljon a református egyház drogellenes tevékenységéről.

- A református egyház szerteágazó diakóniai tevékenységének egyik missziós ága a kábítószer kezelését kiűző misszió. Ez a munkaág 1983-ban, tizennégy évvel ezelőtt alakult. Akkor, amikor még tudni és beszélni sem lehetett a problémáról, mert azt nem létezőnek tekintették. Pedig abban az időben is már nagy számú kábítószerrel került kapcsolatba a misszió. Két évvel később nyitotta meg egyházunk első dropterápiás otthonát Ráckevén, ami azóta is működik. A mi tevékenységünk felőleli az úgynevezett dropterápiás lánc minden elemét. Elsőként is fogadó állomásként, illetve a kontaktus teremtés lehetőségeként szolgál intézményünk, ahol bibliórák, személyes beszélgetések, telefonos lelki segítségnyújtás segíti a hozzánk forduló drogosoknak a gyógyulás útján történő elindulását. Intézményünkben a méregtelenítés is megtörténik, ami természetesen orvosi feladat és a szükséges terápiát is megadjuk. Az utógondozást maga az egyház végzi, mégpedig azok a gyülekezetek, ahová a volt kábítószeresek visszatérnek.

Dropterápiánkat súlyos állapotban lévő drogosok számára találtuk ki. Súlyos drogfüggés alatt a heroin, vagy más ópiált függést értek. Ráckevei otthonunkban mindent úgy szerveztünk, hogy az a kábítószeresek gyógyulását segítse.

- Milyen súlyosnak minősíti a kábítószer helyzetet?

-A droghelyzet hazánkban társadalmilag egyre veszélyesebb méreteket ölt. A kábítószeresek száma robbanásszerűen nő, egyre erősebb és egyre gyorsabban drogfüggőséget okozó szerek jelennek meg a piacon, valamint egyre fiatalabbak élnek drogokkal mindkét nemből. A diszkódrogok megjelenése pedig egész generációt veszélyeztet. Megérkezett tehát, itt van a drog és mi alig-alig tudunk vele valamit is kezdeni. A súlyos helyzethez képest a kezelő intézmények száma, a munkatársi gárda, vagy az erre nyitott lehetőségek száma minimális.

- Melyek a legsürgetőbb feladatok?

- Szinte nincs ezen a területen olyan pont, ami ne jelentene sürgető feladatot, mert az ellátás minden pontján

gyenge a láncszem. Sürgető az emberi gondolkodás megváltoztatása, mert a társadalom elítélő habitusa egyértelműen érzékelhető. Sajnos ez nemcsak a világi társadalmi közösségekre igaz, de sok esetben a gyülekezeti közösségekre is. Az intézményrendszerrel is sürgős változásnak kellene bekövetkezni. Alig van drogambulancia az országban, ami van, az is elesett állapotban. Gyakorta nincsenek a kórházaknak drogbetegek ellátására specializált osztályai. Összesen hét dropterápiás intézet létezik az országban, 130 férőhellyel. Még ezt a láncszemet lehet viszonylag a legfejlettebbnek tekinteni, bár itt is nagy a lemaradás. Az utógondozás megnyugtató megoldása is sürgető feladat, de ennek a lehetőségei is behatároltak. A drogfüggőség, a drogdependencia egy betegség, ami megjelenik a betegségek nemzetközi osztályozási rendszerében. Éppen ezért az alkotmányból következően a drogfüggőnek, akit beteg embernek kell tekinteni, érvényesülnie kellene a gyógyuláshoz való jogának, de nem tud érvényesülni, mert nem áll rendelkezésre az ehhez szükséges intézményrendszer és pénz.

- Súlyának megfelelően kezelik-e a problémát az illetékesek?

- A drogprobléma sajnos egy túlpolitizált jelenség, ami soha nem fog akkora támogatást kapni, mint amekkorára szüksége lenne. A kábítószer kérdés tipikusan az a jelenség, aminél a keresztyén ember felelőssége is fontos. A drogosban ugyanazt a kicsiny, esendő embert kell felfedezni, aki a jézusi példázatokban más formában megjelenik. A velük kapcsolatos kötelezettségeink pontosan olyanok, mint az alkoholfüggővel, szegénnyel, elesettel szembeni diakóniai kötelezettségünk. Biztos, hogy az egyházaknak e téren különleges küldetésük van. De, hogy ezt felismerik-e és súlyának megfelelően próbálnak-e tenni valamit, az nagy kérdés. Szeretném nyomatékosan hangsúlyozni és üzeni, hogy az a vélemény, miszerint a drogos gyógyíthatatlan, egyszerűen nem igaz. A kábítószeres is meg tud gyógyulni, ha van kellő akaratereje és meg is gyógyul, ha ehhez megkapja a szükséges segítséget.

- Milyen eszközei és lehetőségei vannak ebben az egyházaknak?

- Az egyházaknak feladatuk, hogy felismerjék ezt a nemzet jövőjére nézve is súlyos és tragikus problémát. Válaszoljanak a kihívásra és finom érzékenységgel kezeljék is azt. A segítség lehetőségét legfőképp és alapvetően a gyülekezetek jelentik abban az esetben, ha elég nyitottak ennek a problémának a felkarolására. Mindegyik egyház felfogható országos mentálhigiénés szervezetnek, mert nincs olyan település az országnak, ahol ne lenne keresztyén gyülekezeti közösség. A hozzáforduló embereknek tehát módjában áll mentálhigiénés segítséget adni.

Ezenkívül az egyházaknak arra is van lehetőségük, hogy a speciális kérdésekre választ adjanak, mondjuk dropterápiás otthonok létrehozásával, vagy egyéb más módon.

- Kapnak-e külső segítséget és ha igen, milyen ehhez a szöveghozzájárul?

– Mi egyáltalán nem működünk elszigetelten. Elsősorban részei vagyunk saját egyházunknak, másrészt az egész társadalom életének. Sok segítséget kapunk szakmai szervezetektől szakmai téren és financiálisan is támogatásra szorulunk, mert ez a tevékenység elég költséges és nem tudnánk saját lábunkon megállni.

Mi Svájctól, egyházunktól és kis részben az államtól kapunk anyagi segítséget. Itt jegyezném meg keserűen, hogy a magyar narkósokat svájci pénzből kell-e nekünk gyógyítani? Más betegeknél, például vesebetegeknél a dialízist költségvetési pénzekből kell megoldani, mert ez alkotmányos joga a betegnek. Egy drogbetegnek a

gyógyulásához miért nem biztosítanak ugyanígy állami pénzeszközöket? Ezt a dilemmát meg kellene érteni azoknak a döntéshozóknak, aki döntésképes helyzetben vannak.

Ezt a tevékenységet továbbá azért is állami pénzekből kellene finanszírozni, mert ha kivonul az állam e területről, akkor az alulról szerveződő, heroikus küzdelmet folytató szervezetek egy idő után elfáradhatnak, rosszabb esetben pedig megszüntethetik tevékenységüket. Márpedig a droghelyzet jelenlegi állása szerint a 24. órában vagyunk.

Kiss Miklós

Beszámoló a *Greifswaldi Nyári Akadémiáról*

1997. szeptember 1. és 5. között idén második alkalommal rendezték meg a Greifswaldi Nyári Akadémiát, amelynek célja egyfelől az volt, hogy a különböző országok teológus hallgatói, akik valamilyen módon valláspedagógiával is foglalkoznak, kicserélhessék tapasztalataikat, másfelől pedig, hogy a résztvevők újabb ismeretekre tegyenek szert. Ebben az évben a konferencia egyes témáinak összefoglaló címe a következő volt: *A keresztyén etika alapjai az iskolai hittanításban (Die Grundlagen der christlichen Ethik im Religionsunterricht der Schule)*. Hat különböző országból érkeztek teológus hallgatók; Litvániából, Lettországból és Észtországból, ezenkívül Csehországból, Magyarországról és természetesen Németországból. Az a körülmény, hogy az állandó létszám még a huszat sem érte el, családias légkört biztosított az egész rendezvénynek.

Az egyetem diákönkormányzati képviselőjének üdvözlő szavai után a konferencia megnyitó beszédét Dr. Jörg Ohlemacher professzor tartotta, aki a Greifswaldi Ernst Moritz Arndt Egyetem Teológiai Fakultásának dékánja, azon belül pedig a Gyakorlati és Valláspedagógiai Tanszék vezetője. Bevezető beszédéből többek között azt is megtudhattuk, hogy az egyetemet 1456-ban alapították, így ma az intézmény Németország hatodik legrégebb egyeteme, bár alapításakor még svéd fennhatóság alá tartozott a hanzaváros, Greifswald. Itt tanított, sőt a teológiai kar dékánja is volt Bugenhagen János. Ma öt kara van az egyetemnek: bölcsészettudományi, természettudományi, jogi, orvosi és végül a legkisebb kara, a teológiai. Összesen mintegy száz teológus hallgató tanul itt, ezek közül hatvan készül lelkésznek, negyven pedig valláspedagógusnak. Csakúgy, mint Teológiánkon, itt is kötelessége minden hittantanár hallgatónak egy másik, világi szak felvétele.

Az egyhetes kurzus alatt részünk volt mind elméleti, mind gyakorlati képzésben. Dr. Christfried Böttrich, a Lipcsei Egyetem Újszövetségi Tanszékének professzora egy négy előadásból álló sorozatot tartott *A keresztyén etika bibliai alapjai* címmel. (*Die Grundlagen der*

christlichen Ethik) A sorozat első részében a Tízparancsolatról, és ezzel kapcsolatban a keresztyén kötelesegről hallhattunk. A professzor elsőként magáról a fogalomról beszélt, valamint arról, hogy miért is hívják a törvényt Tízparancsolatnak, holott a Bibliában a két előfordulási hely egyikében sem szerepel a tízes szám. (Erre három másik helyen találunk utalást: 2Móz 34,28; 5Móz 4,13; 5Móz 10,4.) Ezután összehasonlította a 2Móz 20,2-17 és az 5Móz 5,6-21 szövegét, majd ezeknek formai és tartalmi sajátosságairól beszélt. Végül a Tízparancsolat jézusi vonatkozásairól hallhattunk, tehát arról, hogy miképpen jelenik meg az Újszövetségben a törvény.

A következő téma szervesen kapcsolódott az előzőhöz: *A Hegyi beszéd – törvény vagy evangélium (Die Bergpredigt – Gesetz oder Evangelium)*. Előljáróban azt jegyezte meg az előadó, hogy e két szó: *törvény* és *evangélium*, Luther teológiájának az alapját jelentette, aki nem gondolta, hogy ezek szétválaszthatóak lennének az Ó- és az Újszövetség tartalmi vonatkozásai szerint, hanem éppen a Hegyi beszédben találkozik a két fogalom: "Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem a törvényt vagy a próféták tanítását. Nem azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem, hanem hogy betöltssem azokat." (Mt5,17-18). Ezután elemezte a Hegyi beszéd egyes részeit, különös hangsúlyt fektetve a boldogmondásokra, a Miatyánkra és a törvénymagyarázatra. Az előadás következő fázisában megismerkedhettünk a Hegyi beszéd tökéletesen felépített szerkezetével. Ezzel kapcsolatban később fel is merült a kérdés, hogy vajon ennek tudatában volt-e Máté, vagy csak a későbbi írásmagyarázók "erőltették rá" a Hegyi beszédre ezt a sémát. Böttrich professzor előadása befejezéseként ismertette velünk a Hegyi beszéd néhány "klasszikus" interpretációját.

Tovább szűkítve a kört, a harmadik előadás egyetlen mondatra, az Aranyszabályra épült. A címe így hangzott: *Az Aranyszabály magától értetődik? (Die Goldene Regel – eine Selbstverständlichkeit?)* Az előadó először azt a kérdést tette fel mindnyájunknak, hogy létezik-e a saját

nyelvünkben ehhez hasonló közmondás. Megállapítottuk, hogy mindegyikünk nyelvében él ilyen mondás. (l.: Amit magadnak nem kívánsz, másnak se tedd!) Később azt is megtudhattuk, hogy már a görög-római irodalomban is találunk hasonlókat, többek közt Homérosz Odüsszeiájában, Arisztotelész Retorikájában és az ifjabb Plinius egyik levelében. Ugyanakkor a hellenista és a rabbinista zsidóságban is éltek efféle szófordulatok, sőt, magában a Talmudban a következőket olvashatjuk (a pontos szöveghűség kedvéért hadd idézzük németül): "Was dir verhaßt ist, das tue deinem Nächsten nicht. Das ist die ganze Tora; das andere ist Auslegung. Geh, lerne!" (Traktat Schabbat 31a) Ezután visszatértünk a bibliai mondathoz: "Amit tehát szeretnétek, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is ugyanazt cselekedjétek velük, mert ez a törvény, és ezt tanítják a próféták." (Mt7,12). A hasonlóság a Talmuddal tehát nyilvánvaló, de ezen keresztül a különbség is nyilvánvalóvá válik: a negatív megfogalmazás a békés egymás mellett élés alapszabálya, de igazi etikai töltése csak a jézusi mondatnak van. Ezzel a mondattal már kapcsolatba hozható az ellenségszeretet is, amely egyik legjellemzőbb vonása a keresztyén etikának. Végkövetkeztésként tehát azt vonta le az előadó, hogy maga az Aranyszabály nem egyedülálló keresztyéni gondolat, de hidat épít a keresztyén etika megértéséhez

Böttrich professzor negyedik, egyben utolsó előadásának témája a páli etika volt. ("Grundtexte paulinischer Ethik") A bevezető gondolatokból megtudhattuk, hogy Pál nem épít fel semmiféle etikai rendszert, hanem konkrét helyzeteken keresztül ismerhetjük meg etikai nézeteit. Megfigyelhető, hogy Pál egymás mellett használ kijelentő és felszólító módot, pl. Gal3,27-ben: "A Krisztust öltöttétek magatokra" és Rm13,14-ben: "Öltsetek magatokra az Úr Jézus Krisztust!" A felszólító mód a kijelentő mód következménye, ez jelenti tehát az új keresztyén lét megvalósulását. Ezt követően a törvény és az evangélium viszonyáról szolt az előadó. A páli etika általános ismertetése után konkrét példákön keresztül világította meg annak sajátosságait. Vizsgálta az asszonyok szerepét a gyülekezetben, a férfi és nő házastársi viszonyát, a rabszolgák helyzetét az adott korban, végül pedig a felettes hatalmak iránti engedelmességről hallhattunk. Előadását tömören úgy foglalta össze, hogy a páli levelek ugyan nem szolgálnak e téren "adattárként", de számunkra mégis mindenképpen példaértékűnek kell lenniük.

Egy másik sorozatot, amely két előadásból állt, az Oslói Egyetem Bölcsészettudományi Karának filozófia szakos tanára, *Dr. Sigurd Hjelde* tartott, aki első alkalommal a vallás és az etika kapcsolatát vizsgálta, különös tekintettel a zsidóságra, a keresztyénségre és az iszlámra. Kiindulópontként tisztázta az alapfogalmak jelentését, ami a továbbiak megértésében nagy segítséget jelentett. A vallás fogalmának definiálásakor ismertette néhány tudós és teológus ezzel kapcsolatos álláspontját (F. Schleiermacher, Sigmund Freud, Karl Marx stb.) Ezután az Irás és a tradíció viszonyáról hallhattunk. Eszerint mind a zsidóságban (héber kánon + Talmud), mind a keresztyénségben (Biblia + keleti és nyugati egyházi tradíciók), mind pedig az iszlámban (Korán + Szunna- a mohamedán vallás szóbeli hagyományainak összessége) egyszerre érvényesül e két összetevő a vallási életben. A professzor végül az isteni kinyilatkoztatásról beszélt,

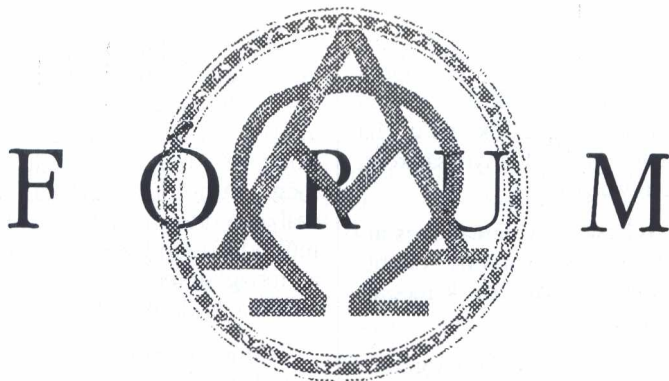
amely a zsidóság és az iszlám esetében egyértelműen a törvénnyel hozható összefüggésbe, ez jelenti tehát az isteni kinyilatkoztatás magvát. A keresztyénségben ez a kérdés csak úgy érthető meg, ha a törvényt és az evangéliumot együtt vizsgáljuk, azaz, ha a törvényt az evangélium fényében látjuk.

Második előadásában a keresztyén etika megvalósulásának gyakorlati lehetőségeiről hallhattunk (*Entwürfe christlicher Ethik-- Die systematische Perspektive*). Az első pontban a keresztyénség és a mai Európa viszonyát tárgyalta. A második pontban a klaszszikus etikai gondolkodási modelleket ismertette. Ezen belül kitért az ókori görög "négy sarkalatos erényre" (okosság, igazságosság, bátorság, mértékletesség), valamint a keresztyén-teológiai erényekre (hit, remény, szeretet). Összehasonlítva a teleologikus és a deontologikus etikát, az első esetben a cselekvés eredményét, a másodikban pedig magát a cselekvést hangsúlyozta. A harmadik pontban a keresztyén etika alapkérdéseiről esett szó: a teremtés és a megváltás viszonyáról, a keresztyén és a humán etika viszonyáról, az emberi jogokról, és arról, hogy mennyiben tekinthető a Szentírás a keresztyén etika forrásának, és Jézus erkölcsi példaképünknek.

A képzés gyakorlati részét a hittantanításnak szentelték. A foglalkozásokat *Frank Bothe* tartotta, aki még az egykori NSZK-ban tanult valláspedagógiát. A beszélgetés során kiderült, hogy a hitoktatás minden volt szocialista országban valójában ugyanazzal a problémával küszködik: megvan az igény a szülőkből, hogy gyermekeiket hittanóra járassák, de hiányzik a megfelelő bázis. Nincsenek szakképzett hitoktatók, hiszen ilyeneket az előző rendszer nem "termelt ki", és ennek megfelelően nincsenek megfelelő módszertani könyvek sem. A tankönyvválság a volt NDK területén kevésbé jellemző, itt ugyanis minden további nélkül használni tudják az egykori NSZK-s könyveket. Nagyobb problémának tűnik az az ideológiai ok, hogy sok szülő azért járattja hittanra a gyereket, mert úgy gondolja, ez is hozzá tartozik az általános műveltséghez. A gyerek itt megismerkedhet a keresztyénséggel és a világ más vallásaival, ezek után az, hogy hisz-e valamiben, és hogy miben hisz, már csak másodlagos. Kérdés, hogy a hitoktatóknak kell-e, vagy egyáltalán szabad-e ehhez az igényhez alkalmazkodniuk. Egy másik alkalommal a foglalkozás vezetője vázolta egy hittanóra menetét. Másnap délután kisebb csoportokra oszlottunk, ahol már magunknak kellett megterveznünk egy hittanóra lefolyását.

Végül hadd jegyezzük meg, hogy a Greifswaldi Nyári Akadémia több szempontból is igen tanulságos volt mindkettőnk számára, amelyek közül egyet ki is emelnénk. A nyári akadémia igénye a greifswaldiak részéről először a diákokban fogalmazódott meg, akik ezután a Gyakorlati és Valláspedagógiai Tanszék együttműködésével láttak neki a konferencia megszervezésének. Bízunk abban, hogy bennünk, teológus hallgatókban is megéri majd az igény, és egyszer mi is otthont adhatunk hasonló rendezvényeknek.

Bakay Tímea -- Szűcs Petra

Zsinati konfliktusok

AZsinat már eddig is jelentős változásokat hozott az egyház életében, ha ezeket még nem is érzékeljük eléggé.

Az új zsinati törvény pedig az egyházban korábban ismeretlen helyzetet teremtett. Kétségtelen, hogy az 1991–97 között működött Zsinat igen hagyománytisztelő volt. A jogalkotás megújítása, az egyház szervezetét, a lelkeszi szolgálatot és számos egyéb tényezőt tekintve nagymértékben figyelembe vette a szocializmus évtizedei előtti egyházat. A jövő dönti majd el a korábbi elemek működőképességét a megváltozott körülmények között.

A zsinati törvény azonban teljesen új szemléletet tükröz. Úgy intézkedik, hogy mindig legyen összehívható zsinati tagság, megalakult Zsinat, akkor is, ha netán a megalakulás után hat évig egyszer sem válik szükségessé zsinati ülészak összehívása.

Természetesen ezt a rendelkezést az a vélekedés szülte, hogy szükség lesz, már csak a törvények karbantartása miatt is, a Zsinat újbóli ülésezésére.

A zsinatolás tehát nem kényszer, de lehetőség. Ezért került sor az elmúlt hónapokban az új zsinati tagság megválasztására, ezért is alakul meg a december eleji Országos Közgyűlést követő kilencven napon belül az új Zsinat. A történelemben soha nem volt ilyen helyzet, a zsinatokat szükség szerint hívták össze.

Érthető, hogy miután már jelentős tapasztalatokkal gazdagodtunk a zsinati munkát illetően, a várakozások, az elképzelések is sokkal konkrétabbak.

Köszönhetően a Lelkipásztor szerkesztőjének, illetve elsősorban természetesen a felkérésnek eleget tett szerzőnek, Sólyom Jenőnek, pontos információt kaptunk arról, hogy „Milyen feladatok várnak a következő Zsinatra?” (Lelkipásztor 1997/1. 419–451-ig o.). Harmati Béla pedig „Zsinat után — Zsinat előtt” címmel fejtette ki idevágó gondolatait (Lelkipásztor 1998/1).

Ideális esetben Koczor Miklós „Résztevéőként a nagy zsinatról, mai kérdéseiről” című írása a Sólyom-cikkkel egy számban jelenhetett volna meg — nyilván később íródott —, de januárban sem volt késő. Amíg ugyanis Sólyom Jenő a Zsinat hiányosságait összegezte, Koczor Miklós az értékeket foglalta össze, igen mértéktartóan. Így viszont Harmati Béla írásával került Koczor Miklós értékelése egy számba, szépen jelezve, hány féle tisztességes megközelítése lehet a témának.

De a zsinati vitához tartozik Dr. Boleratzky Loránd és id. Magassy Sándor nézetkülönbsége is az önálló országos felügyelői tisztség megszüntetéséről (Boleratzky Loránd: A Zsinat lefejezte az egyház legfelső vezetését — id. Magassy Sándor: Az országos felügyelői tisztség törleténisége. — Keresztyén Igazság. 1997 Tél Új folyam 36. szám 18–23. o.)

Mindez szinte függetlenül attól, ki hogyan vélekedik a Zsinatról és mit vár a következőtől, jelzi, hogy a Zsinat friss szelet, élénkülő vérkeringést hozott az egyházba.

Magam természetesnek és üdvözlendőnek tartom, hogy végre nem a pozíciók szabják meg, vagy nemcsak azok szabják meg a véleményeket. A Keresztyén Igazság frontembereinek a véleménye épp úgy eltérhet a jövőt illető lényeges kérdésben, mint a Déli Kerület elnökségének tagjaié.

Míg az egyházkormányzás, a végrehajtás alapvető kérdéseiben az elmúlt évek során alig akadt jelentős véleménykülönbség az Országos Elnökség tagjai között, addig a törvényhozásban a jövőt illető ügyekben ez többször előfordult. Azért is talán, mert nem eléggé vitattuk meg a különböző elképzeléseket. Most viszont, amikor az átmeneti időszakban, az ezt vezérlő bizottság felállítását után élesbe fordulnak a dolgok, már senki nem térhet ki a kihívás elől.

Ezt jelzik az említett írások, ezekhez kívánok néhány gondolatot fűzni, annyiban kedvezőbb helyzetben lévén, hogy mind felügyelői jelentéseimben az Országos Presbitérium előtt, mind az egyházi, sőt valamennyire a világi sajtóban is rendszeresen foglalkoztam a Zsinattal.

Joggal állapítja meg Harmati Béla, hogy érdekes módon egyházunkban az egyházpolitikai csaták, a múltira és a jövőre vonatkozó elképzelések vitái is a Zsinaton és nem az egyházi sajtóban, a presbitériumi üléseken, illetve a közgyűléseken zajlottak. Ez is a Zsinat felértékelődését mutatja.

Sólyom Jenő kritikus, de tárgyilagos dolgozata megfelelő kiindulópont az előretétekintésre is. Nem minősíti a törvényeket, hanem megmarad választott tárgya keretei között. Számomra ez azért is lényegessé vált, mert az írásban szigorúan elválnak a tények és a szerző véleménye, ami bizony ritka erény manapság. Így viszont mód nyílik arra, hogy a tényekből különböző következtetésekre jussunk. Magam elolvastva az írást, úgy látom, hogy a Zsinat teljesítménye talán még jobb volt, mint korábban éreztem.

— Ebben erősít meg Koczor Miklós is. — A szerző kritikus hangvétele igényességéből fakad, de a négy csoportra osztott feladatok összegzése, amelyek a következő Zsinatra maradtak, engem éppenséggel arról győztek meg, ha valóban csak ennyi hozható fel hiányosságként, adósságként, akkor nem olyan nagy a gond.

– Téves törvényi szövegek javítása –, A hároméves átmenet szabályainak megalkotása, – A törvény ellentmondásainak a feloldása, – A hiányzó törvények megalkotása —, ez a négy feladatsorozat.

Az elsőről Súlyom Jenő is elismeri, hogy lényegében formai teendőkről van szó, jelesül az eredeti hanganyag alapján a szöveg pontosításáról.

A második csoport gondoljait abból adódnak, hogy a Zsinat a kerületek és az Országos Egyház szintjén csak 2001-től rendelte el bevezetni a változásokat. Bár megszületett az átmeneti intézkedéseket tartalmazó XI. törvény, de ez nem tért ki minden részletkérdésre. Anélkül, hogy elemezni kívánnám magát a helyzetet, miért adott a jogalkotás ilyen viszonylag hosszú időt az átmenetre, mind ebből a tényből, mind a XI. törvényből egyértelmű, hogy a kerületi és az országos szinten csak 2001-től kívánja az új rendet teljesen bevezetni, addig tehát a régi szerint kell eljárni, de ahol lehet, már az új törvény szellemében. Ez vonatkozik a kerületi felügyelőkre is, akiket mind a végrehajtás, mind a törvényhozás szintjén — nézetem szerint — elnökségi tagként kell kezelni.

Véleményem tehát a kerületi felügyelők jogállásában tartalmilag azonos Koczor Miklóssal, a megoldást tekintve azonban különbözik. Nem lenne jó, ha az Országos Elnökség jogértelmezést végezne. Az átmeneti időszak — 1998–2000 — feladataival foglalkozó, az Országos Presbitérium által kiküldött bizottságra jogértelmezési kérdések is várnak és tartoznak szükségszerűen, bizonytalanság esetén pedig a Zsinathoz kell fordulni.

Nem helyes és nem is etikus a hosszú átmeneti idővel is összefüggő ellentmondásokért bíráltni a Zsinatot, hiszen a hároméves átmenettel az egyházkormányzást kívánta segíteni, a folyamatosságot messzemenően figyelembe véve.

A három év munkája a megújuló egyházban konszenzust teremthet a különböző egyházi csoportok és nemzedékek között, a hatékonyabb tevékenység esélyét így érve a következő évszázadra.

Igazi feladatnak csak a harmadik pontot, a törvény ellentmondásainak a feloldását érzem. Ez a dolgozat legértékesebb része, minden bekezdése konkrét teendőt jelöl meg. Egyébként is úgy vélem, hogy a következő Zsinaton hasznosítható legfőbb tapasztalatunk az, hogy sokkal kiérleltebb formában kell a javaslatokat (alternatívákat) a teljes testület elé vinni. Hetven ember nem munkabizottság. Különösen igaz ez a meglévő törvények nem kielégítően elvégzett harmonizációjára. A törvény ellentmondásainak a feloldása, megfelelő előkészítés után, egyetlen délelőtti ülésen elvégezhető.

Nagyon érdekes a negyedik pont. Súlyom Jenő egyike volt azoknak, akik valóban többször felvetették az egyházi alkalmazottak — lelkészek és nem lelkészek — munkajogi problémáival és szociális ellátásával kapcsolatban, hogy ezekről is törvényt kellene alkotni. A Zsinat, illetve a zsinati elnökség többsége mindig úgy ítélte meg — szakértői véleményeket is figyelembe véve —, hogy ez egyrészt

megfelelő szinten nem lehetséges, másrészt nem is szükséges. Nem lehetséges, mert ezek a szabályok sokat változnak, egyébként az egyházi alkalmazottakra is alapvetően az állami törvények az érvényesek, jellemző, hogy 1997-ben alakították át a nyugdíjrendszert, érdemes még várni az egyházi sajtóságok törvénybe, netán szabályrendeletbe iktatásával. Nincs kényszer, szükség, mert működik a rendszer, a szabályozás legfeljebb beszűkíthetné a mozgásteret, megnehezíthetné a rugalmas, kedvező alkalmazkodást a változásokhoz.

Természetesen ez az én véleményem, a Zsinat dönthet úgy, hogy hozzálát e kérdésekben a törvényalkotáshoz, vagy szabályrendelet kiadását javasolja az Országos Közgyűlésnek.

Harmati Béla írása a zsinatolással kapcsolatos néhány meghatározó kérdést elemez többoldalúan, továbbgondolkodásra serkentve. Több konkrét megállapítása igen életszerű, reális, már csak azért is, mert mint az egyházvezetés elsőszámú embere legközvetlenebbül érzékeli, milyen változásokat igényel az új törvény a gyakorlatban és ez milyen problémákat vet fel. Ezek többsége azonban szintén nem az új Zsinatra vár, hanem az átmenetet vezérlő bizottságra.

Magam is úgy vélem, hogy túlbuzgalom volt az egyházi elnökség tagjait kizárni a zsinati elnökségbe választhatóságából. Ez jogilag és etikailag is megkérdőjelezhető. Praktikus is rossz — ezt is bizonyítja a püspök elemzése —, de elvileg még inkább, hisz a testületekhez — presbitérium, közgyűlés, Zsinat — a tagokat illetően is természetes egyfajta átfedés. Az 1991–97-es Zsinat példája is ellene szól ennek a lényegében túlszabályozásnak.

Nem hiszem, hogy vitatható a Zsinat kifejezetten törvényhozó jellege, az a kitétel, hogy a Zsinat a legfőbb döntéshozó szerv, nyilván nem az egyházkormányzásra, hanem azokra az alapkérdésekre vonatkozik, amelyek eldöntése irányt mutat a jogalkotásnak. Ezekben bizonyosan konszenzus kell a Zsinat és az egyházvezetés között.

Koczor Miklós dolgozata azért is lényeges, mert tényeszerű cáfolata a kritikákból, a hibák túlhangsúlyozásából adódó esetleges következtetésnek, hogy a következő Zsinatra alapvető feladatok várnak a törvények működőképessége érdekében. Ez nincs így, valójában csak a Súlyom-dolgozatban kijelölt harmonizáció a sürgető feladat.

Elképzelhető természetesen, hogy az átalakulást vezérlő bizottság hatásvizsgálatok vagy egyéb rendszer révén arra a következtetésre jut, hogy valamely törvény feltétlenül módosításra szorul, az azonban nem képzelhető el, hogy 1998 tavaszán a Zsinat újra kezdi elfogadott törvények tárgyalását.

Magam is a presbitériumokra tettem volna a végrehajtás minden szintjén a hangsúlyt, a Zsinat megtartva mind a közgyűléseket, mind a presbitériumokat, előbbieknél adta a hatáskört, országos szinten valóságos parlamentet alakítva ki.

Véleményem ellenére ezért is várom majd érdeklődéssel a nagy létszámú közgyűlést, mert számomra fontos indok ennek értékteremtő voltáról az, hogy lehetőséget ad új emberek, új nemzedékek bekapcsolódására az egyházi közéletbe.

Korrekt tehát Harmati Béla elemzése, mégis úgy vélem, nagy hiba lenne a rendszert bevezetése előtt máris megváltoztatni, kétségbe vonva azon érveket, munkát, amelyek a Zsinatot ehhez a törvényhez vezették. Nem szólva arról, hogy nem szabad jobbizonytalanságot teremteni. Az ellentmondások kiküszöbölésének a feladata nem válhat a törvénykönyv érdemi megváltoztatásának a trójai falovává. Nem azért választunk új zsinati tagságot, hogy megkérdőjelezzük a korábbi zsinat által hozott törvényeket.

Ez a véleményem az országos felügyelői tisztség körül kialakult vitáról is. Ez is, fontossága mellett, olyan szervezeti kérdés, amelyben bármelyik álláspont elfogadható, követhető, akkor is, ha a többség nem feltétlenül a legjobb változatra szavaz.

Boleratzky Loránd dr. történeti és jogi érveit sajátosan támasztja alá Magassy Sándor, nyilván szándéka ellenére, bizonyítva, hogy itt valóban a klerikus és laikus elem érdekütközéséről van szó, kérdés, ez esetben melyik képviseli inkább a közösség, az egyház érdekét, melyben egyfelől meghatározó a hivatásos elem, de az egyház mégsem tekinthető a lelkészek közösségének. — Boleratzky dr. írásának tartalmi értékeit kiemeli stílusa, a tudós indulatmentes, tárgyilagos határozottsága.

Magam is úgy vélem — nem érintettségem, hanem tapasztalataim alapján —, hogy ma talán több érv szól a tisztség önálló megtartása mellett, hiszen a nemlelkész elem regenerációja prioritást jelent, rossz üzenet egy ezzel ellentétes döntés. Mégis működhet kielégítően az elfogadott „református modell” is, az országos püspökké, illetve felügyelővé választott valamelyik kerületi püspök és felügyelő együttműködése.

Abban igaza van Magassy Sándornak — és ez persze örvendetes —, hogy egyházunkban nem jellemző a „klerus” és a „laikus” elem harca. De sajnos a szükséges, egyenrangú együttműködés sem észlelhető eléggé, ezért sincs „harc”, tart még a korábbi évtizedek kényszerű klerikalizmusának a hatása. Törvényeinkben az országos felügyelő kizárólagos joga volt a Zsinat összehívása. Jelképes — egyházkormányzási — jelentőségén túl felelősséget és feket jelentett ez a végülis formális hatáskör. Vélem, a korábbi országos felügyelők sem egyszemélyi döntés, hanem megfelelő konszenzus alapján hívták össze a Zsinatot. Magassy Sándor azt állítja, hogy szabotáltam a reformzsinat összehívását, olyan túlsúlyom volt, hogy azt a püspökök és a papok együtt sem tudták ki-egyenlíteni. Tehát minden pap és püspök követelte a Zsinatot és én csak azért sem hívtam össze. Lám, hová vezet az elfogultság. Érett, közös döntés volt a Zsinat összehívása.

Már csak időszerű csattanó, hogy az új törvény egyik ellentmondása, gondja, ki hívja össze a Zsinatot. Nem is voltak olyan ostobák elődeink. Az is igaz, Boleratzky dr. is rámutat erre, hogy a püspöki szolgálati idő nyugdíjba vonulásig, míg a felügyelőké hat évig lett meghatározva, ez a paritás megbomlását, klerikus irányú eltolódást jelent.

Ezek után talán leírhatom, hogy nekem korábban sem a döntés, hanem a megszületés mechanizmusa ellen volt kifogásom, anélkül, hogy ennek eddig hangot adtam volna.

Kifogásaim jogi, etikai és politikai természetűek. Jogilag abszurd, hogy egy ilyen meghatározó tisztségről nem szükséges minősített többséggel, törvényként, végül névszerinti szavazással dönteni. A 32:30 arányú szavazás, ahol tehát egy szavazaton múlt az eredmény, méltatlan az üggyhöz. Részletkérdés, hogy a vitát akkor tartották — de ez az etikai vonatkozás —, amikor az egyházi elnökségből csak az önálló tisztség megszüntetését támogató püspök-elnök volt jelen. Politikailag a zsinati munka egészének a kontextusában egyértelmű a helyzet üzenete.

Mind az írásokban, mind a beszélgetésekben felmerült, hogy az én munkám megítélése is szerepet játszott a szavazásban. Bizonyára van ebben igazság, természetes is ez. Talán meglepő, de nekem igen jólesett, valóban elismerésnek éltem meg, hogy az adott helyzetben ilyen magas szavazati arányt ért el az önálló országos felügyelő variáció. Nyilván nem is lenne vita, ha jelentős többséggel született volna meg a zsinati állásfoglalás.

Az már inkább szomorú, hogy olyan kitűnő történész, mint Magassy Sándor elfelejti Dr. Fekete Zoltán országos felügyelőt, Mihályfi Ernő 1952-es megválasztását követően engem jelöl meg a következőnek, ráadásul itt is téved, mert 1987-ben kerületi felügyelő lettem, 1989-ben választottak meg országos felügyelőnek. Ehhez képest már inkább mosolyognivaló, hogy Magassy szerint az elmúlt kétszáz évben negatív volt az országos felügyelők működése. Talán mégis akadtak köztük kiváló, egyházszerető, jót cselekvő férfiak.

A ténybeli tévedések sokat rontanak a hitelességen.

Harmati Béla a választási törvényt is számon kéri a Zsinattól, amelynek következő ciklusát 1998–2004 közé teszi. Valójában a Zsinat megalkotta a választási törvényt. Ezért is jár le az új Zsinat mandátuma is 2000-ben, hogy azután 2001-től induljon egységesen a választási ciklus.

Végül megismétlem, ha óvakodnunk is kell attól, hogy szervezeti, gazdasági, jogi kérdések túl sok energiát emésszenek fel, eleve nem kell félnünk a véleménykülönbségektől, csak tartsuk meg a kulturált vitastílust.

Örülök, hogy Koczor Miklós a pozitívumok között említi a Zsinati Híradót, ezt az egyházi elnökség, illetve az Országos Presbitérium kezdeményezte. Azzal a céllal, hogy az egyház népe figyelemmel kísérhesse a zsinati eseményeket, legyen lehetőség a kapcsolódásra is. A tájékoztatás jó hatásfokkal sikerült, a Zsinat szellemisége azonban nem eléggé hatotta át az egyházi közéletet. Ezért is örvendetes, hogy immár a végrehajtás stádiumában élénkség tapasztalható, ami nyilván azzal is összefügg, hogy az átmeneti időszak utáni szervezeti változások az egyházkormányzást is érintik.

Megvalósult a jogalkotás és a bírászkodás elválasztása az egyházkormányzástól. Megértem ennek fontosságát. De az igazi lecke az együttműködés. Ehhez bizony meg kell érteni, meg kell tanulni centralizáció és decentralizáció kívánatos egyensúlyát, szerepét az egészséges működésben. Az út elején járunk. De elindultunk.

Frenkl Róbert

Mit vár a gyülekezet a lelkesztől?

Mielőtt a címben megfogalmazott kérdésre megpróbálnék válaszolni, fontosnak tartom a „gyülekezet” jelentéstartalmát tisztázni, hiszen a közösségeink összetétele igen sokszínű. Bennük megtalálhatjuk az aktív szolgálatot vállalókat, a vasárnapi istentiszteleteken résztvevőket, a nagyünnepeken megjelenőket, a kazuális „szolgáltatást” igénybevevőket és azokat, akik az előző csoportok egyikébe sem sorolhatók, de időnként vagy rendszeresen anyagilag hozzájárulnak az egyházközség fenntartásához.

A csoportok különbözőségéből következik, hogy a kérdésre nem adható egységes válasz. A háttérből adódik az elvárások különbözősége.

A „szolgáltatást” igénybevevők elvárják, hogy a lelkész megjelenése és beszéde legyen megnyerő, a kazuális szolgálattal kapcsolatban ne támasszon feltételeket (pl. előkészítők).

A templomos, de csak „fogyasztó” gyülekezet mindent a lelkésztől vár: igehirdetést, jól működő gyermek- és ifjúsági közösséget, teljes körű hitoktatást, család- és beteglátogatást, tökéletes adminisztrációt, építkezés szervezést és irányítást – vagyis mindent. Az elvárás mögött egy „szuperzseni” képe rajzolódik ki. A lelkeszi hivatás egyik nagy kísértése ennek megfelelni. Az a lelkész, aki felveszi ezt a „kesztyűt”, az — feltételezve a maximális erőbedobást — emberi korlátai miatt csak részben tud ennek az elvárásnak megfelelni. Másrészt az ilyen mentalitás akarva akaratlanul is elfojt minden más kezdeményezést. Ilyen helyzetben nincs életér a szolgálatot vállalók számára.

A cikk megállapításával, mely szerint „a lelkeszi hivatás nem hasonlítható más hivatáshoz” részben egyetértek, az indoklással azonban kevésbé. A lelkeszi szolgálat *lényege* különbözik minden más hivatástól, munkavégzéstől. Az eredmény nem egyszerűen a teljesítménynek a következménye. Valóban sajátos körülmények között végzi a szolgálatát, hiszen a lakása és a hivatala többnyire egy helyen található. Nincs meghatározott munkaideje, hanem a különböző feladatok elvégzésében kötelezettségei és lehetőségei vannak. Ez azonban nem egyedülálló jelenség. Ma elsősorban a vezető beosztásúak hasonló problémákkal küszködnek. A napi munkaidő nem nyolc órából áll, így a meghatározott időrend csak a munkanapok egy bizonyos időszakára igaz. A leterheltséghez gyakran hozzájárul az estére, hétvégére hazavitt penzum vagy ezt az időt érintő egyéb munkaköri elfoglaltság.

Vezetőként olyan munkakörben dolgozom, ahol a „munkaidőn” túli egyéb kötelezettségeken kívül, üzemzavar esetén bármikor megszólalhat a telefon (hétvégén, ünnepnapon és éjszaka). Az üzemzavar elhárítása nincs tekintettel a magánéletemre, „ilyen vonatkozásban ez a hivatás (is) családellenes”.

A háttér fölvázolása után a gyülekezetben szolgálatot vállaló nemlelkészek szemszögéből igyekszem megfogalmazni az elvárásaimat.

Az első és legfontosabb az *elkötelezettség*, hogy ti. a lelkész szolgálatát a föltámadott Jézustól kapott megbízásnak tekintse. Ha olyan erőforrás, amely megsokszorozza a szolgálatban álló erejét. Az ilyen, szolgálatban elkötelezett lelkész nem fog hivatkozni „munkaköri leírásra” vagy munkaidőre.

Ez fogalmazódott meg ősszel egy lelkészszaktatáson, ahol a beiktatott lelkészt így köszöntötte a gyülekezetben több éve szolgáló társa: „Olyan helyre jöttél, ahol nem munkaidő van, hanem feladatok. Ezek a feladatok pedig egymásba érnek. Még tart az egyik alkalom, de már a következő szorongat, s esténként nyugtalanít az el nem végzett feladatok reménytelen nagysága és erőd végeességének tudata. Itt nem lehet az órádra nézni azzal a megkönnyebbüléssel, hogy lejárt a munkaidőd”.

A lelkész szolgálatának és példamutatásának legyen kisugárzása, dünamisza, formáló és magával ragadó ereje. Hálásan gondolok azokra a lelkészekre, akiknek elkötelezett szolgálata, hiteles élete és kisugárzása hitrejutásom után újra és újra erőt adott, továbblendített. A lelkésznek a gyülekezet szolgálatával és missziói küldetésével kapcsolatban legyenek „álmai”, amivel meg tudja „fertőzni” a földhözragadt társait.

A lelkész ne akarjon „szuperzseniként” minden feladatot megoldani, hanem legyen nyitott a szolgáltni kész tagok felé és igényelje azok munkáját. Ehhez természetesen olyan munkastílus szükséges, mely a másikat partnerként kezeli és annak másságában is igyekszik felfedezni a meglévő értékeket.

Sajnos több gyülekezetben még hiányzik az ilyen típusú lelkész és gyülekezeti tag, pedig a jövő elképzelhetetlen csapatmunka nélkül. A lelkész tudatosan keresse az ilyen embereket és folyamatosan építse a munkatársi közösséget. Öröm, hogy vannak olyan gyülekezetek, ahol a lelkész magatartása szinte kikényszerítette a munkatársi közösség létrejöttét. Ezek a közösségek meglevenedtek, bennük többretegű szolgálat indult meg. Tudom, hogy mindezt könnyebb megvalósítani egy városi gyülekezetben és sokkal nehezebb egy kiterjedt szóróványban.

Ennek az elvárásnak megfelelni a személyes elkötelezettségen túl, biztos, a szolgálatot segítő családi háttér nélkül reménytelen vállalkozás. Ebben a házastársnak lelki társsá, szolgatárssá kell válnia.

A lelkeszi pálya álomhivatás vagy rémálom, örömteli lehetőség vagy elviselhetetlen teher? Úgy gondolom, Bonhoeffer gondolatai erre is választ adnak. *„Aki maradéktalanul követi Jézus parancsát, aki ellenkezés nélkül vállalja Jézus igáját, annak könnyű a hordoznivaló teher; az ennek az igának könnyű terhe alatt erőt kap ahhoz, hogy ellenkezés nélkül járjon a helyes úton. Jézus parancsa kemény, embertelenül kemény annak, aki tiltakozik ellene. Jézus semmit sem követel tőlünk anélkül, hogy erőt ne adna a megtételéhez.”* (Követés 12. o.)

Levél templomtervező mérnökeinkhez

Örvendetes korszak egyházunk számára jelen évtizedünk. Hasonlóan a Türelmi Rendelet utáni korhoz, vagy a harmincas évek templomépítő időszakához, egyházunk ma is számos új templom építésébe kezdhetett, illetve már megépültekkel gyarapodott.

Szomorú tapasztalat azonban számomra — aki közel negyven orgonát terveztem meglévő régebbi templomokba —, hogy az újonnan épültekbe vagy nem lehetett jól, vagy egyáltalán nem lehetett orgonát elhelyezni. Mintha a tervezők erre nem is gondoltak volna. A kérdésekre adott válaszokból kitént, hogy mint lényegtelen bútordarab elhelyezését, nem tartották feladatuknak az orgona helyének meghatározását. További kérdésekre kiderült, hogy orgona helyett elektronikus „orgonára” (elektriumra) gondoltak, ami valóban csak 1,5x1,5 m alapterületet igényel. Szeretném azonban nyomatékosan kijelenteni: az elektrium gyakorlásra, iskolai használatra vagy könnyűzenei művek előadására ugyan alkalmas, de liturgikus-művészi szerepre teljesen alkalmatlan. Csak hangszerpótléknak tekintendő. Ha párhuzammal kívánom érzékeltetni az elektrium beállítását templomainkba, akkor ez ahhoz hasonló, mintha a templomtervezőket arra kényszerítenék, hogy a templomok könnyűszerkezetes épületek legyenek, a tetőhéjazat hullámlemez, a padló pedig PVC. Egy másik gyakori tervezői elképzelés, hogy az orgona csupán annyi sípból áll, ahány a templomtérből látható: ez esetben valóban csak drapéria-szerűen kellene egy sípsort a falon elhelyezni. A valóság azonban az, hogy a látható ún. homlokzati sípok mögött foglalnak helyet a többi sípok. Nagyságrendi példával érzékeltetve: a Deák téri orgona homlokzatában 76 síp látható, a többi 3300 mögötte foglal helyet. Ezek között van öt méternél nagyobb is, 20 cm-nél kisebb is. Ez a sípmennyiség természetesen alapterületben és mélységben tekintélyes helyet igényel.

Hogy a templomtervezés és az orgonaépítészet összefüggését érzékeltessem, néhány pontban foglalom össze a legszükségesebbeket:

1. Az evangélikus templom berendezései között mindig hangsúlyozottan szerepelt az orgona. Az evangélikus egyház — ellentétben az orthodox, a katolikus vagy a református egyházzal — sohasem élt át olyan korszakot, amikor az orgonát elutasították (lerombolták, használatát tiltották, korlátozták) volna. A gyülekezeti ének és a kórusének mellett mindig igényt tartottak az

orgona liturgikus szolgálatára. A Luther halálakor elhangzott nekrológ külön is megemlíti, hogy az elhunyt szerette az orgonazenét. Nem véletlen, hogy az evangélikus környezetben szolgáló Bach lett Európa legnagyobb orgonakomponistája.

2. A magyarországi tradíció is a fenti tételt igazolja. Az országban található 3000 orgona közül több, mint 300 evangélikus templomokban található. (Ez a lélekszám-arányokhoz viszonyítva kb. háromszorosa a többi felekezet orgonaállományának.) A máig is fennmaradt műemlék-orgonák zöme az evangélikus templomokban található. Egyházunk — korántsem teljes — orgonakatasztere szerint 46 orgonáról tudunk, ami 1800 előtt épült: ez azt bizonyítja, hogy a Türelmi Rendelet (1781) után épült templomokba a templomépítéssel együtt az orgonát is beépítették! (Eleink a kettő összetartozását jól érzékelték.)

3. A templom berendezés-együtteséhez — oltár, szószék, keresztelőkút — az orgona is hozzátartozik, ezt is együtt kell tervezni az előbbiekkal. Régebben ez nem is volt kérdéses. Így büszkeségünk többek között a tihanyi apátsági templom oltárainak–szószékének–orgonájának egysége: egy ember művészi faragvány. De ilyen egységet képez pl. a kőszegi és a bokodi evangélikus templomok berendezése is, vagy hogy 20. századi példát említsék: a Pecz Samu tervezte fasori templom belső kialakítása. Ez egyben azt is jelentette, hogy a templom tervezője (belső berendezője) egy orgonaépítővel együttműködve alakította ki a templombelső megjelenítését.

4. A templom berendezés-együttesének tervezéséből akkor sem szabad kihagyni az orgonát, ha a templomépítés idején nincs még pénz orgonára. (Átlagot számítva a templomépítés költségeinek 10–15%-ából telik ki egy odaillő orgona. Manapság erre az utolsó szakaszra már nem szokott jutni pénz.) Ha nem is tervezik meg az orgona külsejét, de legalább a helyét és térfogatát biztosítani kell a templomtervben.

5. Az orgona nagysága függ a templom belső térfogatától — az akusztikai tértől — és a padokban elhelyezhető hívek számától. Az orgona nagyságát a benne helyet foglaló regiszterek számával határozzuk meg. (Egy regiszter egy sípsort, általában 5 sípot jelent, ezek egy billentyűzetről megszólaltatva azonos hangszínnel, de a billentyűnek megfelelő hangmagasságban szólalnak meg.) Összehasonlításképp álljon itt néhány közismert belső térhez tartozó, a templom nagyságának és funkciójának megfelelő orgona regiszterszáma.

Budapest – Gyarmat u.	ev. kápolna	5 regiszter
Fót	ev. templom	13 "
Budapest – Zugló	"	19 "
Budapest – Fásor	"	21 "
Békéscsaba	"	38 (templom méretéhez kevés)
Budapest – Deák tér	"	44 "
Sopron	"	52 "
Budapest – Ferenciek tere	rk. templom	65 "
Budapest – Mátyás templom		85 "
Egri székesegyház		100 "

A legtöbb falusi, kimondottan kis templomban az orgonák 8–10 regiszteresek, de ahol magasabbak a zenei igények (pl. Fóton), ott kis templomban nagyobb hangszer is elhelyezhető.

6. A templom kicsinysége nem akadály a egy orgona felállításának. Egy karzaton, melynek szintjétől 2,6 méterre van a mennyezet, már felállítható egy kis orgona. Természetesen jobb, ha az orgonaszekrény és a mennyezet között bőven van hely a hang kibontakozására. Kis templomokban a legkisebb orgonák már 2,5x2 m-es alapterületen is elhelyezhetőek.

7. Kis, alacsony templomokban meggondolandó, hogy nyugati példák alapján nem lehetne-e a földszintre helyezni az orgonát. Ekkor az oltártól egyik oldalt a szószék állhat, a másik oldalán (epistolai oldal) a kis orgona. Együttes tervezése szép művészi feladat. Erre adhatott volna lehetőséget az új balatonszárszói templomunk. Ilyenkor elképzelhető asszimetrikus homlokzat is. Kevésbé szerencsés a hangszert az oltár mögé helyezni. Ez inkább református gyakorlat, lásd a Szabadság téri vagy a kelenföldi református templomot. Ha az orgonát a földszintre tervezzük, kerüljük a bejáratához való elhelyezést, mert akusztikailag ez a legrosszabb.

8. Külön gondot jelent az orgonaépítők számára a karzat mögötti ablakok kikerülése. A sikeres megoldás szép példáját láthatjuk a híres weingarteni apátsági templom hatalmas orgonájának kialakításánál, de a fásori evangélikus templom és a zalaegerszegi koncertterem (volt zsinagóga) megoldásai is mintaszerűek. Az ablakok szempontjából kettőre kell vigyázni. Először a túlságosan nagy ablak ne távolítsa el egymástól az ablak két oldalára helyezett orgonaszekrényt, mert ez szerkezetileg hátrányos következményekkel jár. Másodsor: orgonát közvetlenül ne érjen napsugárzás, főként déli oldalra néző ablakoknál, mert az erős, közvetlen napsugárzás az orgonát rövid idő alatt tönkreteszti. Aszimmetrikus alaprajzú templomokban elképzelhető a karzat egyik oldalán való elhelyezés is. Az oldalkarzaton való felállítás akusztikailag nem szokott sikerülni.

9. Az orgona kialakítására számtalan lehetőség adódik. Az orgonát sípcsoportokban kell elhelyezni. (Minden billentyűzethez egy-egy ilyen sípcsoport tartozik.) Ezeket

a sípcsoportokat, szaknyelven „műveket”, mint az építőköveket helyezhetjük egymás mellé, egymás fölé vagy egymás mögé. Álljon itt három példa. A Budapest-zuglói templomban a karzat mögött nagy falfelület állt rendelkezésre, ezért itt a műveket egymás fölé helyeztük, hogy a teret jól kitöltsük, és hogy az énekkar számára minél több hely maradjon. A Deák téren felfelé kevés volt a hely. Ezért itt a műveket egymás mögé helyeztük, az orgona a karzat előterébe is benyúlik. (Az orgona mélységi irányban 7 m-t vesz igénybe, szélességben 5,4 m-t, magasságban 7,3 m-t.) A Győr-Öregtemplom karzata rendkívül alacsony. Itt az építők kénytelenek voltak a műveket egymás mellé rakni, az egész karzat szélességét felhasználva. Ugyanez történt Budapest – budavári templomunkban. Akusztikailag ez utóbbiak a leggyengébb megoldások.

10. Minden tér más, minden orgona felépítése is más. Ezért az a kérésem templomot tervező kedves Munkatársainkhoz, hogy a tervezés legelső szakaszában már keressenek fel, hogy a folyamatos konzultáció révén kialakulhasson az elképzelés a tervezett templomhoz méltó hangszer elhelyezésére. A konzultáció során meg tudom adni a templomtér által megkívánt orgonánagysághoz tartozó paramétereket, a sípcsoportok elhelyezésének lehetőségeit, valamint a homlokzati kép kialakításának módozatait. Szép feladata lehetne templomtervezőinknek, ha az általuk tervezett templomhoz a belső berendezéssel együtt az orgonakülsőt is megrajzolhatnák. A megoldásokra képek százaival állók rendelkezésre, ezek a szép belső kialakítására is inspirációt adhatnak.

A személyes konzultáció kapcsán a tanácsadást hivatali kötelességemből teszem, mint aki egyházunk orgonaügyeinek felügyeletével van megbízva. Így e konzultáció nem jelenti a tervezési díjból való részesedés igényét.

Abban a reményben, hogy a jövőbeni együttműködésünk meg fogja nyitni a lehetőséget olyan templomok megépülésére, amelyekben egyházunk hagyományai és liturgiája szerint méltó módon szólalhat meg a musica sacra, Isten dicsőségére.

Trajtler Gábor

Műemlékorgonák nyomában...

A tavalyi év után idén másodszor népesült be zenészekkel, zenebarátokkal a szombathelyi Ernuszt Kastély, amely otthont adott az augusztus 2–11-ig tartó Régi Zene Nyári Akadémia II. Nemzetközi Előadói Kurzus tanárainak és hallgatóinak. A kurzus résztvevői — hivatásos és nem hivatásos zenészek — nemzetközi hírű tanárok vezetésével bővíthették tudásukat, szerezhettek gyakorlatot a XVI–XVIII. századi hangszeres és vokális zene előadásában. Ez a fajta zene, annak stílusos előadása megkívánja nemcsak az adott hangszer magas szintű ismeretét és kezelését, hanem azoknak a zenei történelmi korszakoknak, előadási hagyományoknak az ismeretét is, amelyekből a zenedarabok származnak. Hogy ez mennyire így van, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a kurzus szervezői és résztvevői a szűkre szabott időből egy egész napot szenteltek annak az orgona-kirándulásnak, amelynek célja Kőszeg szűkebb

és tágabb megismerése volt, és amely a történelem, a hangszerészet és az előadóművészet szoros összefüggésének megtapasztalására adott lehetőséget a kirándulás résztvevői számára.

A kirándulás vezetésére Spányi Miklós, a kurzus klavikord-, csembaló- és orgonatanára, valamint Békefi Antal szervező az idei évben is Kormos Gyulát, a Budapesti Műszaki Egyetem adjunktusát kérte fel, aki a XVII–XVIII. századi orgonaépítészet alapos ismerője, a régi orgonák szigorúan korhű restaurálásának elkötelezett híve.

A kirándulás, amelyen nekem is lehetőségem volt részt venni, első állomásául a Szombathelytől néhány kilométerre fekvő Csömötét tűzte ki, ahol a római katolikus temetőkápolnában ma is változatlan állapotban látható Schwarz Kristóf kőszegi orgonaépítőnek a XVIII. század elején épített pozitív-orgonája. A romos állapot-

ban lévő hangszeren jól megfigyelhető az akkoriban divatos szíjhúzó ékfűvő, a szintén rendszeresen épített rövid mélyoktáv,¹ valamint a szárnyasoltárokhoz hasonló kihajtható ajtók nyomai.

Az ellenreformáció utáni időben az evangélikus egyház nehéz időket élt át. A hívek istentiszteleteiket a királyi Magyarország területén² csak a megyéenként erre a célra kijelölt két településen tarthatták. Ezeket a településeket nevezték artikuláris helyeknek. Vas megyében e helyek egyike volt Nemesdömölk³ mellett Nemescső, ahol a környék lakossága kezdetben egy pajtából kialakított imateremben gyűlt össze istentiszteletre. A mai templom csak II. József Türelmi Rendeletének (1781) kiadása után, 1784-ben épült, még torony nélkül. A templom orgonáját Joseph Klügel (1745–1812), ugyancsak kőszegi orgonaépítő építette 1789-ben. Az eredetileg pedál nélkül épített hangszert később új fűvővel látták el, és két pedálregisztert építettek bele, de ez a változtatás a hangszer eredeti állapotát érintetlenül hagyta, így ma is az eredeti sípok hallhatók benne. Szigeti Kilián így írt a hangszerről: „Kétségtelenül a legszebb hangú magyar barokk orgonák közé tartozik”.

A kirándulás Kőszegen folytatódott. Az itteni kálvária templomban ugyancsak romos állapotban áll az a Schwarz Kristóf által a XVII. század végén épített 5 regiszteres pozitív, amely azután került ide, miután 1947-ben tűzvész áldozata lett a kálvária templom előbbi orgonája. A hangszeren megfigyelhetők az akkori orgonaépítészet jellemző vonásai, a rövid mélyoktáv és a hátul elhelyezett klaviatúra. Említést érdemel még a Szent Imre templom 1752-ben készült orgonája, amelyet Gottfried Sonnenholz bécsi orgonaépítő épített. A hangszer szekrénye érintetlenül áll ma is, de bele az Angster cég 1940-ben pneumatikus traktúrájú orgonát épített, így az eredeti 8 regiszteres hangszer sajnos megsemmisült.

A kőszegi evangélikusok csak a Türelmi Rendelet után kezdhettek az aktív gyülekezeti élet megszervezéséhez. Ehhez természetesen hozzá tartozott az orgona is, így Jetter János Jakab (1743–1787) helyi orgonaépítő már 1784-ben megépítette 7+3 regiszteres, harangjátékkal is rendelkező orgonáját, amelyet Ifj. Joseph Klügel (1789–1853) 1814-ben átépített. A hangszer mai formáját 1972-ben nyerte el, amikor a felújítás során két manuálosra és 14 regiszteresre bővítették. A felújított hangszert a kirándulás orgonista résztvevői kipróbálhatták, a szerkezet iránt érdeklődők pedig belső szerkezetét is tanulmányozhatták.

A kőszegi orgonák után kisebb falvak hangszerei következtek. Útban Nagycenk felé a peresztegi római katolikus templom orgonáját tekinthettük meg, amely 1807-ben készült el. Valószínűleg Joseph Klügel kezdte el a hangszer építését, de fia, ifj. Joseph Klügel fejezte be. Az orgona egy manuálos, nyolc regiszteres, és a barokk orgonaház klasszicista jegyeket hordoz.

Nagy örömről a nagycenki Széchenyi Mauzóleum orgonájával megkezdődött azoknak a hangszereknek a sora, amelyek valóban értékükhöz illő, hozzáértő orgonaépítők által elvégzett, szakszerű restaurátori munkáról tanúskodnak.

A Mauzóleum orgonáját Philipp König soproni orgonaépítő készítette. A hangszer restaurálását Albert Miklós győri orgonaépítő mester végezte. Az egy manuálos, 6 regiszteres kis orgona méltó dísz a kis kápolnának. Érdekessége, hogy a beépített motor mellett a hangszert az eredeti szíjhúzó fűvővel is lehet fűjteni, ezáltal hangzása még érdekesebbé, színesebbé válik. A nagycenki római katolikus templom orgonája nem tartozott ugyan szorosán véve utunk témájához, de itt járva azt is megnéztük. A két manuálos, 19 regiszteres hangszert a bécsi Peter Titz készítette, és a bécsi Operaházból került Nagycenkre. Az orgona mechanikus csúszkaládjával készült, dizpozíciója romantikus vonásokat mutat. Érdekessége, hogy két nyelvregiszter is található rajta.⁴

A fertőrákosi római katolikus templom orgonáját Joseph és Johann Wist bécsi orgonaépítők készítették 1784-ben. Az 1957–58-ban végzett átalakítások nyomait, amelyek során a hangszert kromatizálták, valamint két pedálregisztert építettek bele, az 1995–96-ban végzett restaurálás teljes egészében eltüntette. A rövid mélyoktáv visszaállításával, a toldások eltávolításával és új homlokzati sípok készítésével a hangszer visszanyerte eredeti külső szépségét. Hangolását Szarka György és Szabó András soproni orgonaépítők a XVIII. században gyakran használt Werkmeister III. szerint végezték el, ezzel is biztosítva azt, hogy az orgona megszólalása minél inkább hasonlítson arra az állapotra, amely több mint kétszáz évvel ezelőtt is hallható volt. A szakszerű felújítás sikerének szép bizonyítéka az is, hogy a hangszeren a közeljövőben CD-felvételt is terveznek.

A kirándulás utolsó állomása a Sopron melletti Harka község volt, ahol a résztvevők egy újabb König orgona látványában és hangjában gyönyörködhetek. A hangszert König 1819-ben készítette, és mivel azóta rajta nagyobb felújítást egészen 1994-ig nem végeztek, évek óta szinte használhatatlan állapotban állt. Az, hogy ez a hangszer ma teljes pompájában látható és hallható, Kormos Gyulának köszönhető, aki a restaurálási munkákat anyagi ellenszolgáltatás nélkül végezte el. A műemléki szempontokat is figyelembe vevő felújítás 1995-ben ért a végére, hangolása a König korában is használt Kirmberger III. szerint készült. A fertőrákosi és a harkai orgonán a historikus hangolások a kirándulás résztvevői számára látható élményt jelentettek. A harkai orgonán Szekendi Tamás soproni művész készített CD-felvételt, amely a közeljövőben kapható lesz. Szekendi Tamás egyébként hűséges kísérőnk volt az út során is. Ő volt az, aki a hangszereket minden alkalommal megszólaltatta, így a szakmai kirándulás nemcsak szakmai, hanem zenei élményt is nyújtott a résztvevőknek, akik e nap során egy olyan korszakba tehettek kirándulást, amelynek hű tanúi azok a hangszerek, amelyek hozzáértő emberek keze által nyerték vissza eredeti szépségüket, így mutatva be építésük korának orgonahangzás-ideálját, amely még ma is hasznos tapasztalatokat ad azoknak, akik a XVII–XVIII. századi orgonazenével és annak előadásával foglalkoznak.

Wagner Szilárd

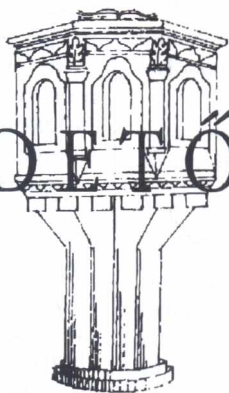
¹ a nagy oktáv hangjai: CDEFGABH(c)

² Magyarország mai területéről Sopron és Vas megye tartozott ide.

³ ma Celdömölk

⁴ II. man.: Harmonik 8', Ped.: Posaune 16'

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Böjt 1. vasárnapja

Mt 4,1-11 exegézise

(a) Ha Jézus megkísértése történetének formájára tekintünk, akkor szabályos, szimmetrikus és szigorúan felépített elbeszélést látunk. Magát a történetet keretbe foglalja az 1. és 11. vers. A bevezetés a helyszínről (puszta), az esemény mozgatójáról (Lélek) és magáról a tárgyról (hogy megkísértse az ördög) ad hírt. A befejezés legfőbb érdekessége az a momentum, amit úgy is értelmezhetünk, mint Jézus teljhatalmának szemléltetését: "Távozz tőlem, Sátán!" - mondja Jézus; az ördög pedig elhagyta őt.

Ha magát a történetet nézzük, azt látjuk, hogy a mátéi felépítés (amely eltér Lukács sorrendjétől) fokozódást mutat, egyre tágabb kört, nagyobb súlyt. Először a puszta a helyszín, azután a templom, végül a hegy, ahol az egész világ fölötti uralom a tét. Jézus háromszor válaszol a kísértőnek a Deuteronomiumból vett idézettel. Mindhárom bevezetése a GEGRAPTAI, meg van írva formula. A kísértő kétszer utal Jézus Istenfiúságára (3. és 6. v.), ez azért is fontos, mert Jézus szolgálatának indulásához együtt tartozik hozzá a megkeresztelés és a megkísértetés eseménye. Előzőnél hangzik erről a kijelentés (3,17), utóbbinál pedig hivatkozási alap a kísértő számára. A harmadik jelenet már nem beszél erről, hanem egyenesen és nyíltan a kísértő imádságára szólítja fel Jézust. Az elbeszélés a Sátán már említett elűzésével ér véget.

(b) Ha a történet tartalmára koncentrálunk, akkor azzal a főkérdéssel találjuk magunkat szembe, hogy a kísértésnek általános emberi üzenete van-e vagy pedig tipikusan és kizárólagosan a messiási küldetéssel kapcsolatos. Ha az előző mellett törtünk lándzsát, akkor az lesz a fő mondanivaló, hogy hogyan állt ellen Jézus a kenyér központba helyezése, illetve a dicsőségvágy és a hatalom kísértésének. Ez az értelmezés pszichológiai interpretációt eredményezhet: Jézus megkísértése azt mutatja, hogy az igaz ember hogyan áll ellen az anyagiasság, a szennyeződések és a hatalom kísértésének.

Ha a messiási értelmezést vesszük alapul, akkor azt mutatja meg a történet, hogy Jézus nem vallási csodatevő, nem mágus, valamint azt, hogy küldetésének középpontjában nem politikai tartalom van, visszautasítja a politikai hatalmat.

Az értelmezési lehetőségek között felbukkan az ószövetségi negatív típus ellentétes párhuzama is: vagyis Jézus helytáll ott, ahol annak idején a nép (a mannával, aranyborjával, vízzel kapcsolatban) sorozatosan elbukott.

Megláthatjuk továbbá a történetben Jézus Messiás-voltának három alapvető dimenzióját, a prófétai, a papi és a királyi dimenziót.

A fenti értelmezési lehetőségekre bőven találhatunk akár írott, akár prédikált példát. Mégis akkor járunk célravezető

úton, ha a *krisztológiai jelentést* és a *pozitív mondanivalót* emeljük ki a történetből. Jézust megkeresztelésekor Isten Fiának mondja a szózat, és Jézus megőrzi ezt a kiváltságot a kísértésben is, mégpedig azért, hogy mindvégig *engedelmes marad* az Atya iránt. Ezzel az engedelmességgel győzi le a Sátánt. Megőrzi az Istennel való kapcsolatát és Isten szava iránti engedelmességét. Eszerint a harmadik kísértésnek nem az a témája, hogy Jézus visszautasítja a világalalmat, hanem az a témája, hogy Istent kell imádni. Ugyanígy az első és második kísértésben csak mellékesen téma, hogy Jézus elutasítja a látványosságot, a tipikusan messiásinak várt csoda végrehajtását, hanem az a téma, hogy Jézus nem másnak, csak Isten szavának engedelmeskedik - különféle körülmények, kísértések között.

Végül elénk kerülhet egy jogos, gyakorlati kérdés: van-e a történetnek intő jellege a keresztyén ember számára? A válaszunk "nem" abban az értelemben, hogy Jézus nem példa a kísértésben való megállásra, mert minket egészen másképpen, más témával, más formában ér a kísértés. Viszont "igen" a válaszunk abban az értelemben, hogy Jézus engedelmessége példa a számunkra, mert a keresztyén ember ugyancsak engedelmességgel győzheti le az őt ért kísértést. Érvényes ránk a három deuteronomiumbeli idézet, de hogy tartalmilag mit jelent engedelmesnek lenni, azt már nem a történetből, hanem Jézus tanításából, igehirdetéséből tudhatjuk meg.

(Ulrich Luz: /Das Evangelium nach Matthäus, Benziger/Neukirchener Verlag, 1989./ exegézisén elgondolkodott:)

Szabóné Mátrai Marianna

Igehirdetést segítő gondolatok

Nagyon sokszor elolvastam ezt a bibliai szakaszt. És mindig találtam benne valami újat, valami megdöbbentőt, de ugyanakkor valami felemelőt is. Valahogy úgy voltam (vagyok) vele, mint amikor úszni tanítottam a gyermekemet. Amikor nem érte lába a földet, nem érzett valami biztonságot lába alatt, elvesztette lélekjelenlétét: nem tudott úszni! A kísértéseket is *meg kell úszni!* Nem lehet lábbal átgázolni rajtuk!

Jézus megkísértésének története azért izgalmas számunkra, mert életünk napról-napra telis tele van kísértésekkel. Aki nem tudja, mi az a kísértés, mely árnyékként követ engem, az vagy egy angyal, vagy már nem él: halott! Az élő ember viszont minden nap belebotlik kísértésekbe. Bárki vagy, el nem kerülheted a naponkénti kísértéseket. Lehet sok minden ellen védekezni: fertőzések, járványok ellen. Menekülhetsz sok minden elől, a kísértések elől nem menekülhetsz. Belopódzik életedbe, imádságos perceidbe, legföltettebb magányodba.

De amilyen könnyű elmondani, hogy mi a kísértés, annyira nehéz meghatározni, hogy mi is a KÍSÉRTÉS tulajdonképpen! A kísértés mindig az eredeti céltól való eltérést, lebeszélést, a jótól való eltántorítást és a gonoszra való rácsalogatást jelenti.

Jézus megkísértésének története nemcsak azért figyelemre méltó, mert életünk tele van kísértésekkel, hanem azért is, mert

étünk minden szakaszában új; meg új kísértések támadnak ellenünk. A férfi Jézussal a Sátán személyesen száll viadalra. Megjelenik álarc nélkül előtte és megrontására tör. Sorra veszi és kipróbálja eszközeit. Azzal kezdi, ami a legtalálékonyabb fegyvere: negyven napi böjtölés után a legkézenfekvőbb kísértése: „Ha Isten Fia vagy, változtasd a köveket kenyerekké!”

Mikor Jézus éhezik — akkor jön! Aki sohasem érezte, mit jelent éhezni, annak semmi fogalma nem lehet arról, mit jelent ez. Ilyenkor elveszti az ember a józan ítélőképességét, s egyetlen ösztön hatalmasodik el benne: ÉHES VAGYOK! (Mint az állat). NEMCSAK KENYÉRREL ÉL AZ EMBER! Jézusnak ezek a szavai megtörik a gonosz varázsát. Semmi alku, semmi megtántorodás. Jézus tudja, hogy a lemondása vezet az önuralomhoz. Egy olyan szociális mozgalom, mely csak a gyomorra épít, kiszolgáltatja magát a Sátánnak. Jézus, aki a mindennapi kenyérért imádkozott, tudja, hogy erre szükség van, de aki csak ezzel él — halott!

A második kísértés a számunkra nehezebben érthető: első látszatra ez áll legmesszebb tőlünk. Ez a kísértés azonban sokkal lelkibb, mint gondolnánk. Nem a Jézus szétromcsolt testén akar örvendezni a Sátán, hanem a messiási útról akarja elterelni, s a messiási lelket akarja megrontani. Mi az a messiási út? Mi az a messiási lelkület? Éppen e kérdésekben lép oda Jézushoz a Kísértő és azt mondja: válaszd a könnyebbiket, a dolgoknak a könnyebbik végét. Keresd azt, ami népszerűbb, ami több sikerrel és kevesebb kockázattal jár. Tégy olyan csodát — ha Isten Fia vagy — amilyen még nem volt! Vesd le magad a templom tetejéről. Tízezrek fognak ujjongani, iszonyú sztori, megismételhetetlen produkció lesz! Így megnyerheted a népet. Csak kézzelfogható dolgot, kezességet nyújts: tégy csodát, amit mindenki lát, hogy Te vagy az Isten Fia — és egyszerre mindenki hinni fog benned. Vakítsd el, kergesd ámulatba a népet és kezesbárnyod lesz félelmében és rajongásában. Hisz a nép olcsón megvásárolható. És hagyd el a másik utat — azt a messiásit. Álmessiást akart csinálni Jézusból, akiről majd a végén derül ki, hogy nincs ereje egyetlen emberi szívet sem meggyógyítani, nincs ereje az örök emberi bajokra, a szenvedésre és a halál megváltására.

Tudod-e mi itt a kísértés? Hogy Jézust az emberi szenvedés útjáról az ember belső átalakításának egyetlen módjáról, a szeretettel való legyőzés tététől eltérítse. Bűvészt, szemfényvesztőt, hazug vezért akar belőle csinálni — pedig abból van éppen elég manapság is. Mi sokszor szeretjük a dolgok könnyebb végét megfogni! De Jézus a nehezebbet választotta. Ha leugrik, ez nem messiási szolgálat, hanem „Isten-kísértés”. Odaállítás a hazugság démonához.

Szeretünk elbújni az élet nagy feladatai elől ezzel a kifogással: én egyszerű, szürke ember vagyok, nincs különösebb küldetésem. Ez önkéntelen bevallása annak hogy a könnyebbiket választom. Két út van minden ember előtt, amiben az életet megjárhatja. Az egyik: a könnyebb végét fogni minden dolognak — ez látszat élet. A másik: felvenni a keresztet - és az a valóságos élet. Lenni és nem látszani, az az egyetlen érdemes jelszó a választáson (a kísértésben).

Mikor a Sátán mind a testi vágyak, mind a hiúság megkísértésében megbicsaklik, még elszántabb támadásba kezd. Azzal a bűvölettel közelít Jézus lelkéhez, mely emberi mivoltunknak talán a legnagyobb kísértése. Uralomvágyat, hatalomvágyat ébreszt!

Isten az embert rendelte a teremtéskor arra, hogy uralkodjon a Földön. Úgy formálta Isten a világot, hogy benne az ember üljön az uralkodóségekben. Nincs ember az egész világon, akiben az uralkodóhajlam, a hatalomvágy, a parancsnoki vágy ne élne. Korbács, vagy jogar, erőszak, vagy igazság, vérontás, vagy szentesített törvények egyformán népek milliói fölött való uralom megszerzését célozták. Aki uralmon van, azé a dicsőség, a jólét, az öröm, a bankbetét. A leigázotté a teher, a munka, a veríték, az üres pénztárca.

Ezt a hatalmat kínálja Jézusnak a Kísértő. De milyen áron?? „Ha leborulva imádsz engem!” Csupán ennyi a feltétele a világ felett való uralomnak.

De Jézusnak ezzel szemben megváltói célja volt: az Atya

dicsőségét kellett helyreállítania és ebben nem engedett a Sátán kísértésének. Jézus látta, hogy a Sátán akkor is és ma is egyetlen egyre törekedett, azt elérni, kicsikarni, ami egyedül az Istent illeti meg.

Az ár, amit kér, fantasztikus: Imádj engem! Nagy kísértés! Az ember könnyen megvehető, megvásárolható. Mindenkinek lehet valami olyat, akkorát ígérni, hogy érte, ha kell áruba bocsátja önmagát. Vagyis eladja magát, annak ellenére, hogy a látszatot eltakarja.

Az biztos, hogy a Sátán ajánlatáért mindig a lelkünket, a lelkünk jobbik felét adjuk áruba (Faust!).

Csak egy mód van a győzelemre: Az Istent imádd és csak neki szolgálj. Imádd! Szolgálj! Mert aki Krisztust követi, azt megőrzi a Krisztus minden kísértésben.

Solymár Péter

Böjt 2. vasárnapja

Mt 15,21-28 exegézise

Az igeszakasz első olvasás után szembeötlő jellegzetessége, hogy bár rendkívüli eseményről tudósít, annak megtörténtét mind Máté, mind pedig Márk csupán egyetlen ténymegállapító mondatban összegzi (lásd Mt 15,28 v. vége illetve Mk 7,30). A hangsúly, meglepő módon nem a gyógyításra, hanem Jézus és a pogány asszony párbeszédére kerül, mely Máténál egy, Jézus és tanítványai közötti előzetes dialógussal is kiegészül (23–24. v.). Vajon mi az oka ennek a hangsúlyeltolódásnak?

Máté tudatosan, igehirdetői koncepciójának megfelelően, zsidókeresztény nézőpontból látta Jézust. Ebben a megvilágításban Jézus küldetése és az Ő követségében elinduló keresztény misszió „Izrael házának elveszett juhaira” korlátozódik. Ezzel a beállítással az akkori gyülekezeti viszonyokat, összefüggéseket és választóvonalakat, teológiai ellentéteket jól ismerő Máté „üzen” az evangéliumát egykor — és tudtán kívül ma is — olvasóknak: a „zsidó” és „pogány” közötti különbség létezik, nem lehet szó nélkül hagyni. Máté realista, tudja, hogy az egyházon belül is vannak határok, korlátok, egy-egy gyülekezetben is megjelennek az eltérő emberi tulajdonságok, vallásos felfogást, kegyességet illető különbözőségeket. A gondolatmenet azonban tovább ível, a látószög kiszélesedik és az adott, napi valóságot tükröző háttéren a minden ember felé nyitott Jézus és a Jézus felé nyitott mindenkor ember alakja rajzolódik ki. A gyógyítással végződő párbeszéd értelme: Jézus hatalmának és az ember hitének nyitottsága nem ismeri az előbbi korlátokat.

A hangsúly áthelyezése arra utal, hogy lehet győzni az egymástól elválasztó különbségek felett. Nem áthatolhatatlan, megkerülhetetlen válaszfalak ezek, csak akadályok, melyeken átjutva a kitartóan, szívósan akaró célba ér és diadalmaskodik. A szakasz mögül hangzó mátéi igehirdetés mélyebb értelme, a konkrét „kérőigma”: a „Deus in actu”, a Jézusban cselekvő Isten aktivitása nem csupán a választott nép tagjai, egy kivételezett, szűk csoport, de tágabban a „népek”, a pogányok felé is irányul. (Nem véletlen a „kánaáni”, a főníciaiakra általában használt zsidó megjelölés: jól értsék az olvasók, „milyen” asszonyról van szó! A földrajzi elhelyezés is ezt a célt szolgálja: Galileától északra vagyunk, „pogány” területen, melynek lakossága ellenszenvvel viseltett a zsidóság iránt. Az sem véletlen, hogy az asszony éppen „arról a környékről jött”.)

Jézus azzal, hogy végül meghallgatja a pogány asszony kérését és meggyógyítja gyermekét, átlép és átléptet az etnikai alapú, vallásos elbizakodottságot, monopol-helyzetet igénylő és jelentő, teológiai „egyirányú utcát” jelölő korlátok felett. E döntő lépés feltétele azonban az asszony részéről a „nagy” hit,

melyről egyedül Máté tesz említést. (Jézus mindössze két ember hitét tartotta „nagyak”, lásd még a kapernaumi pogány századosnak a magukat Isten országa fiainak tartókat megszegyenítő nagy hitét, Mt 8,1–13, Vízkereszt utáni 3. vasárnap igehirdetési alapigéje.)

Ez a nagy hit küzdőképes. Nem törődik a sértésnek beillő minősítéssel, de kiállja a „tesztelést”, a próbát és alázatosan vállalja a „kutya” sorsot (keleten a pogányok becsmérlő elnevezése volt, s éppen Jézus ajkáról különösen rosszul hangzó elutasítást jelentett). Máté soraiban burkolt figyelmeztetés rejtőzik: a magukat „nagy hívőknek” tartók másoktól Jézus nevében való elhatárolódása kirekeszt a gyülekezetből. A pogány asszonyéhoz hasonló alázat, bizalom és „nagy hit” azonban képes utat építeni eltérő vallásos felfogású, más háttérű csoportok, „Izráel házának elveszett juhait”, valamint a „kutyák” között. Erre az útra lépve és kimondva: „Uram, ha 'kutya' vagyok is, segíts rajtam”, válik megtapasztalhatóvá a csoda: „Legyen úgy, amint kívánod!”

Bácskai Károly

Igehirdetést segítő gondolatok

Bőjti utunkra bőven ellát minket evangéliummal Megváltó Urunk, Jézus közelében gyakran — így most is — azt tapasztaljuk, hogy ő pont azoknak hozta a legtöbbet, akik lenézettek, kítaszítottak voltak, „akiket kutyába se vettek”. Ez a kánaáni idegen asszony is tanítónkká, Jézushoz vezérlő mesterünké lesz bizodalmas hitével. Számára és leánya számára sorsfordító lett, a nyomorúság mélyéből ünneppé magasztosult az a nap, amikor Jézussal találkoztak. Ezen a napon (március 8-án) szokásos egynapos bókjainkat, szál virágainkat, nemzetközi propagandánkat is mennyivel felülmúlja ő. Sokáig magam sem sejtettem, hogy legmodernebb helyzeteinkben is mennyire ő a megoldás, mennyire időszerű Megváltónk segítsége. (JHS)

Különbségek és akadályok pedig léteznek és nem lehet szó nélkül hagyni. Egyházon belül, sőt legbelül a „szentek” körében a legnagyobb a kísértés, hogy elhallgassunk, vagy elmenjünk bizonyos problémák mellett. Mondván: Ez aztán nem tartozik ránk, nem is tartozik hozzánk... Ez a történet éppen azt akarja szemléltetni, hogyan találja meg a hit az utat Jézushoz és hogyan győzi le azt az akadályt, sőt a lehető legkeményebb ellentétet is, amely akkor Izráel és a pogány népek között megvolt. Jogosulatlan, elutasítás és sorompók ellenére is ez az asszony úgy küzd, hogy az leginkább Jákób tusakodásához hasonlítható. Nagy kérdés, hogy a hitét és annak áldásáért való küzdelmet miért nem lehet kiiktatni. Saját érzéseink és bölcsességünk bizonyonnyal lemondana a próbákról. De a lecke fel van adva. Luther szerint ez az evangélium a hit embereié, akik napról napra erősebbek lesznek általa.

Ami nem segít — arról is szól e történet. Sokszor felhangzik a „Könyörülj rajtami!” felkiáltás azóta is. A mai pergő életben is váratlan fordulatok esetén, amikor már az a bizonyos szalmaszál sincs, a hallomásból ismert és sokszor megtagadott Úr Jézus Krisztus — „Hátha nekem is segít!” Nem oly magas összekötetés ő, hogy valami jó szolgálatért számíthatunk segítségére. Az ilyen kérésre Jézus válasza: hallgatás. Jézus közbenjárók kérésére sem felel. Tanítványait is helyre teszi. A személyes kérdés és döntést nála nem spórolhatjuk meg.

A hit az, ami segít.

Mi az, ami legyőzi a világot? Az Úr Jézus apostola szerint: „a mi hitünk!”. A kipróbált, Krisztusra tekintő, küzdőképes hit. Mit tett ez az asszony? Először is magát megalázta, átlépett egy olyan demarkációs vonalat, amit sorsrútsai inkább elkerültek. Majd bátorodik kiáltani azt a nevet, amelyhez reménye fűzi. Továbbá a morzsákat is értékeli. Egyre Jézushoz igazodik hite. Nem saját érzései, gondolatai kerekednek felül. Ez a közelítés természetesen nem egy automatikus folyamat. A Szentlélek munkáját is tetten érhetjük benne, amint fogódzót ad az esdőnek. Felfedezi és megragadja abban a különös jézusi szóban a fogódzót, amely először csupa korlát, csupa sorompó, valójában a legszélesebb kőrre tárja ki Isten kegyelmét. Mivel

Jézus küldetését az elveszettekkel hozza kapcsolatba, — ezt magára veszi — és úgy bátorodik, hogy ennek a peremére ő is odafér. Sőt boldogan lát ott az Isten szeretete asztalánál másokat is. A legnagyobb dicsőretet is elveheti: „Ó asszony, nagy a te hited!”

Jézus bennünk is így akar győzni!

Gyarmati István

Bőjt 3. vasárnapja

Lk 11,14–28 exegézise

Testünk a Szentlélek temploma

A textus több kisebb egységre bontható. A 14–20. versek Jézust tisztázzák az ördöggel való cimboraság vádjá alól. Ennek a szakasznak az a csattanója, hogy Jézus ördögűző hatalma az Isten országa eljöttét jelenti, jel ez, csak fel kell ismerni. A 21–26. versek 2 példázatot tartalmaznak. Közös jellemzőjük, hogy bennük az ember alárendelt szerepet tölt be. A 21–23. az erősebb fegyveres győzelmét és zsákmányosztását mondja el. Jézus az erősebb, aki legyőzi a Sátánt és a zsákmányul ejtett embereknek visszaadja a szabadságát, akik addig leigáztak és kizsákmányoltak voltak (Ézs 49,25 és 53,12 Walter Grundmann szerint). Ebben a harcban nem lehet semlegesnek lenni. Vagy Jézus, vagy az ellenség. Ezért követi ezt a példázatot az a kemény mondat, hogy aki nincs velem, ellenem van.

A második példázat tovább fokozza a feszültséget: a gonosz uralma alól felszabadult ember veszélyhelyzetben van. Ha nem költözik be életének házába a Szentlélek (Lk 11,13 és 1Kor 3,17 és 6,19), úgy visszatér a régi lakó, megerősödve, és még nagyobb lesz az elnyomás, a rabszolgaság, mint azelőtt volt.

A textus lezárása (27–28. versek) egy pozitív példával erősíti meg az eddig elmondottakat: Azoké az igazi boldogság, akik megőrzik Jézus szavait szívükben és igéje szerint élnek. Mária dicsőrete helyett Isten igéjének hallgatása és megtartása hozza meg az Isten szerinti boldogságot.

Korunk embere nem szereti az egyértelmű helyzeteket. Igyekezünk elodázni a döntéseket, kitérünk az egyenes válaszok elől. Az ember szabad akaratát nagyra értékeli és büszkék vagyunk felvilágosult gondolkodásunkra, tudományos világképünkre. Úgy tűnik, olyan világban élünk, amiből hiányzanak olyan fogalmak, mint Sátán, tisztátalan lélek, ördögűzés. Első látásra ezért van nagyon nehéz dolga az igehirdetőnek, amikor ezen a vasárnapon egy letűnt idő világnézetének elemeivel, gondolkodásrendszerével kell szembeesítenie az igehallgatót. Érezzük a távolságot az Újszövetség kora és a mienk között. Pedig nagyon is aktuális textusunk mondanivalója a posztmodern ember számára is!

A szakasz egyrészt tanúskodik Jézus isteni hatalmáról, beszél arról a harcról, ami közte és a Sátán között folyik. Teszi mindezt azzal a meggyőződéssel, hogy Jézus az erősebb, övé a győzelem minden gonoszság, bűn, rossz felett. Benne Isten jött közénk, nem maradunk magunkra harcainkban. Ennek a győzelemnek a meghirdetése ma is aktuális. Másrészt az emberre vonatkozó mondanója textusunknak szintén nem tekinthető idejétmúltnak: az ember nem tekintheti magát vallásilag közömbösnek, semleges területnek, ahol jól megfér sok minden egymás mellett. Igénk döntés elé állít: vagy Jézussal gyűjtünk, vagy elpazaroljuk életünket, lehetőségeinket. Vagy a Szentlélek temploma testünk, vagy gonosz lelkek lakóhelye. Lehetőségünk van arra, hogy a jót válasszuk, a rosszat mindig kényszerből cselekedjük. Részt veszünk Jézus harcában a gonosz ellen. Nem tudok nem vét-

kezni. A böjti időszak lehet az önismeret elmélyítésének ideje, amikor szembesülünk azzal, hogyan lát minket Isten. Oculi vasárnapja erről az isteni látásról adhat nekünk boldogító üzenetet.

Gerőfi Gyuláné

Igehirdetés

(1. Oculi)

Szemeink újra körbe járnak, hogy okuljunk. Ne vakon, hanem értelmesen vegyünk részt a világban. Megfelelő helyre téve mindent. Amikor a néma megszólal, már mi is ott vagyunk a sokaságban, és tudjuk, hogyan történt. Ma már ördögökkel nem harcolunk, megtette ezt értünk Jézus. Benne elérkezett az Isten országa. Csak egy jelre várunk még. Csodálkozunk azokon, akik ezt nem értik, akiknek ez semmi. Érthetetlen, hogy miért vitáznak? Jézus közben rámutat fiainkra, de mi biztosan kimentjük őket. Van magyarázatunk. — Szemeink „az Úrra néznek”. Mint gyakorló keresztyének mozdíthatatlanul állunk igazságaink között. A csodák is csak arra jók, hogy Isten hatalmát hirdessék. Nézzünk, de nem okulunk. Várunk egy kürt-jelre, ami csak egyedül nekünk szól, de mindenki hallja ám! Hadd tudják, hogy lemaradtak. Nincs semmi izgalom, érdeklődés az új ország határán. Hogy átlépünk-e végre Isten világába? Ma elég belőle annyi amennyi a határon átjutott? — De Jézus visszautasítja minden képzelgésünket. A határ megnyílását hirdeti! És mi? Szabályszerűen csak vakok lehetnénk, de süketek is vagyunk?

(2. Az Erősebb)

Jézus mégis tovább beszél. Mert azt akarja, hogy észrevegyük; történt valami! Győzelem van ott, ahol csak veszteségek mutatkoztak eddig. Ahol mindig, mindenkinek kevés volt az ereje. Most megjelent az Erősebb. És zsákmányt oszt. Meg is lehetne elégedni avval, ha részesedhetnénk abban, amit az Erősebb oszt. De Jézus harca nyomát nem mutatják szerencsétlen, gyámoltalan, más zsákmányából élők. Ő nem mutatványosnak jött, hogy akár halálig elkápráztasson. Hanem el akar érní, mint Erősebb, hogy befogadjon. Együtt akar élni velünk. Úgy, hogy mi legyünk az erősebbek, őértük, és őket befogadjuk...

Mert csak egyetlen ország van! Ebben lehet élni. Ezen kívül: a tékozlás, az elveszés. Nem lehet kétséges, hogy csak az Erősebbhez tartozhatunk.

(3. Kisöpörve és felékesítve)

Jézus igen beszédes képpel mutat be egy kétségbeejtő helyzetet. Amit az „elér eredmények birtokában” nem látunk. Megtörtént a takarítás. — Egyik nagy csapdája életünknek, ha elrendeztük dolgainkat. — Teljes a rend, sőt a felékesítés sem maradt el. Mindent megtettünk, amit lehetett. Talán el is fáradtunk bele, de az nem számít, fontos, hogy már rendben vagyunk. — Jézus szava nem szól arról, hogy mi költöztesünk be valakit. Erre figyeljünk. Ez szolgásgéből szolgásgba juttathat. De tudjuk, hogy nem alattvalókat toboroz. A győztes együtt akar gyűjteni. ... Akik védik magukat — „tudják” miért hátrálnak meg az ördögök — nem akarják átengedni az irányítást Jézusnak. Aki nincs együtt az Erősebbel, elveszett. Akinek ki van takarítva, fel van ékesítve a háza, az sem fog megállni a maga lábán semmilyen „szövetségessel”. Tehát valamit még neki tenni kell!

(4. Boldogabb)

Jézus szava mindig összekötő szó. Itt sem csak kiigazít egy megszólalót. Válaszával megszólítja a vitázókat, a tétován körülötte állókat, a gyanúlanokat. Azt is, aki valahol látja a boldogságot, és azokat is, akik tettüknek helyét még nem találták meg. Azokat is, akik erősen vizsgálják az eseményeket és már döntöttek, és azt is, aki gyanútlanul gyönyörködik. Mit mond nekik? „Boldogabbak azok...” Az ördögűzésről, a zsákmányosztásról, és a kitakarított, felékesített ház fölött — rendelkezik Isten. Nem hallgat, hanem beszél. Az Erősebb is rá figyelve jár. Mert boldogabb az, aki „szó-kapcsolatban” van vele, akinek mindennél előbbre való megtartani szavát. Boldogság helyett boldogítottóság.

Azért jött Jézus, hogy lerombolja az ördög birodalmát. Azért jött, hogy együtt gyűjtönsen erőtelenekekkel. Azért jött, hogy Isten szava hozzánk érjen. Azért jött, hogy boldogabbak legyünk. Istennel „hoz össze”. Ezért mondhadjuk, és mondjuk: „Szemeim az Úrra néznek szüntelen: fordulj felém, és könyörülj rajtam!”

Nézz Jézusra és örvendezzél, mert diadalmasan ment útján Isten beszéde szerint. Hozzá tartozunk. Ámen.

(Március 15-höz igazító, pontonként.)

1. Árnyak vagyunk. Akik újra és újra belengjük 1848 tájait, hol itt, hol ott kapaszkodva bele a megfoghatóba. Akiktől nem kell tartani. Hiszen ha rakosgatjuk egyre ide-oda, amit ők tettek, attól az megmarad. Örömet sikongunk, mert ott „valamit találtunk”. — Bizony, mi árnyak vagyunk a tettek mezején. S ha még a Himnuszt is csak a balsorsnál kezdjük, utánunk maradhat-e valami?

2. A kalandozások ideje lejárt. De jó volna, ha az ünnep nem ebből állna! ... „itt élned”... Ez nem jelenti azt, hogy tegnap tarthatál ünnepet a mai nap szabaddátételére. — Semmi sem lett volna, ha ők tologatják a tennivalókat. A tologatás ma is: semmi.

3. Fogadalmakból, ami a rendtevést illeti és szövetségességekkel, pláne, ha jobb híján azok, nem lehet megélni. Fáradságnak, sőt áldozatoknak soha nem voltunk híjával. — De tennünk kell valamit.

4. A Himnuszból hiba mutatkozik a balsorsnál, amit nem csak elfogad, hanem elégnék ítélni az új kezdéshez Isten segítségével. Ez az a szoptatás, ami elég a boldogsághoz? — Ne írjuk át! De ne elégedjünk meg szívét melengető történelmi tanulmánnyal, s nyomában tettek feszülő izmaink se boldogítsanak. Ragaszkodjunk az elejéhez. Isten, áldd meg a magyart, jókedvvel...

Rác Miklós

Böjt 4. vasárnapja (Laetare)

Jn 6,1-15 exegézise

Kiemelkedő jelentőségű történet áll előttünk böjt 4. vasárnapján igehirdetési alapigeként.

Nemcsak a szinoptikusok hozzák összefüggésbe a kenyérszaporítás csodáját a húsvét közeledtével (Jn 6,4) egyre erőteljesebb messiási várakozással, hanem János is.

Sajátossága a történetnek, s ebben eltér a hagyományos csodatörténetektől, hogy maga Jézus kezdeményezi a történetét. Ő maga fordul a tanítványokhoz kérdéssel, s eközben próbára teszi a hitüket. Itt János elbeszélése különbözik a szinoptikusokétól, ahol a tanítványok kérésére történik a csoda. János itt kommentálja is Jézus kérdését, s megemlíti: „mert ő már tudta, mit fog tenni.” (Jn 6,6b)

Egy gondosan megszerkesztett egység bevezető történeteként áll előttünk a kenyércsoda. Messiási jelet látnak benne az emberek, az evangélista szándéka azonban több ennél. A fejezet további részeinek, Jézus beszédeinek alátámasztásaképpen először egy kézzelfoghatóbb történet említ, s ehhez kapcsolja hozzá a vitabeszédet az élet kenyéréről. Előbb a testi eledelt kapják meg az emberek, utóbb pedig a lelki eledelt, amelyet azonban nem olyan egyszerű elfogadniuk.

Sokan az úrvacsora előképét látják a történetben. Valóban azok a kifejezések szerepelnek itt is, mint az utolsó vacsora elbeszéléseiben. (ευχαριζω - hálát adni) Talán ezekre alapozva az ősgyülekezetben kezdettől fogva szimbóluma az úrvacsorának - eucharistiának - a kenyércsoda.

János szerzői szándéka inkább a történet hangszülőzése; Jézus jelet adott, nem pedig szimbólumot. Csak testi táplálékot kaptak most tőle az emberek, s örömmel elfogadták; mikor

pedig önmagát ajánlotta fel élő kenyérként, felháborodva utasították el.

Térjünk még vissza a messiási jelekhez. A hagyomány szerint a visszatérő Messiás újból mannáat ad a népnek, mint Mózes a pusztában. 6,31 szerint az emberek nyíltan kérik is erre Jézust. Mégsem bizonyult volna elégnek a kenyérszaporítás? Hiszen akkor jóllaktak, ujjongtak, királlyá akarták tenni. A csodával bizonyossá vált számukra, hogy elérkezett a Messiás. Másnap (6,27) mégis újból bizonyosságot akarnak.

Miért történhetett így?

Talán mert Jézus nem hagyta, hogy fényesen ünnepeljék? Nem hagyta, hogy a fellelkészült tömeg királlyá tegye? S mivel nem vált be az emberek számítása, máris kevésnek bizonyultak a jelek?

Krisztus eltűnt a sokaság elől. Egymagában vonult vissza a hegyre. Nem ünneplésre vágyott, hanem imádságos közösségre az Atyával. Így tette nyilvánvalóvá, hogy nem az emberek akarata, bizonyossága az, amely a Messiás eléréstét sürgetheti. Egyedül Isten az, aki Fiát felemelheti, uralkodóvá teheti. Az Atya nem a nép elképzelése szerint, ünneplő tömegben emeli fel Fiát, hanem az emberek megbotránkozására csúfolódók, átkozódók között a golgotai kereszten.

Laetare! Örvendj Isten népe! - Ez a vasárnap jellegét megadó zsolttár kezdete.

Örvendj Isten népe, de ne bizakodj el! Ne akard kivenni Urad kezéből a döntés jogát! Nem mi cselekszünk, az Atya tesz csodát, Ő mutatja meg a királyt, akit nem az emberek vállára emel, hanem a kereszt fájára függeszt.

Holecska Anikó

Igehirdetést segítő gondolatok

„Örvendj, Isten népe, és ki
az Urat keresitek,
jöjjetek, és merítsetek vigasz-
talásának forrásából!”

Nemrégiben mondta valaki, hogy mennyivel könnyebb lehet egy történetről prédikálni, mint egy rövid mondatról, tanításból kiszakított részről. Hiszen ott adódik az ige üzenete már a történetből is. Kicsit ki kell színezni, egy kis adalékot hozzáadni, és már kész is az igehirdetés. Ha ezen a véleményen indulnánk el, akkor ezen a vasárnapon tényleg egyszerű helyzetben lennénk. Ez a „kiemelkedő jelentőségű történet” igazán jó alap egy könnyen elkészíthető igehirdetéshez. A történetből pontosan adódnak a kifejezhető irányvonalak, összefüggések (melyeket az exegézisben is olvashatunk): Jézus kezdeményez, messiási jelt látnak benne, és persze a kenyérszítás, mint az utolsó vacsoránál... Örvendjünk! Jézus csodát tett. Csak az rontja el örömeiket, hogy Jézus elmegy közülük. Ez csak azért van, mert nem értik meg, hogy mit akar. Jaj nekünk, ha mi sem értjük meg őt!

Úgy gondolom, hogy Laetare vasárnapján sem lehet ennyire leegyszerűsíteni az igehirdetést. Akkor válhat élővé, ha maivá, éltetővé lesz.

I. Jézus ma is mindenkit táplálni akar

Teljesen természetes dologról van szó. Az emberek megéheznek. Mi is ugyanígy vagyunk nap, mint nap. Sőt, mai világunkban fontos kérdéssé vált a táplálkozás. Mit ehetsz? Hogy lehet egészségesen táplálkozni? Diéta? Fogyókúra? ... Egy biztos, *lételem* a táplálkozás.

A másik nagy kérdés a táplálkozás körül, hogy mire telik? Lehet-e minden nap friss kenyeret enni? A csirke mellét, vagy csak a hátát vesszük? A táplálkozás *megélhetési* kérdés is.

A táplálkozás sokszor *érzelmi* kérdés is. Vannak, akiknek érzelmi változásai idején evéskényszerük, vagy éppen ellenkezőleg, evés-undoruk van. Egyre több a bulimiás beteg...

Hány és hány gyerek kap reggelenként egy százaszt, hogy vegyen magának valamit, az édesanyja által elkészített tízórai helyett. És általában ebből nem táplálék, hanem édesség, rágó, üdítő kerül az asztalra.

Jézus tudja, hogy szükségünk van táplálékra. Ott az ötezernek is szüksége volt.

„Ültessétek le az embereket.” Nem a gazdagokat vagy szegényeket, nem az egészségeseket vagy a betegeket, mindenkit. Jézus ma is mindenkit táplálni akar. Nála nem megélhetési, vagy érzelmi kérdés, hanem természetes, hogy mindenki kap: a — minden értelemben — közelebb és távolabb ülők is.

II. Jézus ma is mindenkinek ugyanazt a táplálékot akarja adni

Der Mensch ist, was er isst! — Az ember olyanná válik, amilyen a tápláléka.

Ez a német közmondás sok mindent elárul rólunk. Ha az embernek olyan betegsége van, amelyiknél az orvos kifejezetten egészséges táplálkozást ír elő, akkor szinte büszke magára, ha ellen tud állni a kísértésnek, egy jó zsíros falatnak.

Jézus is egészséges táplálkozást ír elő mind testileg, mind lelkileg. Hiszen annyi mindent megettünk már, annyi kísértésnek bedőlünk már, annyi mindenkihez tartozunk már.

A Jézus szerinti egészséges táplálkozás Ő maga. Mint ahogy ez a történet túlmutat önmagán, mi is idézhetjük az 55-56. verset: Az én testem igazi étel, és az én vérem igazi ital. Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, az énbennem lakik, és én őbenne.

Ma is ezt az eledelt kínálja. Önmagát, az élet kenyerét. Minden más táplálék elnehezíti életünket, testünket és lelkünket. Beteggé, tohonyává, nemtörődömmé leszünk Jézus nélkül. A keresztyén embernek krisztusivá kell alakulnia, hiszen Vele táplálkozik.

III. Laetare

Van-e alapunk arra, hogy böjtben is örvendjünk? Mindenképpen! A böjt ugyanis nem valamitől bizonyos időszakra való tartózkodás, valaminek az elhagyása, hanem éppen ellenkezőleg: valamihez, illetve még inkább Valakihez való visszatérés.

Örüljünk tehát, hiszen Jézus ma minket is táplálni akar az életre. Csodája, messiási jele, kenyérszaporítása már előjele értünk adott önmagának. Örvendjünk tehát életünk felett!

Örömmel azonban ne maradjunk egyedül. Hiszen nem csupán nekünk személyre szóló üzenet ez, hanem annak az ötezernek, akivel együtt ülünk a fűben, és élvezzük azt, amit Jézus ad. Sőt, hívhatunk, vihetünk másokat is, mert az eleségből maradt bőven — 12 kosárral!

Az Isten matematikája itt is érvényesül, ahol az osztás eredménye nem hányados, hanem szorzat.

Koczor György

Böjt 5. vasárnapja

Jn 8,46-59 exegézise

Textusunk háttérében az a vallási alapon történő zsidó — keresztyén elkülönítés áll, melynek nyomai élesen mutatkoznak meg János evangéliumában, s amely miatt az evangélistát sokan zsidóellenességgel vádolják. Pedig Jánost kizárólag a zsidóság üdvtörténeti szerepének megértése vezeti: véleménye szerint Jézus elvetése a zsidóság részéről alapjaiban változtatja meg a választott nép és az Atya viszonyát. Már a

szóhasználat is félreérthető: a szerző elsősorban a nép vezetőit („zsidók”) teszi felelőssé a hitelenségért. Az ember Istenhez való viszonyának tekintetében Jézus működése leleplező erejű: csak az mondhatja magát Ábrahám gyermekének, aki felismeri és elfogadja Isten Egyszülöttjét. Jézus ellenfeleinek tévedése abban áll, hogy akkor is csupán származásukra hivatkoznak, amikor hitbeli és erkölcsi kérdésekről van szó.

A 47. versben felbukkan az az eszkatológiai (és nem ontológiai) dualizmus, amely oly jellemző az evangéliumra: Jézus elfogadása magában hordozza az istengyermekségben való részesedést, míg visszautasítása a hazugság atyjához való csatlakozást erősíti meg. A szakasz végén világosan kitűnik, hogy a törvényhez görcsösen ragaszkodó ember kész, akár még a gyilkosság eszközével élve is, minden törvényes formát figyelmen kívül hagyni, ha a számára kényelmetlen vagy megütközést keltő igazság hangját másképp nem képes elnémitani. Ez a momentum már Jézus halálának előkészítéseként szerepel a textusban. Míg azonban Pál Krisztus halálát az eredendő bűn erejével hozza összefüggésbe (vö. Róm 5,12–14; 6,1–14), addig azt János a Sátán erejének tudja be.

Jézus minden más léte megelőző létezéséről már az előszóban is írt az evangélista. Az Atyával íly módon való szoros egységet a zsidó öntudat három alappilléreinek (a Törvény által Mózeshez, a kiválasztottság szerint Ábrahámhoz és végső soron Istenhez való tartozás tudata) relativizálásával (és nem eltörlésével) fejezi ki. Mindhárom viszonyulást Jézusnak rendeli alá —, mielőtt Ábrahám és a hozzá fűződő kiválasztottság megvalósult volna, Jézus az öröklét állandóságával létezett. Ábrahám örömeinek is része az a bizonyosság, mely szerint életéből és hitéből látja kibontakozni a Megváltó eljövételét és művének egyetemességét.

A halhatatlanság gondolata mögött sokak szerint a korai parúziavárás kontextusa áll. Hasonló motívum szerepel Jn 21,23–24-ben, ahol a tanítványok azon vélekedéséről olvashatunk, mely szerint a „szeretett tanítvány” a parúziáig nem hal meg. Az evangélium redaktora már nem értett egyet ezzel a véleménnyel, ezért következtethetünk arra, hogy a Jn 8,52-ben szereplő kijelentést sem testi értelemben fogja fel. Az evangélium elsősorban a megvalósult eszkatológiáról tanúskodik: az ősegyház hagyományos jövőbeli eszkatológiája helyett itt a lelki esemény került előtérbe, melyen keresztül az isteni életben való részesedés negatív vagy pozitív formában, de már most jelenvalóvá válik az ember életében. Számol ugyan azzal, hogy a test feltámadása még nem történt meg, mégis úgy véli, Jézus a halhatatlan életet nem a halál és feltámadás útján nyeri el, (mint ahogy az Pálnál látható, gondosan beleillesztve a történelem folyamába — vö. Róm 1,4), hanem annak mindig is birtokában volt, ezt hozta közénk ebbe a világba. Jánosnál az eszkatológikus feszültség tehát nem idői („már most” és „még nem”), hanem létünk „világban való”, de „nem a világból való” kettősségében csúcsosodik ki.

Smidélisz András

Igehirdetést segítő gondolatok

Születés és elmúlás időkorlátai között zajlik az életünk. Az élet és a halál nagyon közel vannak egymáshoz. Életünk: zárandókut a sír felé. Az ütoerünk szolgálja az életünket, de zúgja a halálindulónkat is. A fák azért növekednek, hogy majd a földre döntsük és feldolgozzuk őket. Világbirodalmak azért emelkednek föl, hogy végül elbukjanak, felosztódnak. Kis halak raja azért úszkál vidáman a világtengerekben, hogy a nagyhalak gyomrában fejezze be az életét. – Születünk, hogy elmúljunk. Még az ósytáknak is ebben a megszabott rendben kellett kezdeniük és befejezniük életüket. Kicsoda tud kitörni ebből a rettenetes időkorlátból, körforgásból? – Jézus! És vele minden ember, akinek

az élete, gondolkodása, világképe, világnézete, Benne újjászületett romolhatatlan isteni életre. Ezek az emberek meglátják Ábrahámban, az elporladottban az üdvösségre eljutottat. Meglátják és hiszik a saját örök életüket is.

Földi dimenziók korlátai között zajlik az életünk. Nem tudunk az apostol szavának engedelmeskedni: az odafenn valókat keressétek! Nem tudjuk szemünket a mennyei dimenzióra irányítani, mert földrészegezt, földhözragadt, föld alá süllyesztett tekintettel járunk. – Ha egyszer újjászületél Isten szerinti, romolhatatlan életre, akkor foglalkozz többet az örök jövőddel, az örök életteddel, mások örök életével. – Egyházi iskolából hazatérő első kislány azzal rémítette meg szüleit, hogy ő szeretne minél előbb meghalni, hogy hamar eljuthasson a mennyországba. A felnőttek persze csak mosolyognak ilyen gyermeki, szent együgyűség hallatán. De hát mennyivel jobb a helyzete annak a szorongó öregasszonynak, aki nehéz betegségei között már régóta halálfélelemben él, szinte halálverítékben fürdik naponta. Mert nem tud megbékülni a nagy útra indulás és az Úrral való találkozás gondolatával. – Aki örökre és leválaszthatatlanul Jézushoz tartozik, az még élheti az Istentől kapott földi életet egy földi világban. De Jézusban már nem a születés és elmúlás világához, hanem az örökkévaló isteni világhoz tartozik. Ha nem tudja magát odatartozónak, akkor pedig még nincs Jézusban elrejtve és elrendezve az élete.

Féltreéteések, mellébeszélések és az Isten elleni rugódozás öncsinálta korlátai között zajlik az életünk. – Mit meg nem tesz az ember azért, hogy távoltarthassa magától az Istent: Heródes megöleti a betlehemi gyermekeket, a zsidók félpogánynak, ördögfiának nevezik Jézust, követ fognak ellene, kezüket ráteszik. De Jézus mindaddig elrejtje magát, míg az Isten órájának a mutatója a kereszt alakzatát föl nem veszi. Akkor Jézus többé nem megy át közöttük, hanem engedelmesen meghal értünk a kereszten. Ezzel hozza nekünk a szabadulást a rosszabbnál rosszabb dimenziók korlátai közül, – a bűn és halál korlátai közül. Ezzel győzi le ellenkezésünket. Ezzel nyeri meg a szívünket, az életünket.

Egyszer már eljött az Atyától, s vissza is ment. Amikor újra eljön, velünk együtt akar majd visszamenni az Atyához. De vajon vele mehetünk-e mi, földre szegezt tekintettel járók?

Csakis úgy, ha szemünket most már mindvégig keresztjére emeljük, onnan, míg élünk, le nem vesszük.

A kereszten, az öröktől fogva létező átszakította leggyötrelmesebb emberi korlátainkat.

Sághy András

Böjt 6. vasárnapja

Mt 21,1–9 exegézise

Jézus utolsó hetében két jeruzsálemi „felmenetel” szervez meg: egyik az alapigénk közismert jelenete, a másik a nagycsütörtöki utolsó vacsora előzményei. Három párhuzam is felfedezhető a két „bevonulás” között: (1) Mindkét esetben két-két (meg nem nevezett) tanítványt bíz meg gondos előkészülettel. (2) Az Úr kétpólusúan mutatkozik be: textusunkban Sion Királyaként, az úrvacsorakor Paskabarányként, (3) és ellentétes előjelű mentalitást követel: az egyik eseményben teljes nyilvánosságot, a másikban teljes titoktartást.

A szerző a bevonulást Jézus kezdeményezéseként írja le, amiben komoly hangsúlyt kap a számára megtalálásának története. Keleten a fehér (s nem az általunk ismert algériai) számár „nagyszerű” (Homérosz megnevezése) nemesi jószág volt, de az idők folyamán fényűző háziállatból egyszerű, ugyanakkor megbecsült igavonó lett. A gazda bizonyára elképedhetett a tanítványok tettén, de „tüstént” elengedi jószágait, hisz az Úrnak kellettek. (Egy kriptokeresztyénnel

lehet dolgunk?) Zakariás paralelizmus membrórumát Máté két állatnak érti, de az komolytalan félreértés, hogy Jézus egyidejűleg kettőn lovagolt volna. (επανω — „följük” ült, mármint a nyeregtakarókra, s nem egyszerre két számarra). Nem említi (mint Mk és Lk), hogy ez a jóság szent szolgálatra tartogatott állat volt, amin ember még nem ült. S miért kellett a számár? A „nagy túrázó” Jézus kimerült volna? A többi rabbinak megfelelően akart utazni? Más szándékból! Valami különlegeset akart kifejezni.

Paradoxnak tűnő helyzet hatja át történetünket: (1) Jézus Isten szerint Messiás, de Izrael számára nem. (2) Az Úr miközben elrejt magát, nyíltan meg is ismerteti. (3) Jézus jövelete megígért út a Városba, viszont egyben a kereszt felé is. (4) Új királyság-értelmezésével két királyeszmét ütköztet. (5) A kölcsönként számár egyszerre a szegénység, alázatosság, megvetettség és a béke jele (szemben a lóval, ami a harc, az erőszak uralmának szimbóluma), s egyszerre a régi dicső hatalom kifejezése. (6) Az elvárásnak megfelelően a templomhoz legközelebb eső Aranykapun át jön a Messiás (az Olajfák-hegye és Betfagé, az „éretlen fügek háza” felől), de nem azért, hogy tovább építse a jelenlegi szent helyet, hanem, hogy „megtisztítsa”. (7) Kockázatos tömegfelvonulás alakul ki, amit máskor akár mélysárlással is szétoszlattak a rómaiak, de most csak iróniával nézik az ártatlan, zendülésmentes szelidséget, a szánalmas népvészért. (8) S vajon Jézust közben milyen érzések feszítették? A dicsőretet hallva jóleső öröm? Netán szomorú belső ellentüntetés a félreértettség miatt? (9) S közben a sokak számára külsőséges „karikatúra-triumphus” belül nagyon is felséges, mély tartalommal rendelkezik. Összegzőképpen: Nem csoda, hogy e feszültségek ellentmondásos érzéseket váltanak ki a lakosságból szakaszunk után.

Az ünneplésben jelentkezik a „Dávid Fia” krisztológia: a nagy király utódja győztesnek kijáró diadalmenetben foglalja el a neki kijáró örökségét. Nagy hangon zeng az üdvformulává vált „Uram segíts!” (hozsánna) és a templomba tartók Hallélzoltára (Zsolt 118,26). A furcsa menetben a többség általvetőiből szőnyeget terít a díszvendég elé, míg mások virágzó ágakat (v.ö. esküvői szíromhintés, barkaszentelés) szórnak az útra. Érdekes, hogy Máté nem ír az ősi izraeli függetlenségi szimbólum, a pálmaágak szerepéről. (Palmarum pálmák nélkül?) Jézus nem esik a fennkölttség csapdájába, amit a hódolat könnyen előidézhetett volna. Tudja, ő most az ellenség karmaiba fut. Téveszme-áradat, értetlenség, vallásos gondolatok és népies elképzelések keveredése veszi még körül.

Máté kétféleképpen is használja az Ósz.-et: (1) A történetekre reflektálva idézi Ézs 62,11-et és Zak 9,9-et. Koncentrál a πληρωω (beteljesedni) kulcsfogalom tartalmára: a prófétai szövegek jelenidejűvé váltak. (2) Máskor csak utal az Ósz-re: (a) az Olajfák-hegyének említése ismert szakaszokat juttat eszünkbe: 2Sám 15,30kk., Zak 14,3k., Ez 11,23., (b) Sion leánya (Izrael) és a Király összetalálkozásának képe is ősi (pl. Énekek Éneke).

Gabnai Sándor

Igehirdetést segítő gondolatok

Királyod jön hozzád!

Hitünk és igehirdetésünk középpontja mindig Jézus. Bőjt eddig eltelt 5 vasárnapján is Róla hallhattunk a megadott nézőpontok alapján. Kifogyhatatlan mondanivalónk Urunkról virágvasárnap olyan állomáshoz érkezik, mely nagyhét küszöb, Jézus életútjának a beteljesedés felé vezető szakaszának nyitánya. A nyitány pedig olyan zenei műfaj, melyben tömören össze van foglalva az egész zenekari darab minden eleme, dallama. Keressünk most olyan részleteket, melyek később nagy jelentőséggel bírhatnak hűsvét felé igyekező életünkben!

1. *Királyod jön hozzád.* Minden szava hangsúlyos. A királyról eszünkbe juthat mesebeli figura, jóságos uralkodó, zsarnoki hatalmasság, de mindenképpen meghatározó vezető.

Jézus királyként vonult be Jeruzsálembe úgy, ahogyan az ÓT. már korábban jelezte. Isten előrelátó terve érhető utól itt is. Hogyan is írták fel feje fölé egy táblára? EZ JÉZUS A ZSIDÓK KIRÁLYA! Ismerjük Őt, milyen király volt. Egész életét figyelve adhatunk igazat Zakariás és Ézsaiás prófétáknak is.

Igen, szelíd, jóságos, türelmes, igazságos, a legnagyobb hatású uralkodó mindörökké! Királyok, hatalmas urak voltak, s lesznek is, akik történelmünk egy-egy szakaszában híresek (vagy hírhedtek), de hogy örökké kiemelkedőknek bizonyuljanak ... ez csak Jézusra igaz!

Ő életet meghatározó vezetője már, vagy még mindig?!

2. *Ő jön.* Aki érkezik, azt várjuk. Akiről tudjuk, hogy közeledik, érdeklődéssel készülünk jövetelére. Ha ismeretlen látogatót várunk, kíváncsian gondolunk rá: milyen lesz, miről fogjuk megismerni? Akivel már találkoztunk, azt úgy várjuk: vajon mennyit változott, ismerősek lesznek-e vonásai, hangja? Amíg Jézus újból vissza nem jön ítélni élőket és holtakat, ahogy hitvallásunkban is mondjuk, addig időszerű lesz mindig az Ő érkezéséről szólnunk.

Átmelegíti-e szíved a boldogító öröm: Jézus az, akit mindig várhatok!?

3. *Hozzád.* Sion leánya a címzett felolvasott ígénkben, mely Zak 9,9-ből már ismert. Az egyházra, a Krisztusban hívők közösségére gondolunk e kifejezést használva. Mint az egyház tagjai érthetjük egyénre lebontva, egészen személyesen, és örülhetünk: hozzám is jön, várom, felkészülök. Türelmellel, alázattal vágyom érkezését!

Ádvent első vasárnapján is ezt az ígét hallottuk. Akkor úgy közeledhettünk a mondanivalóhoz: készítsétek az Úr útját, egyengessétek ösvényeit. Most virágvasárnap hogyan menjünk az Érkező felé? A tanítványoknak akkor számárról kellett gondoskodniuk (a szegénység, alázat, béke jele, szemben a harcias lóval). A sokaság is megtette, amit kellett: felsőruhákat, ágakat terítettek az útra. Ezeket nekünk már nem kell beszerezniük, de átvehetjük a világos felismerés és a szoltár biztató szavait szívvel, szájjal, őszinte lelkesedéssel!

Némethné Tóth Ildikó

Az egyházi esztendő heti énekkrendje

Ádvent 1.	131	Jöjj, népek Megváltója
	141	Mint fogadjalak téged
Ádvent 2.	142	Áldott az egkek Ura
	133	Ó jöjj, ó jöjj, Immánuel
Ádvent 3.	140	Várj, ember szíve, készen
	136	Istennek szent Fia
Ádvent 4.	137	Jer, tárjunk ajtót
	134	Ilt a drága idő
Szenteste	150	Mennyből jövök most hozzátok
	154	Jézus Krisztus, dicsértessél
Karácsony I.	151	Hadd zengjen énekszó
	156	Jöjj, Isten népe, áldjuk őt

Karácsony II.	399	Zengjen a hála, dicséret
	163	Fel útra, ti hívek
Karácsony utáni vasárnap	152	Kit sok boldog pásztor dicsért
	171	Itt a karácsony! Itt a Megváltó
Óév este	397	Szép Hajnalcsillag
	146	Ezrek ajkán egy szívvél
Újév	182	Jézus legyen jelszavunk
	349	Az élő Isten jár velem
Újév utáni vasárnap	357	Jézus, boldogságom
	181	Most zengjen hálaének
Vízkereszt	185	Égi csillag tiszta fénye
	186	Kelj fel, öltözz fénybe
Vízkereszt utáni első vasárnap	371	Felséges Jézus
	361	Szép fényes Hajnalcsillagom
Vízkereszt u. második vasárnap	336	Ki dolgát mind az Úrra hagyja
	437	Bízom benned, szent Úristen
Vízkereszt u. harmadik vasárnap	277	Légy velünk kegyelmeddel
	384	Mily boldog, aki Jézusban
Vízkereszt u. negyedik vasárnap	374	Ó, segíts, Jézus, te fény vagy és élet
Vízkereszt u. ötödik vasárnap	269	Krisztus népe Isten nagy csodája
	391	Jézus, éltem hű vezére
Vízkereszt u. utolsó vasárnap	280	Itt az Isten köztünk
	338	Isten nékem erőm, bizodalمام
Hetvened	320	Eljött hozzánk az üdvösség
	363	Jer, dicsérjük az Istennek fiát
Hatvanad	279	Úr Jézusunk, fordulj hozzánk
	258	Új világosság jelenék
Ötvened	441	Lelkem vigyázz, készülj fel
	503	Ó, Jézus, kincsem, vigaszom
Böjti idő 1. vas. Invocavit	75	Úr Jézus, hozzád kiáltok
	275	Hallgass meg minket, nagy Úristen
B. 2. Reminiscere	81	Úristen, most eléd lépek
	189	Királyi zászló jár elől
B. 3. Oculi	188	Krisztus, ártatlan Bárány
	416	Jöjj, hogyha bűnöm éget
B. 4. Laetare	360	Jézus édes emlékezet
	365	Paradicsomnak te szép élő fája
B. 5. Judica	199	Dicsőítünk, Krisztus, aki szenvedtél
	379	Győzhetetlen én kőszáлом
Virágvasárnap	209	Én lelkem, útra készülj
	198	Ó, drága Jézus, vajon mit vétettél
Nagycsütörtök	304	Áldassék Isten, hála jószágáért
	303	Krisztus Jézus, mi Megváltónk
Nagypéntek	200	Ó Krisztusfő, sok sebbel
	370	A Bárány hordja csendesesen
Passióolvasásra	204	Jézus, szenvedésedről
Nagyszombat	212	Sírod ölen íme békén pihensz már
Húsvét ünnepe	215	Jézus, Megváltónk, sírba szállt
	216	Dicsőség néked Istenünk
Húsvét 2. napja	221	Két tanítvány indul útnak
	259	Ó, maradj velünk, Krisztusunk
Húsv. u. 1. v. Quasi modo geniti	388	Győzelmet vettél
	214	Jézus Krisztus, Üdvözítőnk
Húsv. u. 2. v. Misericordia Domini	334	Az Úr az én hű pásztorom
	261	Semmit ne bánkódjál
Húsv. u. 3. v. Jubilate	398	Öröm van nálad
	48	Nagy hálát adjunk
Húsv. u. 4. v. Cantate	233	Mi Urunk, édes Atyánk
	318	Jer örvendjünk, keresztyének
Húsv. u. 5. v. Rogate	72	Mi Atyánk, ki vagy mennyekben
	322	Mindenek meghallják
Mennybemenetel ünnepe	278	Ó, mi Urunk, Krisztus Jézus
Húsv. u. 5. v. Exaudi	321	Szívemet hozzád emelem
	366	Jézus Krisztus, egy Mesterünk

Pünkösöd ünnepe	234	Jövel, Szentlélek Úristen, Lelkünknek
	239	Jöjj, égi szent láng
Pünkösöd 2. napja	231	Ó jöjj, Teremtő
Szentháromság ünnepe	41	Téged, Úristen, mi keresztyének
	250	Az Urat áldom én
Szentháromság ünn. utáni 1. v.	65	Imádjátok Istenünket
	232	Jer, kérjük Isten áldott Szentlelkét
Szentháromság ünn. utáni 2. v.	61	Dicsértessék, Uram, örökké szent neved
	435	Jöjjetek, Isten Fia hív
Szentháromság ünn. utáni 3. v.	382	Bűnösöknek Megváltója
	422	Eltévedtem mint juh
Szentháromság ünn. utáni 4. v.	67	Ékes dolog ismerni
	474	Úgy fogadd be a testvért
Szentháromság ünn. utáni 5. v.	467	Ébredj, bizonyosságtevő lélek
	284	Jöjj le hozzánk, jer közénk
Szentháromság ünn. utáni 6. v.	295	Jézusunk a Jordánhoz ment
	359	Csillagoknak alkotója
Szentháromság ünn. utáni 7. v.	327	Átölelt Isten nagy kegyelme
	459	Velem vándorol utamon
Szentháromság ünn. utáni 8. v.	442	Emberek s angyalok szavával szólhat
	238	Szentlélek, öröm Lelke
Szentháromság ünn. utáni 9. v.	395	Jézus a szőlőtő, mi vesszők vagyunk
	439	Légy hű, állj meg szent hitedben
Szentháromság ünn. utáni 10. v.	460	Tisztítsd meg szívved Jeruzsálem népe
	323	Áldj meg minket, Úristen
Szentháromság ünn. utáni 11. v.	456	Kegyelemnek szép rózsája
	402	Mélységes mélyből kiáltunk
Szentháromság ünn. utáni 12. v.	45	Én lelkem, áldva áldjad
	261	Semmit ne bánkódjál
Szentháromság ünn. utáni 13. v.	455	Testvéreim javáért fáradnom, küzdenem
	473	Ízt ad a só
Szentháromság ünn. utáni 14. v.	225	Támadj fel új életre már
	234 vagy 461	Jövel, Szentlélek / Ó, Jézus, amikor
Szentháromság ünn. utáni 15. v.	372	Minden e földön csak elmulandó
	331	Ki dolgát mind az Úrra hagyja
Szentháromság ünn. utáni 16. v.	355	Áldó hatalmak
	332	Mit Isten akar énvelem
Szentháromság ünn. utáni 17. v.	446	Istenem úgy szeret
	265	Kelj fel, kelj fel, fényes nap
Szentháromság ünn. utáni 18. v.	362	Szívből szeretlek, Jézusom
	444	Jöjjetek, testvérek, közeleg az este
Szentháromság ünn. utáni 19. v.	291	Adj békét a mi időnkben
	47	Mely igen jó az Úristent dicsérni
Szentháromság ünn. utáni 20. v.	52	Dicsérjük Istent
	488	A Sion hegyén Uram Isten
Szentháromság ünn. utáni 21. v.	438	Jézus hív: „Jertek énutánam”
	451	Lelki próbáimban, Jézus, légy velem
Szentháromság ünn. utáni 22. v.	466	Szentlélek égi lángja
	79	Ne hagyj elesnem, felséges Isten
Szentháromság ünn. utáni 23. v.	461 vagy 56	Ó, Jézus, amikor / Dicséret, tisztesség
	44	Ó, felséges Úr, mi kegyes Istenünk
Szentháromság ünn. utáni 24. v.	500	Már megyek békén, örömmel
	449	Fel, mert az irgalom
Szentháromság ünn. utáni 25. v.		
Szentháromság ünn. utáni 26. v.	502	Bizony betelik az idő
	526	Kik Jézushoz hazatértek
Szentháromság ünn. utáni 27. v.	493	Harsány szó kiált az égbe
	454	Hány hívő érte el az égi célt
Reformáció ünnepe	254	Erős vár a mi Istenünk
	258	Új világosság jelenék

